

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

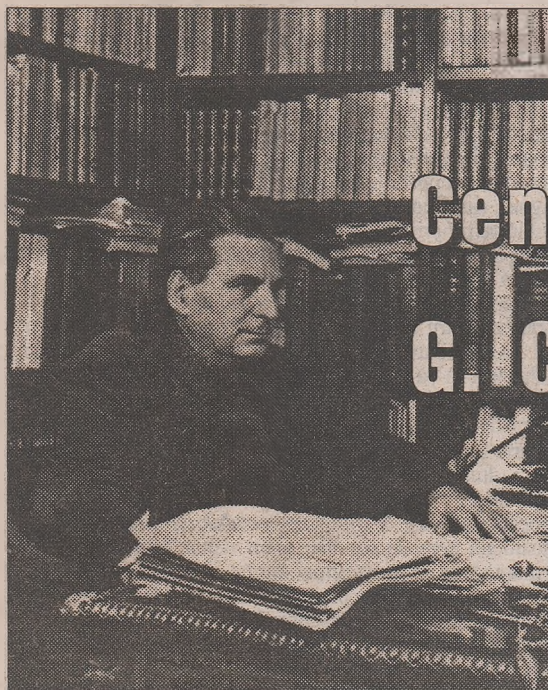
Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

16 – 22 iunie 1999
(Anul XXXII)

24

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Centenar G. CĂLINESCU

(pag. 1, 3, 12-13, 14-15)

AUGUSTIN BUZURA – revenire spectaculoasă

(pag. 4)

A treia întâlnire de la Neptun

(pag. 22-23)

Roselyne CHENU

Jurnalul unei călătorii în România

(pag. 20-21)

PISOII TUPAMAROS

(pag. 2)

Hulitul critic

CENTENARUL nașterii lui G. Călinescu (19 iunie 1899- 12 martie 1965) nu cade în cel mai fericit moment al posterității marelui critic. Niciodată contestația n-a fost mai vehementă. Se înmulțesc îndeosebi observațiile pe tema versatilității lui politice. Învinuirea de colaboraționism este pe buzele multora. Mai rare, deși nu lipsesc, sînt obiecțiile făcute operei propriu-zise. În special romanele postbelice își văd știrbit prestigiul. Nici monumentală *Istorie a literaturii de la origini pînă în prezent* n-a scăpat cu totul de săgețile (unele înveninate) ale comentatorilor. Numai școala păstrează intact soclul cărțurului. Întrebarea este pentru cîtă vreme. Divinului critic de odinioară i-a luat locul un critic tot mai hulit.

Pentru varietatea și profunzimea contestației actuale a lui Călinescu, articolul d-lui Gh. Grigurcu, pe care-l publicăm în acest număr, este pe deplin caracteristic. Trebuie să recunosc că am ezitat o clipă a-l încredința tiparului. Dintr-un motiv protocolar: prejudecata aniversărilor este mult prea tenace spre a nu ne fi pus problema că un articol negativ, precum acela al colaboratorului nostru, ar putea să-i șocheze pe destui dintre cititorii de bună credință. Ne-am asumat, pînă la urmă, riscul. Ne-am spus că n-avem nici o șansă de a schimba o astfel de mentalitate, în definitiv, necritică, dacă nu înfrîngem tabuul cu pricina. În plus, dl Grigurcu exprimă un punct de vedere care merită să fie știut. Nu ne obligă nimeni să-l împărtășim, deși argumentele sînt puternice și atmosfera generală este, cum am arătat, favorabilă acestui fel de a-l privi pe Călinescu. Trebuie să ne deprindem a respecta toate opiniile serioase și care au în spate personalități.

În ce mă privește, deși nu-i pot nega d-lui Grigurcu justetea multor observații, bazate, de altfel, pe fapte sau pe citate elocvente, mă despart de d-sa într-o privință și anume într-una esențială. Dacă n-ar fi scris articolul pe care-l publicăm în paginile 3, 12-13 și 14, eu tot aș fi scris editorialul, la a cărui idee țin și care mă desparte de dl Grigurcu.

Am observat mai demult că reacția la Călinescu vine îndeosebi dinspre generația de dinaintea noastră, aceea care l-a cunoscut în anii '40. Dl Virgil Ierunca, ieri, dl. Adrian Marino, azi, sînt purtătorii de cuvînt ai acestei atitudini extrem de critice. Dl. Grigurcu este, el, o excepție de la regula generației noastre, care l-a cunoscut în anii '60, și care este mult mai favorabilă lui Călinescu. Cele două decenii care ne despart pe unii de alții conțin cheia diferenței de apreciere.

Imediat după 1944, Călinescu a fost pentru mulți intelectuali o decepție. Graba cu care s-a aliniat ideologiei comuniste (interpretată și exprimată destul de liber, în stil personal, fie zis), entuziasmul cu care a devenit fruntaș într-o presă aservită unui regim nici măcar bine înscăunat (*Tribuna poporului*, *Națiunea*) au părut inadmisibile. Chiar dacă i se știa versatilitatea (apropierea de Crainic și de *Gîndirea*, urmată de răfuiala cu ortodoxismul, carlismul de ocazie, o destul de pronunțată pledoarie pentru specificul național în *Istorie*), ea nu mai putea fi privită cu aceeași îngăduință în condițiile de după război, cînd democrația era amenințată și cultura se afla într-un mare pericol. Pentru mulți dintre contemporanii săi din anii '44-'47, Călinescu devenise odios. Publicistica lui politică din acei ani m-a iritat pe mine însumi, cînd am citit-o, strînsă în volum, trei decenii mai firziu. Conflictul meu din 1972 cu succesorul lui G. Ivașcu la conducerea *Contemporanului* s-a încheiat, se știe, cu o recenzie la *Marele singuratic* de M. Preda, dar a început, ceea ce nu se știe, cu una la culegerea de articole a lui Călinescu. Recenzia la Preda, refuzată de la publicare, a fost picătura care a făcut să dea pe dinafară apa din vasul umplut deja de refuzul anterior de a mi se accepta unele critici la adresa publicistului Călinescu, din anii '44-'47.

(Continuare în pag. 13)

CONTRAFORT

de *Mircea Mihailescu*

PISOII TUPAMAROS

RECENTELE revolte de la Iași și Brașov (aceasta din urmă agrementată cu o sechestrare ca la carte a ministrului Decebal Traian Remes: un gest semnificativ pentru direcția în care se îndreaptă România: jucându-se de-a tupamaroșii, sindicaliștii de sub Tâmpa au devenit echivalenții băștinași ai guerilelor sud-americane!) au parafat finalul unui regim politic. Cedarea inexplicabilă a lui Radu Vasile definește perfect neputința echipei Constantinescu. Pierduți în mărunte aranjamente de culise, guvernării sunt de-a dreptul paralizați când împrejurările pretind o oarecare bărbăție. Dl Radu Vasile și-a adus aminte că e poet în cel mai nepotrivit moment al existenței sale: în loc să pună piciorul în prag și să pretindă protestatarilor înșiși soluții, a cedat rușinos, reînnoind mitul statului paternalist.

Dl Radu Vasile ar trebui să știe cel mai bine că statul român e în clipa de față incapabil să salveze de la înec și un pisoii, dar-mite marii coloși industriali, producători de uriașe pagube. Continuator perfect al lui Văcăroiu (la rândul său, un clon al lui Dăscălescu), dl Vasile cedează pas cu pas în fața economiei socialiste. Sigur că problemele de la Brașov și Iași sunt reale, sigur că oamenii au dreptul să ceară un loc de muncă și o bucată de pâine. Însă, din nefericire pentru noi toți, acești oameni s-au trezit prea târziu. Ei, și alții asemenea lor, au susținut șase ani de zile o echipă ire-sponsabilă și trădătoare, de care s-au lăsat cumpărați pe aproape nimic. Imobilismul dezastruos al iliescienilor a construit cu o răbdare diabolică scenariul nenorocirii de acum, creând așteptări vinovate.

Dacă nu mă înșală memoria, la Iași regimul Iliescu a triumfat ani în șir. Județul în care s-au afirmat Ion Creangă și Luca Pițu a constituit unul din fiefurile fesenis-to-pedeseriste. În locul actualului premier, care a jurat de bună voie și nesilit de nimeni cartea reformei și a restructurării, i-aș fi trimis frumos la plimbare sau, încă mai bine, la cei care le promisesea că sistemul socialist va fi păstrat în eternitate.

Sigur că, în felul lor, oamenii au dreptate: ei muncesc și așteaptă ca în schimbul muncii să fie plătiți. Numai că ei trudes - prin refuzul constant de a vedea realitatea în toată cruzimea ei - la construirea unei enorme minciuni. Petre Roman a avut dreptate în viața lui o singură dată, însă și atunci a ieșit prost: când a susținut că întreaga industrie românească e un morman de fiare vechi. Subcapitalizate, adânc uzate moral, cu o eficiență economică la nivelul secolului trecut, întreprinderile românești produc puțin, prost și, încă mai grav, totalmente inutil.

Regimul cleptocratic-directorial edificat de către Ion Iliescu a ajuns, astăzi, la falimentul definitiv. După ce s-a furat tot ce se putea fura, fabricile au început să producă aproape exclusiv pentru propriile depozite. În felul acesta, "managerii" securisto-iliescieni le creau salariatilor iluzia că se muncește cu spor și că numai un regim incapabil, precum cel constantinescian, le pune bețe în roate! E marea cacealma trasă de neo-comuniști, care au găsit în amatorii iviți din pulpana lui Corneliu Coposu prilejul unei diversiuni de mari proporții. N-ar fi fost nici o nenorocire dacă, după câteva luni, Convenția Democratică ar fi făcut mea culpa și s-ar fi pus cu adevărat pe treabă. Ar fi însemnat, însă, a pretinde prea mult din partea unor

inși la fel de lacomi și inconștienți precum predecesorii. Implicarea prea multora dintre apropiații lui Emil Constantinescu în deja uitata Afacere Țigareta II e doar un palid exemplu al continuității în ticăloșie a echipelor ce i-au succedat lui Ceaușescu la conducerea României.

Trăind într-un prezent perpetuu, iritați la gândul de a se proiecta măcar câteva minute în viitor, actualii guvernanți au adoptat odioasă tactică a terenului pârjolit. Departe de a pune vreo cărămidă la edificiul șubred al țării, așa-zișii democrați nu sunt interesați decât de prezervarea meschinelor privilegii. Din acest punct de vedere, țărăniștii bat absolut orice record de nesimțire. Pozând în victime ale totalitarismului, zornăind, într-o primă etapă, pedigree-uri politice demne de tot respectul, ei s-au metamorfozat în adevărați monștri morali ce-au construit un imbatabil sistem al relațiilor și al pilelor, într-o gașcă la fel de funestă precum cea a iliescienilor.

Mă îndoiesc profund că la viitoarele alegeri va mai exista cineva care să-și pună soarta în mâinile pe cât de tremurătoare, pe atât de pătate de noroi ale țărăniștilor. Fuduli cât nu încap, resentimentari și cinici, liderii țărăniști îmi lasă impresia unei adunături de desperați: înainte de a se război cu problemele *gravissime* ale economiei, ei au de luptat cu moartea care le dă târcoale! Sigur că, în sine, un astfel de argument sună penibil - pentru că lumea e plină de bătrâni înțelepți și capabili de fapte mari. E suficient să faci însă bilanțul guvernărilor girate de Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, Ionescu-Galbeni, Lupu, Dejeu și alți feciori vâjnoși pentru a percepe întregul ridicol al farsei pe care ne e dat s-o trăim.

Dl Constantinescu, înspăimântat de cădere dramatică a C.D.-ului, încearcă să se delimiteze ferm de politica dezastruoasă girată de coaliție. O face însă tot la modul aberant, păgubos-șmecheresc în care excelează: încurajând iresponsabil pretențiile lipsite de orice fundament economic ale protestatarilor. După ce ne-a mințit fără rușine în legătură cu asanarea morală a societății românești, după ce a obladuit întărirea forțelor represive, ajungându-se ca un tablagiu să aibă un salariu mai mare decât un profesor universitar sau academician, dl Constantinescu lansează încă o fumigenă: cu lipsa de șiră a spinării a măruntului activist p.c.r. peste care a dat norocul, el vede salvarea întreprinderilor din Brașov prin validarea "interesului exprimat de societăți străine față de care România are datorii mai vechi"!

Care interes, domnule președinte? Interesul occidentalilor care se întrec în a ne trânti ușa în nas? Sau interesul societăților-fantomă create în străinătate de oamenii lui Ceaușescu? Dacă aceasta e logica restructurării și a relansării economice a României, atunci e de preferat să ne reîntoarcem la economia de tip feudal, a comunităților închise, și la troc. Dl Constantinescu le vinde azi brașovenilor cioara de pe gard, după ce ne-a împaiat speranțele și le-a depus la Muzeul Nerușinării Naționale. Inventiv cât șapte realizatori de la "Jocuri și concursuri", actualul președinte nu dovedește și ingeniozitatea supremă: aceea de a ne lăsa în pace și de a-și vedea de mărunta competență pe care încă nu i-a contestat-o nimeni: de colecționar și studios al pietrelor. Și asta cât mai repede, până nu ne va trimite chiar pe noi... în epoca de piatră!

POST-RESTANT

de *Constanta Buzea*

URMÂND întrutotul începutului acelui reviriment pe care vi-l semnalăm ferm la sfârșitul anului trecut, înviorarea stilistică făcându-se totuși atât de lent în timp, încă de pe la grupajul semnat *poetul parcului Cismigiu* și următoarele, grupajul adus de curând la redacție conține cel puțin două texte care aproape în întregime stau singure în picioare, perechi de versuri remarcabile găsindu-se și în celelalte. Am în vedere *Vine îngerul și Fire de moarte*. Îmi voi îngădui și de data aceasta să indic forma corectă a unor cuvinte, cum în alt rând am făcut-o cu verbele *a sorbi* și *a zgâria*, acum cu verbul *a zăcea* și cu adjectivul *strepezit*. În scrisoare am găsit cuvinte smerite prin care vă arătați dezolarea de a nu fi avut la vreme condiții prea bune de a vă însuși limba română, preluând pe cale orală o mulțime de termeni așa cum sunt ei folosiți în familie și în zona din care proveniți. *Nu sunt filolog de profesie* - spuneți - *N-am terminat decât un amărât de liceu, o parte la cursurile fără frecvență, altele la cursul seral. Mi-aș fi dorit mai mult, dar n-am reușit. Asta nu-i o scuză...* "Vine îngerul și mă întreabă: Până când inima ta va fi doar un ziar vorbit?/ Iată, aripa mea îți topește zăpada./ În orice om o lume își face încercarea./ Iată, îți împrumut timp de o oră pe zi/ coroana mea de raze. Cântă împreună cu tot/ câmpul de flori până nu vine toamna./ Plângi, te mai cureți și tu de rugină./ de fierul pământului./.../ Învață să plângi, repetă plânsul./ Repetiția schimbă culorile". Observați din loc în loc schimbările pe care le-am operat în textul dvs., punctuația și semnele sunt acum cele firești, ultimele patru versuri vi le semnalează ca fiind cele mai bune. Iar acum, la fel de important în contextul strict al poemelor proprii, *Singur* se remarcă prin economie, plasticitate și mesaj: "Singur, într-o carne singură, mângâi pustiul/ poighița de gheață pe băltoaca mea de viață./ Singur, între gânduri singure, ridicând din umeri./ Singur, încuiai în ceruri./.../ Singur, până când Singurătatea/ umblă pe propriile ei oaze". Aș vrea să înțelegeți singur, și nu mă îndoiesc că o veți face fără greș, de ce am evitat, prin punerea de puncte, să transcriu cele câteva versuri la care mi se pare că mai aveți de lucrat. Adevărul lor este valabil, nu și forma lor. Îmi dau seama într-un fel dureros și fără putință de a îndrepta din mai mult, ori a grăbi procesul, poezia este dintotdeauna pentru dvs. nu numai un ideal plin de sfîșenie ci și singura modalitate de a depăși împlânzind, bariere și împotriviri cu care vă este semănată soarta. Sunt, în fine, în continuare dispusă să vă citesc noutățile, dar nu mai mult de două ori pe an, pentru că în răstimp să se petreacă vizibil acea lentă minune, acea acumulare de bine, atât de negrăbită la dvs., și lucrurile să se desfășoare firesc, eu având de fiecare dată inima întreagă a vă semna cu bucurie sporul. (T.L.Ș., București) ● Stimată domnișoară, nu sunteți nici prima și din păcate nici ultima care face confuzii regretabile. Ne supuneți la o flatareală detot jenantă formulând astfel: "Către redacția *ziarului* România literară. Vă scriu cu rugămintea de a-mi citi poeziile pe care le trimit *respectabilului dumneavoastră ziar*". Faceți, pentru Dumnezeu, distincția între un cotidian și un săptămânal de cultură! Poate că v-aș fi trecut sub tăcere eroarea care, la urma urmei, nu ne afectează cine știe ce, dacă versurile dvs. n-ar face dovada unei stări generale proaste, a unei înțelegeri eronate și puerile a lumii, a sentimentelor, a comunicării. Versuri precum *Așa privea cu ochii minții*, sau *Că banul e ceva banal*, sau strofa aceasta "Pe haina-i roasă de-anotimpuri/ De-un verde vag milităresc/ Ședea însemne de pe timpuri/ Ce dovedeau un *rang oștesc*", sau distihurile următoare, care încheie deprimant textul intitulat *Unei conștiințe*: "Deci ce vrei tu sămană de la acești fațamici/ Ce doar cu a lor fapte ei știu să fie darnici?// Inima lor e neagră, pe față au doar zar, (sau *var*? n.n.)/ De cați a lor credință, pierzi timpul în zadar!" *De cați ori de n-o cați*, tot una-i, stimată domnișoară. Temele și elanul dvs., degeaba or fi ele generoase, dacă le îndesați fără milă în ridicol: "Plecău voioși de dimineață/ Dar nu știu ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloșit. V-am fi recunoscători dacă, o vreme, nu ne-ați mai trimite versuri. (Ioana Andreea Uță, Liceul Comercial N. Kretzulescu) ● Mă prefac a nu vedea ce semnificație dați propoziției *Știu că de-acum liniștea s-a spart*. După îndelungi ezitări, cu o operă în manuscris compusă din poezii și poeme în proză asupra căreia ce va urma? Și se citea pe a lor față/ *Vom scrie azi istoria*.../ Deci cin' să lupte și să sară/ Să afle cum și ce a fost/ Căci e o vorbă-n astă țară/ *Românul nostru nu e prost*!// Știe, se face că nu vede/ Oricât de mare e minciuna/ Iar că pe-aceasta nu o crede/ E clar și limpede ca luna". N-o fi românul nostru prost, dar din versurile pe care le scrieți se înțelege *clar și limpede*, fie și *ca luna*, că în orice caz e ușor ticăloș

G. CĂLINESCU, LA CENTENAR

ÎN PRAGUL centenarului nașterii sale, G. Călinescu a devenit ținta unor observații tăioase, nu o dată cu un aspect cvasitotal negator, față de care rezervele așa-zisilor "anticălinescieni" din anii '60-'70 (Balotă, Cotruș, Regman, Negoțescu) par floare la ureche. Pentru subsemnatul, marele, debordantul său talent are un caracter axiomatic, după cum tot un caracter axiomatic îl are dreptul criticii de-a se rosti așa cum crede de cuviință. Un confrate mai tânăr vede în *Istoria călinesciană* nu mai puțin decât o "piedică" în calea dreptei înțelegeri a literaturii române, iar un prozator cu noi de-un leat socotește că același stîncos op ar întrupa un protocronism *avant la lettre*, ba chiar un tradiționalism de nuanță, *hélas*, sămănătoristă, abia disimulat, incapabil a trece "probele" modernității, care ar fi Bacovia și Eugen Ionescu. Lucruri asupra cărora, oricum, se poate medita mai cu folos decât asupra hagiograficelor exegeze interminabile și fade, gen D. Micu. Citind astfel de aserțiuni ne dăm seama de considerabilul drum parcurs de spiritul critic, de la relativ timidele obiecții ale "anticălinescienilor" mai sus amintiți, trecînd prin analizele, mult mai cutezătoare, ale unor Alexandru George și M. Nițescu, primite cu un cor de insulte, pînă la totala libertate de mișcare a criticii, incluzînd figura "demolatoare", de astădată, *volens-nolens*, acceptată. (Dar ce înseamnă, de fapt, "demolare" în domeniul critic? Luați de curent, am folosit acest termen din vocabularul limbii de lemn, încă persistente în publicistica noastră. Benedetto Croce: "Nici un critic nu poate face un artist pe cine nu e, și tot astfel nici un critic nu poate, prin imposibilitatea metafizică, să nimicească, să dărîme și nici să zgîrie, cit de ușor, pe un artist, care ar fi într-adevăr artist".) Cei dispuși a specula asupra "crizei" criticii românești post-decembriste ar face bine să țină seama de asemenea disjunctii radicale din spațiul ei, de neconceput înainte, cum sint cele privitoare la G. Călinescu sau la Eminescu, pentru a-și modera, eventual, opinia. Și, ținînd cont de realitatea criticii, din ce în ce mai dezinhitate, mai pregnant polemică, să aibă în vedere inconsistența unor "rezervații" ținute în viață de către, în speță, beneficiarii scării de valori din "epoca de aur", cuprinzînd numele unor

privilegiați contemporani ai noștri. În bună logică, ar putea reflecta astfel: dacă un G. Călinescu a ajuns a fi tratat astfel, ce se va întîmpla, într-un viitor previzibil, cu acei scriitori tabuizați, pe care nu ni se permite a-i atinge... nici măcar cu o floare, precum Nichita Stănescu, Marin Preda, Marin Sorescu etc.? Nu vor fi ei atinși cu... urzici și ghimpi analitici, cu atît mai virtos cu cît va trebui compensată perioada artificială a acceptării lor exclusiv apoteotice, a genuflexiunilor devote în fața lor? Ca și morile Domnului, morile criticii macină încet dar sigur toate convențiile, toate clișeele, toate posturile interesate. Gloriile convenționale, academismele emfactice formează materia lor preferată. Puțin exemplar antum, Divinul critic devine profund pedagogic în postumitatea sa.

G. CĂLINESCU a fost, după cum prea bine se știe, în pofida genialității sale pe care am admirat-o cu toții, o giruetă în bătaia tuturor vînturilor timpului istoric pe care l-a străbătut. Remarcată încă de către comentatorii interbelici, în frunte cu E. Lovinescu, instabilitatea sa, am zice, fabuloasă, prin raportare la dimensiunile personalității ce-o ilustra, a fost așezată în pagini memorabile, de către Virgil Ierunca, sub semnul - realist - al "atîtor peripeții și metamorfoze ce au impus cînd o «voce» originală, cînd o pantomimă ideologică" (*Dimpotrivă*, 1994). După cum indică același neșovăitor exeget, autorul *Vieții lui Mihai Eminescu* s-a aflat "contrazis tot timpul de propriile lui nazuri, sau de succesele sale metamorfoze în «cultul cetății»". Împrejurări ce l-au împiedicat a ocupa, în pofida unei fascinații exercitate de *gratuitatea* artei sale verbale, poziția unei autorități centrale în critica românească, ce a revenit, încontestabil, lui E. Lovinescu. Neputînd ocupa o astfel de poziție, firește că Divinul n-a putut deveni o paradigmă de ordin existențial-etic și, în ultimă instanță, nici prin opera critică, subrezită de labilități și mușcată de inconsecvențe, în ultima etapă, de după 1944, de-a dreptul penibile. Dar din tot raul se poate extrage un bine, nu-i așa? Viața Călinescului ni se prezintă azi, în chip obiectiv, ca o fabulă cu un tîlc amar. Atras, cu o funestă pati-

mă, de puterea totalitară, de la care nădăjduia mari onoruri (se visa în funcțiile suprem-decorative ce i s-au atribuit lui Mihail Sadoveanu și C.I. Parhon!), ca și o răsplată pecuniară (vezi mărturiile lui Adrian Marino), s-a văzut respins, marginalizat, pus în situații ofensatoare de către cei pe care i-a slujit și a continuat a-i sluji pînă la capăt, cu o indignitate dintre cele mai păguboase. Îndepărtat de la catedră, oprit a pleca peste hotare pentru a-și îngriji sănătatea, a fost și cenzurat, împiedicat a-și publica scrierile în volum. Iată răspunsul pe care l-a dat, în 1962, la întrebarea pusă de o "revistă de literatură din străinătate", probabil sovietică, în legătură cu "planurile" sale "din viitorul cel mai apropiat": "De a convinge pe editori că un publicist de oarecare notorietate simte nevoia de a publica mai des, spre a-și împlini opera de oglindire a vieții noastre contemporane. Acordarea în planurile editoriale la distanțe mari a unui loc pentru cite o carte e cum a-i obliga pe pictor să picteze numai un tablou pe an. Personalitățile artistice își au surprizele și traiectoriile lor, și dacă tai triumhiul în trei bucăți, rămîi în mînă cu trei banale linii drepte". Iată lamentația, în scîncet, cum se cădea, ideologic, a marelui om, în amurgul său! Neslujindu-i la nimic în afară de compromitere, chiar unui G. Călinescu, cum ar fi Pactul cu Diavolul mai util altora? Chiar dacă avem a face cu un Diavol proteic, ce a adoptat, după 1989, o înfățișare mult mai atracțioasă, însă gata mereu a folosi drept cerneală propriul nostru singe intelectual, atît de disponibil...

UN JUNE critic ne acuza, în *Contemporanul* - *ideea europeană* (nr. 15 din 15 aprilie 1999), de "aberantele contestații politice" la adresa lui G. Călinescu, despre care am scris că s-a comportat, la un moment dat, ca un "stilp al realismului socialist". Verbele se încrucișează în neștirea glosatorului, aflat în solda orientării "apolitice". Cum adică "aberantele contestații"? Nu e legitimă constatarea că autorul *Principiilor de estetică* s-a îndepărtat enorm de ele, cedînd radios în fața "asaltului de ideologeme" (Virgil Ierunca) al oficialității comuniste? Dacă există aci o "aberație", nu credem că ne aparține. Cît privește relația amicală a Divinului cu "realismul socialist", ea e certificată, în repetate, pînă la sațietate, rînduri, de pana acestuia, pană "centrală" prin poziția central-propagandistică ce i s-a acordat purtătorului său "optimist", (în pofida tratamentului meschin care i se aplica în ordine biografică). La întrebarea, din cadrul menționatei anchete: "Ce element nou a introdus socialismul în atitudinea dvs. personală față de datoria scriitorului?", G. Călinescu răspundea scurt și cuprinzător: "Recomandarea ca scrisul nostru, din ce în ce mai exigent, să fie al unor cetățeni socialiști buni". Iar într-un text din același an, 1962, intitulat apostolic, *Misiunea scriitorului*, afirma fără clipire: "orice scriitor se va găsi urmînd chemarea pe care Partidul Muncitoresc Român a făcut-o, nu de mult, prin primul său secretar, artiștilor «de a făuri opere la nivelul înaltelor exigențe artistice și ideologice ale partidului și ale poporului», în deplin acord cu estetica cea mai sănătoasă și mai adevărată. Construcția socialismului este pentru noi o problemă națională, și a solicita scriitorului să fie un magistra incitator la fapta de ridicare a civilizației materiale și a culturii poporului român este a face apel la patriotismul său". Nesatisfăcut cu atît, înlocuia ansamblul *Principiilor de estetică* cu principiul, pesemne salutar, al "îndrumării" partinice: "Experiența a demonstrat că orientarea observației după concepția marxistă despre univers și meditația asupra îndrumărilor Partidului au fost întotdeauna rodnice pentru creator. Cu oricît de puțin talent un scriitor poate face o operă profitabilă". Să reținem diabolicul rabat la calitate: "cu oricît de puțin talent" dacă există sacrosancta "îndrumare" a partidului! După cum, cu un număr de ani înainte (în 1948), recenzînd rapoartele malefice, care au înspăimîntat intelighenția sovietică, ale lui Andrei Alexandrovici Jdanov, scria următoarele: "Admițînd ca un fapt indiscutabil că arta are o înfrîmire covîrșitoare asupra opiniei publice, că ea include o ideologie, chestiunea este de a uza de forța artelor în frontul ideologic marxist-leninist, a crea o literatură de partid comunist care să lupte, formînd conștiința socială, împotriva altor tendințe răufăcătoare". Dacă tînarul nostru preopinent "apolitic" ar putea demonstra că prin astfel de propoziții (exemplele ar putea fi enorm sporite), G. Călinescu nu se arăta a fi un "stilp al realismului socialist", ci al islamului, al existențialismului sau al cauzei homosexualilor, n-am avea altceva de făcut de cît a ne recunoaște, cu smerenie, eroarea.

Gheorghe Grigurcu

(Continuare în pag. 12)

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

ÎN Portugalia, nu numai «ziua Eminescu» de la 15 iunie, ci însăși figura poetului se percepe mult mai nuanțat și, poate, mai adevărat decât privită de aproape.

Ce bine ar fi să nu mai numărăm, plîngînd cutremurați, anii lui Eminescu! Toate aniversările eminesciene importante pe care eu le-am apucat s-au desfășurat, nu știu de ce, sub zodie funestă. La centenarul nașterii poetului, în 1950, m-am putut îngrozi retrospectiv citînd - cîțiva ani mai tîrziu - articolele scrise despre «soarele negru» al romantismului nostru de figuri, precum Nicolae Moraru, Mihai Novicov, Traian Șelmaru etc.; totul patronat de ediția expurgată a *Poeziilor*, întocmită de gnomul realist-socialist ce răspundea la numele de Mihai Beniuc. Centenarul morții poetului, în iunie 1989, a marcat altă catastrofă: cu cîteva luni înainte de marea prăbușire, am asistat la discursul unui semi-analfabet, purtător de cuvînt al «mult stimatului și iubitului», care, la adunarea solemnă convocată cu această ocazie, a emis despre Eminescu cîteva interjecții nearticulate. În 1950 aflam că Eminescu fusese «poet al proletariatului». În 1989, aflam că el pusese premonitoriu în versuri fragmente din bogata gîndire social-politică a Tovarășului. Mă trec frisoane gîndindu-mă la anul 2000, la cei 150 de ani de la naștere: oare ce ne mai așteaptă?

Cu atît mai mult cu cît rîzibila «polemică» provocată de cîțiva jurnaliști imberbi în legătură cu poetul nu are nimic încurajator: unor iconoclaști veseli, în evidentă carență de lecturi eminesciene, care l-au citit fragmentar pe poet neînțelegînd din el mare lucru, le-au răspuns cîțiva bătrîni, panicați imediat ce numele sacrosanct e pus în discuție; și cîțiva indivizi pentru care Eminescu reprezintă o chestiune exclusiv politică. Morala episodului mi se pare a fi una singură: Eminescu cel îmbalsămat, înecat în fum basarabean de tîmție și cădelnițat la unison de mediocritatea românească nu mai are nici o șansă! Cu astfel de apărători, el se lipsește ușor de contestări. Salvarea lui Eminescu, salvarea oricărei glori consacrate, nu poate veni decât dintr-o singură direcție - din cea a lecturii contemporane dezinhitate.

Într-un moment aniversar, perceperea contemporană

EMINESCU (II)

rămîne salutară deoarece este singura vie. Și, cu aceasta, readucem în atenție o temă intens dezbătută, niciodată epuizată: relația dintre Eminescu și literatura europeană. De data aceasta, pentru a sublinia un paradox prea puțin pus în discuție.

Care a fost raportul dintre Eminescu și contemporanii săi? Întrebarea deschide o suită imprevizibilă de uimiri. Situația în context universal a operei eminesciene marchează obsesia exegezei noastre: e suficient să transcriem numele autorilor străini desfășurați în jerbă policromă de G. Călinescu, pentru a avea la dispoziție o întreagă enciclopedie! Chiar analize mai responsabile și mai sistematice (de la Tudor Vianu pînă la Ion Negoitescu ori Ioana Em. Petrescu) aduc nume proprii în pletoră. În toate acestea însă, referințele sincronice lipsesc, pentru că Eminescu pare destinat diacroniei; ne-am obișnuit cu această situație și ea nu ne mai jenează.

În general, contemporanii sînt cei care dau seamă de specificul unui autor. Relația lui cu ei se încorporează definiției. Scriitorul nu poate fi *explicat* prin contemporani, dar îi măsurăm originalitatea observînd dacă a spus da sau nu celor alături de care a trăit. Nimic din toate acestea în cazul poetului nostru. Eminescu și-a ignorat complet contemporanii, atît pe cei străini, cît și pe cei români, instituînd - pentru istoria literară - un caz de atipicitate flagrantă. Dacă îl situăm pe marele romantic român în linia de orizont a celei de-a doua jumătăți a secolului trecut, rămînem uimiți: Eminescu pare a nu avea nimic, dar absolut nimic în comun cu mișcarea poetică din vremea sa. A ignorat deliberat totul, de la modernismul baudelairean și post-baudelairean (Lautréamont, Rimbaud, Mallarmé) pînă la pre-rafaelismul englez, poezia socială germană sau lirica lui Carducci. Nu l-a privit în nici un fel ceea ce se întîmpla, din punctul de vedere al versului, în Europa; autor al unei planete autarhice, izolate, și-a permis să pună superb între paranteze toate eforturile pentru renovarea poeziei, petrecute sub ochii lui.

Nu știu dacă e caz unic, dar este, fără îndoială, unul dintre cele foarte rare.

REVENIRE SPECTACULOASĂ

Sfârșit de secol în România

AUGUSTIN BUZURA n-a mai publicat o carte din 1988, iar acest fapt n-a trecut neobservat. Miile de admiratori ai scriitorului, obișnuiți să cumpere la fiecare trei-patru ani câte un nou roman de-al său și nu oricum, ci cu sentimentul participării la un eveniment literar, s-au simțit frustrați constatând că așteptarea li se prelungește de data aceasta atât de mult. Nerăbdarea lor era cu atât mai mare cu cât Augustin Buzura, spre deosebire de mulți alți prozatori contemporani, și-a dovedit în timpul lui Ceaușescu curajul de a se pronunța asupra realității imediate. Se știa despre el că nu recurge la parabole și nici nu și plasează epica romanelor exclusiv în "obsedantul deceniu" pentru a critica fără riscuri stilul de viață comunist. Ar fi fost extrem de interesant pentru cititori să afle și părerea sa despre agitata și nebuloasă societate românească postcomunistă.

Neobișnuit - și, într-un fel, suspect - a fost considerat și faptul că Augustin Buzura s-a abținut să facă în această perioadă publicistică politică. "Pe vremuri" scriitorul folosea orice prilej ca să-și publice articolele incendiare, mulțumindu-se chiar și cu inserarea lor conspirativă într-o revistă de provincie, cu un tiraj restrâns. Iar acum, când nu mai exista nici cenzura, scriitorul prefera să tacă. Folosind cu abilitate prilejul, diverși răuvoitori au lansat presupunerea perfidă că Augustin Buzura evită să judece noua situație din România din oportunism. Nu întâmplător, ziariștii care îi luau interviuri îl întrebau, invariabil, de ce nu și spune cuvântul, în presă, asupra celor mai arzătoare probleme politice și sociale. În asemenea situații, scriitorul răspundea enigmatic: "Am s-o fac cândva... Am să spun tot ce am de spus..."

Și iată Augustin Buzura s-a ținut de cuvânt. Masivul roman *Recviem pentru nebuni și bestii* reprezintă, printre altele răspunsul său, sincer și tranșant, la întrebarea obsesivă *Ce credeți despre societatea românească de azi?*

Din acest punct de vedere, romanul s-ar putea intitula *Sfârșit de secol în România*. Cu mențiunea însă că valoarea sa nu se reduce nici pe departe la curajul opiniei. Este vorba de un roman-roman, de o imagine a unui mod de a trăi transfigurată literar. Augustin Buzura este Augustin Buzura cel dintotdeauna, grav și lucid - grav până la patetism și lucid până la sarcasm. Cartea sa are mai mult dramatism decât o mie de cărți ale altora la un loc. Și, spre deosebire de cărțile anterioare ale autorului însuși, este scrisă și foarte clar.

Un erou al timpului nostru

PERSONAJUL-NARATOR și, în același timp, protagonistul romanului este ziaristul Matei Popa, proprietar și editorialist al ziarului de atitudine *Cronica zilei*. El trăiește o criză morală înțelegând că articolele sale, în care investește foarte multă energie sufletească, nu schimbă nimic în lume: "Miile de articole mi se înșirau în față ca un colaj banal, vechi, peste care mâna inutilității scria cu siguranță: ei, și? Te implici sau nu, proporția răului nu se modifică. Prostia pe glob rămâne con-

stantă, doar populația e în continuă creștere."

În această stare de spirit, Matei Popa o cunoaște, în casa doctorului Eugen Cernescu - om de lume și comentator cinic al faptelor contemporanilor săi -, pe traducătoarea Anca Negru. În momentul prezentărilor, gazda îi face femeii un portret negativ, involuntar elogios: "Este foarte frumoasă, de fapt se vede și cu ochiul liber, dar nu ne disprețuiește de pe această baricadă pe care, la nevoie ne-am încapățâna să o cucerim, căci arme ar mai fi, ci de pe o alta, intelectuală. Ea vrea să lase impresia că n-a ieșit de unde se știe, ca tot omul, ci din *Enciclopedia britanică*. Noi ne împerechem ca strămoșii noștri pe scara animală, ea iubește, cică! Deoarece cuvântul ignorant i se pare a nu fi pe înțelesul nostru, ne face, în ciuda impresiei pe care o degajă, măgari sau chiar porci."

În aceeași manieră este portretizat și Matei Popa: "Domnul pe care mi-ai cerut să ți-l prezint este Matei Popa, cel mai mare gazetar ar târgului, un fel de Atila al presei, spaima escrocilor și a oamenilor cinstiți deopotrivă. Îi este ciudă că n-a participat la facerea lumii, să-i dea câteva sfaturi Creatorului despre diversitatea oamenilor. Lovește fără milă, dar nu știi niciodată pe cine nimerește."

Anca Negru, de curând despărțită de soțul ei, devine ascultătorul ideal al ziaristului, care simte nevoia să se confeseze și să-și evalueze existența. Matei Popa își evocă întâi adolescența, trăită înainte de 1989. Își amintește de tatăl său, fost miner, rămas infirm în urma unui accident de muncă, de fratele său, Visarion, care nu visa decât să fugă din România și mai ales de prima femeie pe care a iubit-o cu adevărat, Elena Filipescu, fiica profesorului său de engleză.

De Elena Filipescu se leagă o experiență care l-a traumatizat psihic pe Matei Popa. Acesta s-a aflat la un moment dat în situația de a asista, legat de un copac, la violul săvârșit asupra iubitei lui de o bandă de cinci tractoriști. Drept urmare, el hotărăște să se răzbune, cu atât mai mult cu cât Miliția nu întreprinde aproape nimic pentru găsirea vinovaților. Dornic să-și facă singur dreptate, Matei Popa ajunge în închisoare.

Episodul dezlanțuie un torent de întâmplări ieșite din comun în biografia tânărului. După ce iese din închisoare, el încearcă, împreună cu fratele lui și ajutat de o femeie generoasă, Estera să treacă granița în Iugoslavia. Grănicerii însă îi surprind și o ucid pe Estera, într-un mod barbar. Visarion reușește să traverseze Dunărea și ajunge în Occident, convins că și fratele lui a fost ucis, iar Matei rămâne captiv într-o țară transformată în întregime într-o temniță. Protagonistul romanului lucrează într-o mină, urmând exemplul tatălui lui. Împreună cu un prieten, plănuiește să arunce în aer sediul PCR și în acest scop adună acasă dinamită, dar este descoperit de Securitate și trimis din nou în închisoare. Eliberat la 21 decembrie 1989, ia parte la Revoluție, riscându-și în repetate rânduri viața. Apoi înființează ziarul *Cronica zilei* prin care, speră, nu fără o anumită naivitate, să contribuie la înlăturarea comunismului rezidual din România.

Toată această aglomerare de fapte senzaționale ține de o retorică epică de factură romantică, pe care întotdeauna a

practicat-o Augustin Buzura. Genul preferat al scriitorului este un fel de roman de aventuri cu mesaj umanitar, ca *Mizerabilii* lui Victor Hugo. Spre deosebire însă de autorul francez, solemn și uneori grandilocvent, Augustin Buzura are în relatare o nervozitate specifică secolului douăzeci.

Mai trebuie spus că numeroasele peripecii prin care trece personajul aflat în prim-planul atenției romancierului par excesiv de numeroase numai dacă sunt judecate din perspectiva verosimilității. Ele au însă o justificare estetică, însumând toate ipostazele în care s-ar fi putut afla un om moral în timpul comunismului și în perioada imediat postcomunistă. Biografia lui Matei Popa este nu o biografie exemplară, ci o sinteză de biografii.

Intens, răscolitor, extenuant

PE PARCURSUL lungii sale spovedanii - stimulată de prezența unei ascultătoare comprehensive -, Matei Popa primește scrisori de amenințare din partea unor necunoscuți, despre care ne dăm seama că sunt securiști de altădată, incomodați de articolele incisive ale ziaristului. Ei îi atrag atenția că i-ar putea distruge reputația dezvăluind publicului preținse fapte compromițătoare din biografia sa. În cele din urmă, un odios rechin de presă, Theodor Antim, pune în aplicare amenințarea, publicând în propriul său ziar, *Drumul libertății*, un pamflet intitulat bombastic *Tăcerea care acuză*.

Augustin Buzura face un adevărat tur de forță parodiind texte de acest fel. Ne aducem aminte că în unele din romanele sale anterioare apăreau scrisorile unor delatori către "conducerea de partid și de stat" și că încă de pe atunci devenise evidentă verva satirică a scriitorului. Ținând pasul cu epoca, romancierul imită acum, la fel de caustic, stilul scrisorilor de amenințare și al articolelor calomnioase din presa de scandal.

Textele sunt adevărate demonstrații de virtuozitate stilistică și ar merita, în alt context, o analiză aparte. În această scurtă prezentare însă trebuie relevată funcția lor în economia întregului roman. Practic este vorba de o a doua versiune, falsificată, grotescă a vieții lui Matei Popa.

Gabriela Adameșteanu i-a impresionat pe cititori arătându-le, tot cu mijloacele parodiei, ce anume a înțeles din drama unei familii boierești o servitoare. Augustin Buzura realizează ceva similar, cu mențiunea însă că la el își spune părerea nu un martor incompetent, ci unul rău intenționat, specializat în dezinformare. Viața plină de nedreptate și suferință de care a avut parte Matei Popa este relatată *invers*, cu un înspăimântător aplomb al mistificării, propriu propagandei comuniste. Iată, în viziunea lui Theodor Antim (manevrat el însuși, din umbră, prin șantaj de foști securiști) istoria cu violarea Elenei:

"Marele nostru patriot și justițiar n-a intrat, așadar, la răcoare pentru că s-a opus comunismului, securității, cum se laudă astăzi majoritatea lașilor, ci în calitate de deținut de drept comun, pentru tentativă de omor. Îl rugăm frumos să ne contrazică sau, dacă este cât de cât cinstit, dacă-și regretă faptele ori are o altă viziune asupra lor, să ne ofere o expli-

AUGUSTIN BUZURA
RECVIEM
pentru nebuni și bestii

Augustin Buzura, *Recviem pentru nebuni și bestii*, București, Ed. Univers, 1999. 456 pag.

cație în aceste pagini, chiar în spațiul în care noi îl acuzăm. Mai mult, suntem de acord să-și însoțească textul cu mutra sa porcină, altfel vom fi obligați să încredințăm cititorilor, din arhiva noastră, niște imagini la vederea cărora orice om normal, cu excepția clientului nostru, s-ar sinucide de rușine. Dar cum noi nu dorim moartea păcătosului, ci îndreptarea lui, îi dăm șansa nesperată de a-și ilustra textul cu poza lui cea mai convenabilă, din anul în care i-a nenorocit pe viață pe Elena Filipescu și pe bietul Mitică, tractoristul naiv, blând și generos..."

Întoarcerea pe dos a adevărului reprezintă o crimă monstruoasă îndreptată împotriva întregii colectivități, comparabilă cu turnarea de otravă în rețeaua de alimentare cu apă a populației. Ea nu duce doar la discreditarea unui om nevinovat, ci și la discreditarea ideii înseși de adevăr. Societatea românească de azi trăiește într-un amestec de informații adevărate și informații false și tinde să creadă că *toate informațiile sunt false*. Aceasta este viziunea de coșmar pe care o impune, cu binecunoscuta sa forță artistică, Augustin Buzura.

Prototipul iresponsabililor producători de confuzie îl constituie Antim, descris de romancier într-un mod memorabil: "Costum alb, cravată albastră, legată prost, ochelari de soare cu ramă de aur, chelie și multă transpirație care-l îndemna să se șteargă într-una pe ceafă și pe frunte. Părea un bulibașă proaspăt ales în care fala și nesiguranța nu izbuteau să se înțeleagă."

Așa cum Grobei, cel cu "tranzistorul" agățat de gât, va rămâne, datorită creatorului său, Nicolae Breban, un simbol al prostului-gust din timpul construirii "omului nou", Antim al lui Augustin Buzura va simboliza pentru vreme de acum înainte nerușinarea din epoca de după 1989, când foștii securiști și activiști ai PCR au murdărit totul ca să nu li se mai observe propria murdărie.

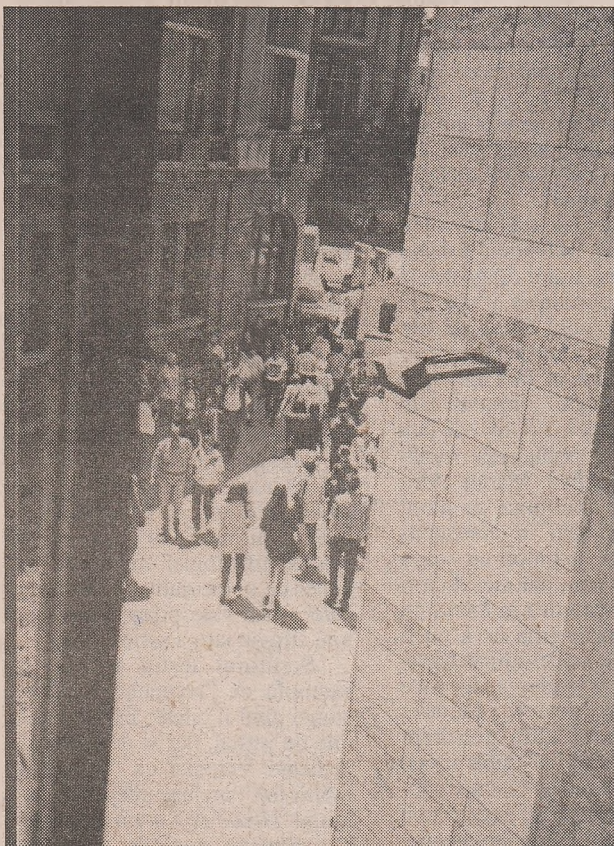
Romanul are o tensiune maximă, de la ultima până la ultima pagină. Totul este intens, răscolitor, extenuant. Când Matei Popa, purtătorul de cuvânt al romancierului, obosește, alte personaje preiau sarcina atacării cititorului cu întrebări fără răspuns, neîngăduindu-i nici o clipă să adoarmă din punct de vedere moral. Chiar și personajele care disprețuiesc morala contribuie, printr-un fel de surescitare, la întreținerea atmosferei de incandescență luciditate. Uneori îți vine să arunci cartea din mână, dar nu pentru că te-ar plictisi, ci fiindcă nu o mai poți suporta.

Revenirea lui Augustin Buzura la condiția de scriitor care se pronunță asupra lumii sale este spectaculoasă.

Foiletonul Tîrgului

International de Carte

ediția a 7-a, București

Cap. I, în care se apropie personajul anonim și colectiv: cititorul

Cap. II, în care se dezvăluie două din atracțiile Tîrgului: prețul românesc și...

...cartea franceză

Cap. III, în care e vorba de premii...

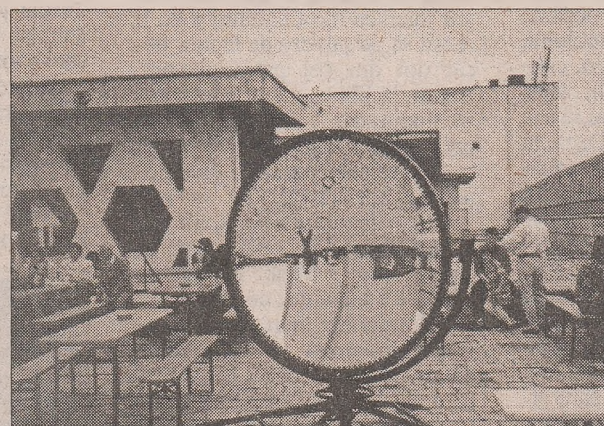
...și de prețuri (cu trei zerouri) în Cap. IV

Cap. V, în care un critic (sau un director de editură), M. Martin lansează la apă un prozator: A. Buzura

Cap. VI, în care se bănuiește o convorbire între doamne (Angela Martin și Catrinel Pleșu)

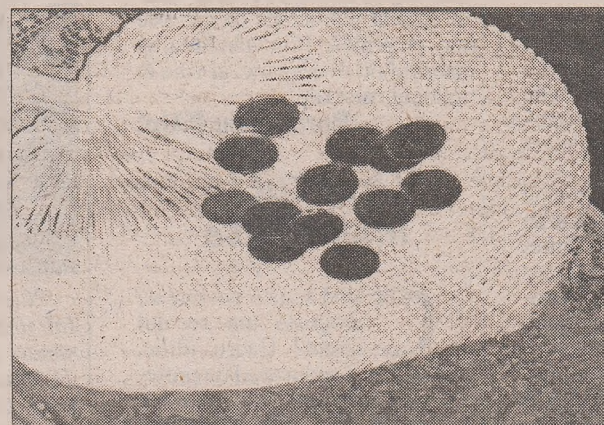
Cap. VII, în care și oglinzile sînt amețite de căldură

Cap. VIII, în care e mare îmbulzeală în istorie (Al. Paleologu, Lucian Boia și Vlad Zografu la Humanitas)

Cap. IX, unde într-un evantai de cărți, Radu și Costache stau alături și unde apare cel mai francoromân titlu

Cap. X, în care, bani cărora nu li s-a făcut vînt la Tîrg stau în evantai

Cap. XI, în care, un evantai de flori se dăruiește personajului anonim din Cap. I: cititorul

Imagine și text de Ioana Pîrvulescu

Singurătatea
unui mentor

MIRCEA VULCĂNESCU era o "structură bivalentă", precizează Ștefan J. Fay în *Sokrateion*. Pe de o parte, conformația elevat ascetică a maestrului; aspirația lui către concluziile simple și profunde ale firii; pecetea unui ortodoxism asumat, cu izvoare interioare. Vom regăsi ușor voluptatea renunțării la care Vulcănescu vibra cândva, evocând ambianța austeră a casei lui Nae Ionescu. Pe de altă parte, talentul cel lumesc, orientat în surprinzător de multe direcții - de la cele, mai savante discipline și până la ingeniozitatea cerută de învățarea autodidactă, în închisoare, a artei tricotelului. Diversitatea solicitărilor, ca și natura lor îl mențin pe cel foarte înzestrat în zona de gravitație a urgențelor pământenești.

Tendințele, cele două, se concurează inevitabil și dramatic în inima celui angajat în această dispută. Aura tragică pe care numele maestrului o dobândește în desfășurarea unei istorii crude pare, de la un punct, scena unei sfâșieri intime, constitutive.

"Bivalentă" lui Fay fusese deja, de multă vreme, consacrată conceptual de Freud, pornind de la un termen creat de Eugen Bleuler, cel de "ambivalență". Întrucâtva mai obscur, Alfred Adler va vorbi despre o "incrușișare de instincte". Wilhelm Stekel - și, pe urmele lui, Fritz Wittels - despre "bipolaritate": situația fizică a proprietăților magnetismului ar circumscrie mai bine misteriosul fenomen sufletesc decât apelul la vocabularul chimiei, unde se ignoră esențialul caracter absolut al contradicției, instituirea exclusivistă a diametral opusului. Ștefan J. Fay recurge, cred, la o improvizare fericită atunci când condensează intuitiv cei doi termeni într-unul singur.

Decantând la nesfârșit nuanțele unui fapt, ambivalentul ajunge, probabil, mai aproape de adevăr decât oricine altcineva; dar suferă totodată o împuținare de sine, o pierdere a contactului cu propriile aparențelor. Vecinătatea adevărului însingurează, așa cum nimic altceva nu o poate face.

Să fii aruncat în permanență dintr-o extremă în alta; să afli justificări fiecărei poziții teoretice, oricât de diferită de precedentă; ba cu atât mai mult cu cât e mai diferită. Oare ce poate fi mai obositor decât toată această dialectică de Sisif? Ambivalența presupune întotdeauna drumul între două idei și niciodată stabilirea la una dintre ele. Asemeni porturilor pentru un marinăr, ele înseamnă nu doar un loc al refugiuului, ci și unul al despărțirii de țăr. Te poți împăca, într-o viață, cu un asemenea travaliu? Și, mai întâi, te mai poți regăsi într-un vârtej neîntrerupt ca slujbaş al obiectivității, în care tu, umanitate fremătătoare, rămâi doar ecranul unei alienante defilări de argumente?

Poate că singura ieșire din necrutătoare capcană a lucidității o reprezintă spiritualizarea datelor personale la nivelul unor interese de o relevanță mai largă; și, în acest fel, transpunerea în exterior a conflictului. Să îl suspectăm atunci de ambivalență pe creatorul de personaje Reboreanu, cel care ține principal să arate cum fiecare dintre acestea, chiar și cel

ȘTEFAN J. FAY

SOKRATEION

Mărturie despre

MIRCEA
VULCĂNESCU

ROMANIA

Ștefan J. Fay, *Sokrateion. Mărturie despre Mircea Vulcănescu*, ediția a II-a, cu adăugări, Edit Humanitas, București, 1998, 142 pagini, preț nementionat.

mai abject, își are dreptatea lui. Să îl credem pe Bert Nagel atunci când afirmă că scriitorul Kafka, prins în caruselul infernal al ambivalenței, găsește o compensație incomparabilă în chiar actul de a scrie. Să înțelegem simplitatea majestuoasă a lui Mircea Vulcănescu drept un moment de repaus, de odihnă în sine însuși a celui prea bogat în soluții, în variante, în alegorii; iar pluralitatea intereselor sale de cunoaștere - drept o canalizare binevenită a unui preaplin ce se cerea revărsat în lume.

Poate că Mircea are nevoie să se regăsească în alții, va presupune Noica - și nu va greși. Vulcănescu are nevoie într-adevăr de o amplă risipire în jurul său, de o dilatare în multiplu, și cu cât va reuși aceasta mai bine, cu atât el își va împlini mai stăruitor și mai senin unicitatea, desăvârșirea, liniștea sufletească în fine întrezărită. Căci se va ghici adeseori, prin rămășișul tot mai des al copacului trunchiul întărit, puternic înrădăcinat, parcă anume format să susțină abundența coroanei.

Maestrul nu dă sfaturi, ci meditează o cât mai oportună întâlnire cu sine a discipolului. Dar schimbul se realizează, contrar aparențelor, în dublu sens. Vorba aceluiași prieten: nu se știe cine dă și cine primește. Dacă, în discuțiile amicale, Noica urmărește stabilitatea argumentului, asigurarea lui rotundă, metodică, precum un zid de cetate, spre prevenirea oricărei obiecții, Vulcănescu în calitate de interlocutor se situează într-un contrast izbitor. El va ieși întotdeauna în întâmpinarea celui alt cu o fabuloasă idee în cascadă, în care argumentele curg amețitor și se înlocuiesc unele pe altele nu pentru că precedentele și-ar fi trădat vreo oarecare invaliditate, ci pentru că ceea ce le "înfirmă" este pur și simplu varietatea lor. Vulcănescu va iubi mai puțin - sau deloc - rezultatul. Se exersează însă ludic în activitatea de producere a acestui rezultat, care nu este, de regulă, definitiv.

Nu va finaliza decât puține dintre traduceri și încercările sale poetice, precum și dintre multe alte proiecte. Capacitatea de variere a perspectivei îl conduce la performanțe originale. Așa de pildă compune 282 de versuri în care apa în diferite stări de agregare este înfățișată în 270 de ipostaze. Traduce la liberă alege fragmente din opera lui Rilke, fără constrângerea, cel puțin în acest stadiu, a unificării lor.

Scrie de obicei pe cartonașe de genul celor utilizate la fișare, "piese" care pot fi desigur, detașate, permutate, combinate, înlocuite, juxtapuse, suprapuse - detalii întru totul semnificative al mobilității lui intelectuale. Îi place nespuse să stabilească distincții, să reflecte o situație în cât mai multe oglinzi, așa cum se poate vedea și într-un fragment din *Jurnalul de la Arsenal*: "Domnul Petrovici râde de mine - scrie el - că sunt un spirit excesiv clasificator, pentru că am făcut lui Alexandru Marcu o teorie, arătându-i că suntem aci 4 categorii de acuzați, cu poziții deosebite în proces: militarii, economiștii, intelectualii și cei cu legile rasiale...primii acoperiți de ordine, cei de ai doilea de cifre, cei de ai treilea numai de atitudini și ultimii numai de scuze și atenuări..."

"Ești singur", scrie el, străfulgerat, la 21 de ani. "Dar ajută!" Citind acest amar îndemn îl poți înțelege mai întâi, cale de pagini bune, în sensul opus celui vizat în însemnarea sa de Mircea Vulcănescu (și anume: "dar *aceasta* ajută!"). Deturare incomodă, fără îndoială, însă bazată pe o ambiguitate deloc întâmplătoare a formulării: oare Mircea Vulcănescu nu se ajută și pe sine atunci când îi ajută pe ceilalți - cu vorba, cu fapta, cu un gând oportun și bine cumpănit?

Singurătatea și - la antipod - implicarea activă dobândesc contururi tot mai nete în condițiile aspre, decisive ale detenției. Va încerca din răspuțuri, într-un elan dureros, să se desprindă de amintirile ce-l leagă de familie, ca act al unei împușcări de sine radicale, extreme. Este, de altfel, singura modalitate de a rămâne împreună cu ei, hotărând de unul singur și în numele lor o reclusiune impusă din exterior.

Căci, iată, devine din nou un solitar, mai mult ca oricând. Și, mai mult ca oricând, se simte disponibil pentru ceilalți, într-o eferescență a dăruirii care merge, paradoxal și firesc totodată până la dispariția dintre ei. Cercul se întregeste: cândva, la lacul Pasărea, se crezuse iremediabil singur înaintea morții pentru a nu fi reușit să își salveze de la înec decât doi din cei patru prieteni. Acum, la Jilava, victoria împotriva singurătății este, printr-un suprem gest, totală.

Nu se știe cine dă și cine primește: într-adevăr, *nu se știe*. Este privilegiul marilor spirite de a face imposibilă orice cuantificare a unui schimb. Ideile, de parte de a împărtăși condiția unor simple monezi inert zomăitoare, sunt dimpotrivă vii, însuflețite, ele se transmit printr-o participare afectivă de la care nu poate lipsi cel care le trăiește. Ideea nu se întinde, asemenea oricărui lucru, *de aici și până aici* între doi conlocutori, *ci îi leagă* nevăzut, subtil, cu atât mai strâns cu cât este mai puternică. Prin gândirea sa maestrul nu se desparte, ci vine în mijlocul celorlalți.

Dorin-Liviu Bîțoi

Dreptul la
intimitate

CUM arată o poveste de dragoste din secolul trecut? Cadru idilic, june bălaie și seducători de profesie cu defectele de caracter înscrise pe chip. Sau rafinament "urban" al orașelor pitorești prin provincializare, unde nu se schimbă decât rolurile, Venera

ce-și ascunde viclenia sub stratul gros de fard sfârșind însă inevitabil pedepsită pentru a-și fi asumat o îndrăzneală nefirească.

Nimic din toate acestea în *Jurnalul iubirii* dintre Alecsandri și Elena Negri, elaborat în scurtele clipe de răgaz din perioada iunie 1846-mai 1847. "Iată cum am trăit și iubit timp de două luni", ne spune la un moment dat Alecsandri, direct și apropiat, fără a se pune la adăpostul metaforelor convenționale.

Cei doi se exilează benevol în orașele Italiei, Bavariei, Franței pentru a-și putea trăi dragostea și reconstitui intimitatea ("noi doi ne ținem loc unul altuia de tot: lume, familie și patrie"), intimitate amenințată în țară de varii obstacole sociale. Jurnalul este redactat în franceză (ediția de față este bilingvă, traducerea românească aparținând Martei Anineanu), limba preferată de mulți scriitori pașoptiști în corespondența privată, o limbă ce scapă prin urmare și ea datoriei de a fi națională. Evaziunea în locuri cit mai îndepărtate, grija de a nu fi recunoscuți, care deseori se transformă în fugă burlescă de orice chip familiar, devine căutarea spațiului privat și afirmarea dreptului de a-l "mobila" după priorități pur personale: "fiecare mobilă are amintirea ei, fiecare colț are pentru noi mica lui istorie, cunoscută numai de noi doi." Astfel, Alecsandri va refuza Evenimentul, și se va lăsa captivat de micile evenimente private, prepararea dulceții sau "sfârșitul tragic al unei mături în mijlocul flăcărilor".

Să-și fi simțit de pe atunci Alecsandri viitoarea încremire în ipostaza de poet al neamului, al cărui nume va fi atașat pe parcursul secolului trecut, nu fără concursul binevoitor al posesorului, la orice eveniment sau manifestare a specificului național? Deocamdată pare să contrarieze această emblemă și toate poncifurile didactice rezistente și astăzi, cei doi putând fi surprinși "alergând în jurul mobilelor, ca niște copii de școală". Pe măsură ce intimitatea se concretizează în frazele jurnalului, denunțul modelelor comportamentale și al convențiilor literare e tot mai vizibil: "ne-am iubit firesc, am vorbit de dragostea noastră în puține cuvinte, în puține fraze, căci ceea ce este simțit adânc se spune simplu de tot."

Între expresia simplă, pătrunsă de umor și de (auto)ironie, care

incintă la tot pasul în aceste pagini întru totul prietenoase și imaginile desuete ale liricii sale populate de frumoase îngerele, flori dalbe sau steluțe este o discrepanță coplesitoare pentru cititor. Alecsandri era conștient de distanța dintre convenția culturală și literară și expresia firească, iar ironia fină la adresa artificializării, prezentă în scrierile sale în proză mai puțin canonizate, o regăsim și aici: "atât N. [Elena Negri], cât și eu nu am căzut niciodată în ridicole exagerări sentimentale! Dimpotrivă, bătându-ne joc fără milă de aceia care cred că iubesc cu patimă luând poze tragice și punând în exprimarea lor tot sforăitul burlesc al dramei moderne, ne-am lăsat duși încet de viața noastră încântătoare". Pe vremea cind literatura reprezenta un angajament cultural și național explicit, Alecsandri și alți cîțiva prozatori ai generației pașoptiste au reușit să contureze în spatele ideologiei manifeste un palier de colocvialitate spirituală, care astăzi este poate latura cea mai atrăgătoare a scrierilor lor.

Scriitorul însuși ne dă un exemplu de "receptare literară", atunci cînd îi citește Elenei paginile de jurnal, dar și două poezii dedicate Veneției ca "leagăn al iubirii lor", incluse ulterior în volumul *Doine și Lăcrimioare*. Iubita care în paginile jurnalului cîrpește cu "drăgălășenie de maimuțică" devine steluța îndepărtată, a cărei "scumpă lumină" este conjurată de poetul îndrăgostit. Care este reacția "cititoare" confruntată cu aceste două variante ale propriei imagini? "În timpul lecturii, a trecut pe rând de la lacrimi la răs și de la răs la lacrimi", lacrimi de identificare simpatetică cu "eroina" în care avea toate motivele să se recunoască, dar și răs kathartic, eliberator, de denunțare a incongruențelor topite în aura lirică.

Însuși actul "indiscret" de a citi acest jurnal, nedestinat de către autor publicării, este un mod de deconvenționalizare a receptării scrierilor lui Alecsandri.

Prin forța împrejurărilor, jurnalul devine și un "memorial de călătorie", impresiile fiind culese cu o privire atentă și proaspătă în fraze de un umor cuceritor. Și aici Alecsandri își revendică dreptul la percepția nesupusă clișeeilor, la subiectivitate. Franța spirituală este salutată cu entuziasm, după ce "tărăgănelile" germane rămîn în urmă. "Oare asta să însemne părtinire? În ochii noștri un vameș francez are o înfățișare mândră și este mai elegant în purtările sale decât un domnișor de la Viena." Ceea ce însă nu împiedică imaginea rafinată a Parisului să pălească simțitor prin prisma indispoziției cauzate de înrăutățirea sănătății Elenei Negri și de perspectiva cîtorva zile petrecute departe unul de altul. Parisul noaptea se impregnează astfel în percepția subiectivă a celor doi prin "duhoarea infectă a străzilor".

Notația devine din ce în ce mai sumară către sfârșitul călătoriei, cînd boala Elenei se agravează, iar jurnalul se încheie cu o frază impresionantă prin lapidarietatea ei: "La 4 mai, la ora trei dimineața N. moare pe vapor, la intrarea în Cornul-de-Aur." Așa ia sfârșit povestea autentică a unei iubiri, supusă involuntar și în modul cel mai tragic fatalității șablonului literar romanțios după care dragostea nu poate fi înfrîntă decît de moarte.

Florentina Costache

Vasile Alecsandri, *Jurnalul unei iubiri: Vasile Alecsandri și Elena Negri (iunie 1846-mai 1847)*, prefață de Paul Cornea, ediție îngrijită de Valentina Pituț, Muzeul Literaturii Române, București, 1998, 160 p., 20.000 lei.

Uimitorul domn X

ALFABETUL
DOMNILOR

de
Ioana
Pârvulescu

MITUL platonician al jumătății a lăsat oamenilor o mare iluzie și o mare neliniște: iluzia este că undeva, în lumea mare sau în imediata apropiere există cineva care-ți seamănă, care te va recunoaște indiferent de masca pe care o porți și pe care-l vei descoperi (sau l-ai găsit deja) în mod miraculos și fără de greș; neliniștea care se deschide ca o coadă de păun peste această speranță, una din cele mai traionice ivite vreodată dintr-o carte, este că vei trece la un pas de jumătatea ta fără să ridici ochii, că vei rata întâlnirea, că nu vei ști să recunoști ori nu vei fi recunoscut, din cauza unui hazard răuvoitor, că vei face o confuzie (sau ai făcut-o deja), iar în momentul adevăratei descoperiri nu mai ești liber să-ți deschizi ochii sufletului. Jocul dintre evantaiul de posibilități negative și unica variantă bună (găsirea la timp) creează literatura de dragoste. În paginile ei se ascunde însă și zîmbetul lui Aristofan, cel care povestește, în *Banchetul*, cum i-au tăiat zeii pe oamenii sferici în două, lăsându-i să umble năuci după ei înșiși.

În lumea personajelor literare, în care legile narrative domină legile omeniei, contează întâlnirea jumătății artistice. Conturul estetic al personajelor cuplului este alfit de diferit, greutatea lor în narațiune alfit de disproporționată, încât *el* și *ea* nu formează prea des perechea ideală. Observațiile critice cu privire la personaje realizate și personaje șterse dau seama de această ratăre a găsirii jumătății ideale. (Iar găsirea jumătății artistice este frecventă tocmai în cazul personajelor șterse, ceea ce nu ajută prea mult cărții.) Este Kera Duda din *Ciocolii vechi și noi* jumătatea ideală a lui Dinu Păturică? Cu siguranță că nu, deși orice comentariu critic îi pune alături. Dinu este mult mai vizibil decât greaca. În schimb cloroticii Gheorghe și Maria din același roman, eroii pozitivi, sînt mult mai armonioși, ca pereche. Artistic vorbind, Emilia și Ladima din *Patul lui Procust* au aceeași valoare, se potrivesc deci, deși în comentariile critice ei sînt constant și categoric despărțiți. La fel Fred și doamna T. care stau în echilibru estetic. Senzația de dezechilibru o dă un cuplu în care, fără voia

autorului, un *el* construit după legile geometriei în spațiu, deci cu adîncime, dă peste o *ea* plană (plată) sau invers.

Or, și din acest punct de vedere *O alergare de cai*, nuvela lui Negruzzi, e remarcabilă. Doamna B. își întâlnește jumătatea ideală: este străinul brunet, junele fără nume, un personaj tot alfit de uimitor pe cît este și ea, un rival care se poate socoti tot alfit de liniștit în fața viitorilor domni din cărți pe cît este și ea în fața urmașelor ei. Cu fiecare în parte, dar și cu perechea care formează un întreg de natură să stîrnească gelozia zeilor literari, Negruzzi a învins. Prin partenerul fără nume al doamnei B., alfabetul masculin dă la iveală pe unul dintre cei mai rezistenți eroi ai săi.

Bărbat și îndrăgostit

DOMNUL din *O alergare de cai* e prea complicat pentru a putea fi studiat dintr-o singură perspectivă. Este în același timp bărbatul, îndrăgostitul, rivalul, personajul pur (un *el* între alții), naratorul pur (impersonal) și naratorul-personaj (un *eu* capricios). Joacă deci mai toate rolurile pe care le au domni în proza de dragoste. Ce știm despre acest adevărat Adam din spița căruia se nasc personajele viitorului roman de dragoste? Este june. Încă de aici face surprize, căci vîrsta exactă nu i-o putem ști. Ce-i drept aceasta este pomenită, și încă în două rînduri. Doar că cele două mărturisiri nu coincid. Iat-o pe prima: „Curînd, un vis deștept îmi înfașoșă toate întîmplările vieții mele, de la 17 ani cînd am pierdut pe tatăl meu (...) și pînă la 28” (s.m.). Spre sfîrșitul narațiunii, într-un moment ulterior al aceluiași an, aflăm că: „Trebuie să aibă cineva 26 de ani, și să iubească cum iubeam eu, ca să simtă ce am simțit” (s.m.). Dacă identificăm eul narator cu autorul (confuzie posibilă pînă la un punct), acesta avea la data întîmplării, în 1835 (cînd adaugă un *post scriptum*, în '57, spune că au trecut 22 de ani de la ea), 27 de ani. Negruzzi dă tot alita importanță vîrstei personajelor cîta dădeau contemporanii săi propriei vîrste, pe care o modificau după inspirația de moment sau o socoteau cu

largă aproximație. Mai înțelepți decît urmașii lor cu tipicării de stare civilă, oamenii secolului trecut, luați ca grup, cred într-un fel de teorie a relativității vîrstei, care crește sau scade în funcție de ceea ce trăim. Nu se împiedicau de fleacuri.

Bărbatul este brunet și smolît la față. Lucrul capătă importanță în poveste numai pentru că rivalul său este blond, or, lupta dintre blond și brun, ochi negri și ochi albaștri este una dintre primele lupte ale clișeeilor amorului. Rivalii aveau nevoie de distincții exterioare, pentru ca înfruntarea dintre ei să fie vizibilă „de la distanță”. Că Negruzzi e conștient de ridicolul *luptei de culori* nu încapă îndoială, căci una din replicile doamnei B. este: „Făceam o comparație între voi, cînd vorbeați; tu alfit de negru, el alfit de alb; era un contrast de minune.” Urmășii lui Negruzzi vor transfera lupta în domeniul femininului și o vor lua în serios, uitînd de lecția pașoptistului.

Despre bărbat mai știm că este străin, (aceasta din perspectiva tuturor celorlalte personaje ale nuvelei), că are nevoie de pașaport pentru a trece granița care-l desparte de femeia iubită (acțiunea se petrece în „Besarabia”), de unde o bună doză de mister. Orice străin e înnobilit cu blazonul depărtării și al alterității și dă bucuria descoperirii de lumi noi și ciudate. Umorul, care-l salvează de a se lua prea în serios, nu-l ajută de obicei cînd e vorba de dragoste. Cînd, în îmbulzeala de la cursa de cai, o zărește pe doamna B. de care e îndrăgostit, bărbatul se precipită spre ea prin mulțime: „iar eu, făcîndu-mi loc printre dame cam călărește (*cavalièremen*), călcînd pe bătăturile moșnegilor carii mă da la toți dracii, cotînd uniforme în dreapta și-n stînga cu zicerea pardon, talisman care închide gura ghionțiilor și călcașilor, am alergat la celălalt capăt a galeriei, unde zărisem o capelă roză (...) fanalul care mă lumina, magnetul care mă atrăgea”. În dinamismul scenei și dincolo de pojghița risului se află spaima oricărui îndrăgostit împiedicat de oameni să fie alături de persoana iubită: dacă dispăre în mulțime? (Cinematograful va specula mai tîrziu scenele de mulțime). Portretul bărbatului îndrăgostit este completat de remarcile lui romantice cu privire la dragoste: „voi o femeie cu ochii plîși, cu fața mîhnită, care să mă teamă, să mă iubească și să moară cum a murit Olga” (aceasta se sinucisese, n.m.). Vise cu o doamnă B. cochetă (imaginea din subconștient!) și reverii cu șirul iubirilor trecute, starea-nestare care-l chinuie pe cel aflat departe de iubită dau imaginea îndrăgostitului romantic. Negruzzi este încă o dată extraordinar: bărbatul din nuvela lui este un realist, chiar un cinic, în armonie cu realist-cinica doamnă B. De remarcat că „regizorul” poveștii i-a distribuit însă pe protagoniști în dublu rol: ea joacă și rolul romantic al Olgăi (căci din gura ei cunoaștem povestea, ea e în fața spectatorului), iar el își schimbă adesea costumul, pentru a-l lua pe cel al bărbatului visător, în ton cu povestea Olgăi.

Rival, învins și învingător

INCA de la prima întîlnire a bărbatului cu doamna B., după precipitata alergare prin mulțimea adunată la *alergarea de cai* (titlurile

lui Negruzzi nu sînt niciodată inocente), el devine, vrînd-nevrînd, rivalul, concurentul: „Doamna B. mă primi cu un zîmbet încîntător, și vîzînd negura de gelozie ce se răspîndise pe fața mea întru vederea unui tînar ofițer de lănceri, ce vorbea cu dînsa: „îți recomand pe d. Arserfîe Timofeevici J., îmi zise”. Ajunge alfit pentru a risipi gelozia? Între oamenii de lume, între cei pentru care regulile de comportare în public au o greutate măsurabilă în aur, da. Doamna B. i l-a prezentat pe ofițer *lui* (și nu invers), deci i-a acordat *lui* importanța mai mare. Urmează o scenă extrem de scurtă în care cei doi se află față în față, (singura din toată nuvela) și se înfruntă pentru doamna B., care-i compară, dar și pentru cititor, adevăratul destinatar al spectacolului. Ca la șah, în discuția purtată, domnul X îl face mat pe ofițer din numai trei replici. Deschiderea îi aparține oaspetelui brunet:

„O! noi ne cunoaștem, am răspuns (doamnei B., n.m.) zîmbind cu silă către rus. *Bonjour, mon cher*, te știam la Hotin”. Adversarul răspunde prompt:

„Ieri numai am venit, și mîne mă duc”. Cum se vede, ambii bărbați încep prin a face concesii celui alt, prin a-i acorda avantaje, pentru ca doamna B. să le admire siguranța de sine și bunele maniere. Diferența este că pe domnul X jocul îl costă mai mult, iar contrastul dintre ceea ce spune (masca: *zîmbind... către rus*) și ceea ce simte (*cu silă*, adică forțat) devine comic, cîștigîndu-și simpatia cititorului. Mutarea a doua îi sporește capitalul de simpatie, căci jocul său cu clișeele care nu-l reprezintă continuă, în timp ce rusul vorbește în clișee cu care se identifică:

„Cum! așa degrabă ne lași? am adaos încreșînd fruntea ca să-mi dau un aer mîhnit (s.m.).

- Slujba o cere. Slujba militărească are mai multe neplăceri decît mulțumiri”.

Ultima mutare a îndrăgostitului este o replică prin antifrază, destinată numai urechilor fine ale doamnei B., în timp ce rusul o ia la *la lettre* și răspunde în singurul fel în care știe să vorbească, prin clișee militare și locuri comune. Iată provocarea, nu lipsită de o doză de sadism:

„Și mai vîrtos în vreme de război. Pururea în buza tunului, siliți a bivua ca sub un cort care nu vă poate apăra de nestatornicia văzduhului, meniți poate a muri departe de ai voștri, fără altă petrecere decît ceaiul și stoslul...”. În loc să facă singura mișcare salvatoare, contrazicînd ironica descriere, ofițerul cade în capcană și pierde bătălia verbală:

„A! Războiul e cea mai mare plăcere a vitejilor, urmă el cu un aer fanfaronic, dar pacea, pacea e nesuferită. A se dea fără treabă într-o cetate, în tovarășia unui bătrîn comandant plin de reumatisme și de decorații...”. Semnul că exact în acest punct a pierdut jocul este faptul că doamna B. îl întrerupe aici, poate că să-l apere, poate de teamă să nu-și piardă toate iluziile despre el, poate pur și simplu pentru a marca victoria domnului X („V-ați afundat în strategie, domniilor...”). Dar domnul X nu cîștigă decît bătălia verbală. Ofițerul rus își va lua revanșa cucerind inima doamnei B. Domnul X pierde jocul dragostei, da cîștigă jocul artistic. În episodul următor despre celelalte posturi ale sale, narative care-l fac pe Negruzzi cel mai actual scriitor din secolul 19.

Maurice Olender
Limbile Paradisului
Colecția „Totem”

Pornind de la disputele cu privire la eventuala limbă originară, aceea din care toate celelalte s-ar trage și pe care Adam și Eva ar fi vorbit-o în Paradis (ebraică? sanscrită? siriaca? etc.), Maurice Olender reperaază la originile demersului scientist și pozitivist al veacului trecut, aflat sub impactul creștinismului, o sumă de fabule științifice, de ficțiuni care, de-atunci, s-au transmis pînă de curînd, aproape intacte, științelor umane ale vremii noastre. Travațiul său este de aceea deconstructiv, în măsura în care, cu subtilitate și cu o documentație originală și sigură, el localizează mitul în sînul unei gândiri ce se voia exclusiv rațională.

Talon de comandă
Pentru două titluri comandate – reducere de 10%. Un singur titlu – reducere de 5%.
Doresc să primesc ambele titluri ☐
Doresc un singur titlu:
Nume Prenume Adresa
..... Telefon

NEMIRA

Comenzi: C.P. 26-38 București; E-mail: nemira@dnt.ro

Jean-Claude Kaufmann
Trupuri de femei – priviri de bărbați
Colecția „Totem”

O echipă de sociologi străbate câteva plaje din Franța, făcînd o anchetă asupra modei sînilor dezgoliti: sunt „interogați” 300 de subiecți, ale căror răspunsuri vor fi mai apoi supuse analizei atente vreme de doi ani. De aici rezultă un studiu sociologic privind lumea plajei și a obiceiurilor ei, o lume cu reguli extrem de riguroase codate, al căror studiu îl duce pe autor la concluzia că libertatea este în realitate trăită ca perfectă adaptare la rol, răsturnîndu-i astfel spectaculos ideile preconcepte despre ipoteticul „joc dublu” al persoanei, care și-ar utiliza rolul ca mască.

30 000 lei

Gabriela URSAACHI

Sonar

Mi-ar trebui un sonar
cu ajutorul căruia să stabilesc o hartă
a adâncimilor tale
sufletești.

Plînsul meu,
în ce barieră de corali
a indifferenței
își face tîndări ecoul?
Dar rîsul?
Și - apoi amintirile,
groapă a Marianelor,
abis calculat,
o inocență asumată
de toate oceanele lumii...

Dar ce răscolesc eu
uriașul acvariu al inavuabilelor tale sentimente
cînd în farfuria plată a prezentului
se rostogolesc două bobite albe:
ochii peștelui fiert
plîng cu ei înșiși!

Naufragiu presimțit

Să calci încet! Covoarele au frisoane
cînd le atingi.
Și nu striga! Țipătul tău
declanșează avalanșe de emoții:

Cade, uimită, zăpada cearșafului
dezvelindu-ne trupurile
ce par
în acest rece vis de iarnă
vîrfurile ascuțite și răzlete
ale unui aisberg în derivă
ce își ispitește, neștiutor,
propriul *Titanic*.

Un mormînt pentru calul meu

Aștept
la marginea inconștientului
să se întoarcă singur și în spume
- fără zăbală și fără șă -
calul meu.

Aștept
cu urechea lipită de drumul cenușii
să se întoarcă
sărind peste băltoace
- fără zăbală și fără șă -
calul meu.

Îl chem
cu numele de alint al strămoșilor lui
"Equus-equus!", "Equus-equus!",
invocînd puterea jaretului și gingășia chișitei,
pe calul meu.

Vă conjur
oameni trăitori între asfalturi
dacă nu l-ați văzut și dacă nu mi-l puteți aduce,

faceți din inocența voastră vinovată
un mormînt
pentru calul meu.

Desfrînată această nevoie...

Desfrînată această nevoie
de a spune cuvinte!
Șuvoiul lor
risipit pe piatră seacă
precum biblica sămîntă,
atinge obsesia.

Cît de neștiuți murim!

Ce voluptăți amare
în galopul unui cal de stepă...

Și din nou ritmul sacadat
precis și impersonal
al pianinei mecanice
atinge obsesia.

Doamne, cît de neștiuți murim!

Insertii haotice, numele noastre

Puse cap la cap
silabele prelungesc iluzia
de artă a conversației.

Se aprind luminițe
în pomul de Crăciun
și se oficiază căsătorii morganatice
între stări și cuvinte.

Respir în ritmul absențelor tale,
respir!
Pe blocul de marmură
al îndelungatelor tăceri
insertii haotice,
numele noastre...

Sufletul tău inconștient

Cînd pășești prin cameră
îți sună ațit de blînd
fluierul piciorului
încît mersul tău
frisonează covorul.

Perdeaua, înalt veșmînt
de mireasă a luminii,
te înnimbă.

Sufletul tău inconștient
plagiază iubiri.

E amorală clipa
beatitudinii noastre
în sunetul clar,
niciodată fals, întotdeauna repetabil
al pianinei mecanice.

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Două cîntece naive

Pentru Yvonne de Burgundia

1. Mi-e rușine să ies viu
În lumina zilei goale
Îți citesc și îți tot scriu
Trupul rotunjit sub poale

Fericirea-i în dureri
Înmuiată și-s om singur
Zarea mea fragedă ieri
Azi s-a-nvinețit de friguri

Iartă-mă că nu mai știu
Roua-n bob floarea-n petale
Mi-e rușine să ies viu
În lumina zilei goale

2. Din hățiușul de-nțîmplări
Nu mai scapă nimenea
Razele-s cu zimți în nări
Mireasma-i de fluturi grea

Ceșcalească bleu ești tu
Vizitiu galben-pai sunt
Sufletul blînd îmi căzu
În mierea zilei cu unt

Ruju-mpotmolește-n gări
Moi macazuri de tafta
Din hățiușul de-nțîmplări
Nu mai scapă nimenea

Lesă conversației

Pe Calea Victoriei
mă ții cu farmecul tău personal
în lesă conversației.

Uneori
cîte o idee cu detentă
sare peste ștacheta
banalităților strepezitoare
și bate recordul la înălțime:
filozofie, dublu mixt.

Apoi
privim orașul, furnicar,
ne amintim brusc
de cîte avem pe cap
și o apucăm pe străzi diferite
absurd de înstrăinați.

Imbecilitatea reîncepe
să bălțească.

Words...

Words
don't come easy to me...
Urlă radioul
unind disperări
afit de diverse.
Unde ești azi
insolită nesimțire
a pastilelor roz...
De ce mă tulbură oare
vocea din Akay:
cîtă tehnică,
afita dor?

Words
don't come easy to me...
Răsucesc butonul. Descifrez ecourile.

Ca genunchiul armăsarului rănit
se umflă și pulsează
singurătatea.

(Din volumul în pregătire
Un mormînt pentru calul meu)

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

C. Rădulescu-Motru în 1946-1947

ÎN 1943 filosoful Const. Rădulescu-Motru a început să țină un jurnal, care, de abia în 1991, a ajuns la Biblioteca Academiei. L-a intitulat *Revizui și adăugiri*, având intenția să noteze, aici, eventualele tentative de reevaluare a unor lucrări sau opinii. Primele două volume ale acestui jurnal (pentru anii 1943 și 1944) au apărut în ultimii ani, cel de al treilea (cuprinzând însemnările anului 1945) n-a apărut încă. În schimb, au apărut cele cu însemnările din anii 1946-1947. Cum am comentat și primele două volume, mă consider dator să o fac și cu acestea din urmă. În februarie 1946 autorul observa că jurnalul său, e, pentru el, o înaltă datorie morală: "Sunt dator să predau posterității un document, din care ea să poată scoate informații precise asupra nenorocitei epoci în care România a căzut sub influența Rusiei, pentru ca să poată avea pe viitor mai multă prevedere în judecata minții și mai mult patriotism în pomirile inimii... Atunci vocația mea pe pământ va fi împlinită!" Socotea că înrobirea Europei de est de către Rusia nu poate dura mai mult de o jumătate de secol (pronosticul i s-a împlinit) și că, odată eliberată, țara va trebui să o ia de unde o lăsase generația sa, evoluind spre mai bine. Dar în iunie 1947 mărturisea: "Începe să-mi slăbească tragerea de inimă pentru continuarea acestor însemnări zilnice. Nu le mai văd rostul... Ce mă face atunci să le continui? Nu știu singur ce să răspund. Obişnuința de a mă reflecta pe mine însumi în scris. O credință oarbă în nemurirea neamului românesc? În rădăcina mea dispoziție de a căuta o finalitate în tot ce se petrece în jurul meu?" Avea 78 de ani, (în 1946) mai era membru al Academiei, avea o pensie care, în condițiile inflației, nu însemna nimic și trăia, de fapt, din veniturile moșioarei din Butoiești (moștenită), acum redusă, prin reforma agrară din 1945, la jumătate (vreo 50 ha). Dar nici așa nu o putea scoate la capăt, vinzând pogoane din moșie pentru a se putea întreține. Norocul lui era că a doua sa soție (prima îi murise demult), mai tânără decât el, era întreprinzătoare, ocupându-se de tot ceea ce privea gospodăria. Trăia mai mult în Butoiești natali (unde avea acea sfoară de proprietate), la București ajungând numai în perioada sesiunilor Academiei sau, în 1947, și în timpul iernii, îngrijindu-se, din vreme, de procurarea combustibilului.

Surprinzător, de ce n-aș spune-o?, opiniile sale politice, evidente încă din volumele de început. Era filoantonescian și chiar filohitlerist, condamnat, încă în 1943, strădaniile Opoziției de a pregăti ieșirea din

război și retrănsarea țării de partea Națiunilor Unite. Și la 22 august 1947 considera că regele Mihai "a avut curajul să-și trădeze aliatul". Actul de la 23 August 1944, a fost o nenorocire, România având datoria să rămână consecventă deciziei lui Ion Antonescu de a se alia cu Germania hitleristă. La fel ar fi trebuit să procedeze și anglo-americanii, alinându-se Germaniei împotriva Rusiei bolșevice. Nu prea îl interesa că, în a doua jumătate a anilor treizeci, țările revizioniste ale Axei, cu deosebire Germania hitleristă, practicau rasismul și doreau revizuirea tratatului de la Versailles (ceea ce, pentru România Mare, a fost o adevărată catastrofă), prin război (ceea ce au și făcut-o). Puteau, în aceste condiții date, franco-englezii (apoi și SUA) să se alieze cu Germania și Italia, apoi cu Japonia? Pentru bătrînul nostru filosof, cele două totalitarisme erau la fel de periculoase. Dar între două rele preferabilă era alianța cu Germania pentru a distruge Rusia bolșevică. (Și în aprilie 1947 mai regreta că Germania a fost înfrântă în război). De aceea, tocmai, a acceptat, la începutul războiului, să fie cooptat în Asociația Româno-Germană. Era o opțiune din convingere și nu una conjuncturală. De aceea, repet, a condamnat, în 1944, tentativele opoziției politice, de conivență cu Palatul Regal, de a desprinde țara de Germania și a întoarce armele ("Greșeala ce am făcut încheind armistițiul cu rușii, o vom plăti cu însăși pieirea noastră". Și: "Trădarea se pedepsește totdeauna... Trădarea nu ne-a adus nici un beneficiu material. În schimb ne-a adus pe vecie reputația că suntem un popor pe care nu se poate conta.") Judecățile sale păreau a fi triumfătoare, pentru că, la conferința de la Yalta și mai târziu, anglo-americanii au cedat România, ca și celelalte țări din Europa de est, Rusiei sovietice, înrobindu-le. Și, totuși, în 1935-1940, țările democratice apusene nu puteau proceda altfel decât declarând război țărilor Axei. Dar, consecvent convingerilor sale, avea opinii negative despre procesul în care fusese implicat Ion Antonescu și foștii săi demnitari, vorbind în jurnal despre "așa-zisii criminali de război", crezând că, toți, vor fi apoi grațiați de rege. Uita faptul, totuși esențial, că judecarea și condamnarea antonescienilor nu era numai dorința rușilor sovietici ci și a aliaților occidentali, reiterată și în tratatul de pace cu România din august 1946. De aceea era naivă și contraproductivă opinia sa din mai 1946, notată în jurnal: "Dacă aș fi pe banca acuzaților, departe de a mă dezvinovăți, aș cere să mi se recunoască meritul de a fi răspuns la mobilizarea impusă de

împrejurări, cu tot sufletul și cu tot riscul vieții". Culmea e că aceeași opinie a avut și față de procesul de la Nürnberg. I-a judecat rău, încă de la început, pe inculpați că au aruncat vina exclusivă pe Hitler. La 2 octombrie 1946 nota în jurnal: "Pentru prima oară beligeranții s-au judecat între ei păstrând formele legalității. A fost o ipocrizie, dar în fond regulile judecării civilizate au fost respectate... Din punct de vedere istoric, sentința este fără însemnătate. Ea este dată contra unor indivizi care n-au altă vină decât că au servit interesele, reale sau presupuse, dar crezute ca reale de întreg poporul german. Au fost judecați citiva indivizi, când de drept trebuia judecat poporul întreg". Sint opinii care ar fi scandalizat, atunci ca și azi, opinia publică germană. E drept că Hitler și acoliții săi au fost urmați de nemți. Dar nu se putea judeca întreg poporul german pentru că dacă toți sînt vinovați atunci nimeni nu mai este vinovat. E, din păcate, chiar opinia filosofului nostru. Exagerată. Pentru că în procesul de denazificare întreprins de noua Germanie, în întreținerea sentimentului de culpă al germanilor pentru ceea ce a făcut regimul hitlerist nu se pomenise de la vinovăția recunoscută a întregului popor german.

Judicioase sînt, în schimb, constatările amare ale filosofului despre practicile sovieticilor de a subjugă, cinic, țara și a o fraudă de bogățiile ei, într-o perioadă de foamete datorită secetei prelunge. Cuvinte aspre are față de acoliții interni ai sovieticilor. "Și astfel, nota la 9 aprilie 1946, pentru un blid de linte, după cum spune și *Biblia*, o mînă de fii nelegiuți ai neamului românesc, pentru a rămîne în funcții de miniștri, vind rușilor toate resursele prin care România și-ar fi putut reedifica edificiul său politico-economic dinainte de război". A notat scrupulos, pe măsură ce le afla, toate vexațiunile puterii ocupante, constatînd, cu regret, neputința în care se complăceau, la noi, anglo-americanii. A intuit că și Conferința miniștrilor de Externe ai fostelor puteri aliate de la Moscova față de agresivitatea comportării sovieticilor în România, cu decizia introducerii în guvernul Groza a doi miniștri din P.N.T. și P.N.L. și cu organizarea alegerilor libere e o biată himeră. Ce însemnau, în România, alegeri libere stia demult, mai ales acum, cînd întreg aparatul de stat e în mîna comuniștilor controlați de sovietici. E adevărat, lui i se ridicase dreptul de vot sub motivul că a făcut parte din Asociația Româno-Germană în timpul războiului. Dar era informat că și celor cu drept de vot nu li se va respecta opțiunea politică. La 15 noiembrie 1946 nota: "Propagandă electorală face numai guvernul, fiindcă, de altfel, numai el are nevoie... Lumea este indignată, dar nici o reacție. Fie că ea și-a pierdut energia, fie că are convingerea că orice fel de reacție n-ar schimba întru nimic realitatea. Rusia vrea cu orice preț să aibă un Parlament al ei în București care să-i acopere toate jafurile". Și a doua zi după alegeri, la 21 noiembrie 1946, observa amărît: "Mașinaria politică de imitație rusească a reușit. Alegerile au dat un Parlament pe trei sferturi guvernamental. Acum Moscova poate dispune de resursele economice ale României după bunul plac". Zarea s-a întunecat compactă. "Unii speră în intervenția anglo-americană! Eu nu am, în această privință, nici o iluzie. Americanii și englezii din București știu toate crimele comise de agenții Moscovei, n-au însă nici o putere contra acestora. Și se mulțumesc să înregistreze și să fotografieze, atîta tot... Pentru România, n-are să facă America război Rusiei! Numai românii, în naivitatea lor, cred că țara lor e buricul pămîntului". Și a avut dreptate. Pînă la urmă, anglo-americanii au recunoscut legitimitatea alegerilor și, cu asta, lîntoliul s-a așternut peste țară. Dar mai spera, și în septembrie 1946, în posibilitatea declanșării unui război al anglo-americanilor împotriva sovieticilor,

singura posibilitate de a desfacea destinele țării. Își încheia, totuși deznădăjduit, jurnalul pe anul 1946 cu interogația tulburătoare: "Iubitul meu neam, încotro mergi? Spre paradisul lui Stalin, de bună seamă!" Iar în 1947, cînd SUA a lansat planul Marshal o clipă a crezut că și țara sa va beneficia de el, curînd dîndu-și seama că, datorită opoziției Moscovei, va rata și această posibilitate. Europa se împărțea definitiv între cea de apus și cea de est, zidul despărțitor ("cortina de fier") fiind bine întrevăzut, de pe acum, de bătrînul filosof.

Bătrîn, cu vederea slăbită, mai lucra. A elaborat, în 1946, un adaos (care era o revizuire și adăugire) la lucrarea sa fundamentală din 1927, *Personalismul energetic*, pe care a citit-o în plenul Academiei, îngrijindu-se să-i fie publicată în *Analele Academiei Române*. Din păcate, nimeni n-a luat în seamă această completare, cele două ediții ale cărții (una în anii optzeci, alta în anul 1998, neîntregind acest adaos). A ostenit, apoi, la elaborarea unui studiu despre democrație, pe care ar fi voit să-l publice în broșură dar nu putea din cauza cenzurii. L-a publicat, apoi, tot în *Analele Academiei*, nefiind, nici el, reluat apoi. Se interesa de soarta *Convorbirilor literare*, de care se îngrijea I. E. Torouțiu, care, avînd o tipografie, spera, naiv, să o transforme într-o cetățuie a rezistenței împotriva comunismului. De aceea, deși era conștient de mediocritatea plată a lui Torouțiu, s-a bătut sa fie ales academician împotriva lui... Arghezi, ("Eu am susținut, nota el la 24 mai 1947, dimpotrivă că pentru a fi membru al Academiei se cere în primul rînd de la candidat a fi reprezentantul unei sănatoase direcții culturale și, mai ales, a nu-și fi dobîndit celebritatea prin utilizarea pornografiei"). De altfel, cu totul neorientat în ale literaturii, la 9 iunie 1946 nota, aproape scandalizat, că premiul național pentru literatură a fost atribuit Hortensiei Papădat-Bengescu "scriitoare cu o activitate onorabilă, dar fără un deosebit talent". Supără, apoi, în acest jurnal, convingerea filosofului în existența raselor, în deosebirea dintre ele, stimulînd măsurătorilor antropometrice de laborator care, azi se știe, n-au dus, pentru că nu puteau duce, nicăieri, fiind infirmate de antropologia mai nouă. Dar așa apucase după studenție, în laboratorul lui Wundt și înțelegea să nu-și reevalueze punctele de vedere, deși văzuse la ce catastrofe dusesese teoria raseologică și cercetările antropometrice pe vremea hitlerismului. Mai credea și în eugenie, deși, de asemenea, știa prea bine cum o folosiseră ideologii hitleriști.

Jurnalul lui C. Rădulescu-Motru e, negreșit, un document al unei mărturii probatorii din anii întunecați. Doamnele Gabriela Dumitrescu și Rodica Bichis s-au îngrijit de impecabila apariție a jurnalului, înzestrînd-o cu note lămuritoare foarte bune și corecte. În capul volumului cuprinzînd notațiile anului 1946, dl Dinu C. Giurescu semnează un solid (ca informație și interpretare) comentariu, care clarifică, sub raport istoriografic, toate complicațiile acelor ani de tristă amintire.

INSTITUTUL EUROPEAN
NOUTĂȚI

Colecția Sinteze

Adrian Nicolescu

Istoria civilizației britanice

Profesorul Nicolescu se bucură de reputația de a fi unul din cei mai distinși susținători ai culturii britanice în România. Lucrarea sa magistrală în două volume, *Istoria civilizației britanice*, este încununarea unei cercetări și reflecții de o viață. Ea reprezintă o contribuție formidabilă la înțelegerea Marii Britanii și a realizărilor poporului britanic.

Din cuprins:

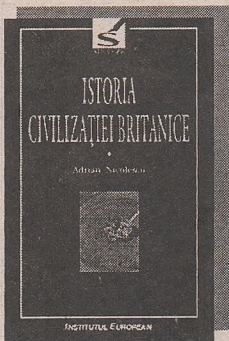
- Insulele Britanice, din cele mai vechi timpuri pînă la Cucerirea romană
- Cucerirea romană a Britaniei. Britania romană
- Anglia sub dinastia Tudorilor: epoca Renașterii (1485-1603)

În curs de apariție: Pierre Casamayor, *Arta de a trăda* (Colecția Eseuri de ieri și de azi)

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600

Tel-fax: 032 / 230197 • tel 032 / 233800 • tel. difuzare 032 / 233731

e-mail: euroedit@mail.dntis.ro • http://www.nordest.ro/home.htm

ISBN 973-586-122-4
580 pag

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana
Malăncioiu

Politică și delicatețe

A FLU cu bucurie că lui Gellu Naum i s-a decernat marele premiu al Bienalei de poezie europeană de la Münster. Versiunea germană a *pohemelor* sale îi aparține lui Oskar Pastior care, la plecarea din România, a luat cu el o singură carte: *Athanor*. De unde se vede că opțiunea sa pentru *cel mai mare optzecist al nostru* nu a fost făcută întâmplător. Exemplul lui Gellu Naum dovedește că atunci când vrea Domnul se poate pătrunde și fără o mafie care să scoată cu tot dinadinsul pe cineva în față. Spun asta riscând să-l contrariez încă o dată pe prietenul meu Sami Damian, care deplîngea faptul că o colegă a noastră care a făcut de mai multe ori ocolul globului pămîntesc și înainte de 1989 și după aceea tot nu s-ar bucura de recunoașterea pe care o merita. Cred că n-ar trebui să fie atât de mîhnit fiindcă toată lumea o prețuiește. Inclusiv eu, care o cert din cînd în cînd pentru că, după ce ni i-a dăruit și pe marele Ciorbea și pe Emil, nu înțelege că în ceea ce privește *schimbarea în bine* nu are la fel de mult noroc cum a avut în literatură. Deși continui să cred în cărțile sale infinit mai mult decît în politica de culise pe care o face, în zilele colocviului de la Neptun am aflat, cu tristețe, că distinsa poetă mi-ar reproșa faptul că n-ar fi pătruns încă și în Suedia din cauza mea. Fiindcă dacă nu eram eu prietenă cu Gabriela Melinescu frumoasa țară a premiului Nobel ar fi primit-o cu brațele deschise. Recunosc că Gabriela este colega mea la care țin cel mai mult, încă de la vremea debutului, cînd se leagă îndeobște prietenii literare. Dar ce m-a atras cu adevărat la ea a fost tocmai faptul că se putea bucura din tot sufletul și pentru un vers bun scris de altcineva. Dacă în țara ei de adopție autoarea *Jurămîntului de să-răcie, castitate și supunere* se bucură de aceeași prețuire de care se bucura în România, nu este doar pentru talentul său, ci și pentru generozitatea cu care slujește cele două culturi cărora le aparține în aceeași măsură.

Aș fi fost fericită dacă venea și ea la întîlnirea de la Neptun. Fiindcă eu cred că singurul cîștig real al acestor colocvii este faptul că ne revedem prietenii din

diaspora pe care nu i-am mai putut vedea pînă în decembrie 1989 și marea pe care n-am mai avut posibilitatea s-o vedem după aceea, dată fiind sărăcia umilitoare în care trăim. Și dacă ar fi numai sărăcia! Dar, din păcate, pe măsură ce marii scriitori se retrag ca melcul în cochilia sa pentru a se apăra de ce e afară, *cultura cu înlocuitori* are mai multe șanse de a prospera decît pe vremea *odiosului* și a *sinistrei*.

Veți zice că vorbește în mine frustrația și nu vă voi contrazice. Întîi fiindcă am aflat, din presă, că atunci cînd a fost lansat marele poet Radu Mischiu a fost pusă pe tarabă și o antologie cu patru poeți traduși în engleză de Stavros Deligiorgis. Traducerile sale sînt excelente și faptul că s-a oprit și la vreo 30 de poeme ale mele m-a bucurat imens. Dar m-a făcut în același timp să-mi fie și frică. Fiindcă, după ce i-a tradus pe Urmuz și pe Paul Celan, el a continuat cu Nichita Stănescu, Marin Sorescu și Cezar Baltag, care nu se mai află printre noi. Iar antologia la care m-am referit cuprinde grupaje reprezentative pentru poezia lui Mircea Ciobanu, a lui Ioanid Romanescu, a lui Dan Laurențiu și a mea. Cînd a fost proiectată această carte, toți cei patru autori eram vii. Apoi ceilalți s-au dus unul după altul și am mai rămas eu. Măcar pentru asta cred că ar fi trebuit să-mi spună și mie cineva că la lansarea cărții lui Radu Mischiu va fi pusă pe tarabă și această antologie ca să se sprijine opera primului-ministru de ea. Am aflat însă lucrul acesta ulterior, din presă, și m-am întristat. Dar nu pentru multă vreme. Fiindcă după aceea m-a căutat o doamnă rămasă la Consiliul Culturii de pe vremea neuitatului Dulea să mă anunțe că volumul acesta va fi lansat și la Varșovia, unde aș fi invitată și eu. Am așteptat, așa cum mi s-a spus, să fiu chemată peste cîteva zile să completez formularele pentru viză. Nu-mi doream cu orice preț să ajung acolo, însă era prima propunere pe care mi-o făcea Ministerul Culturii de cînd mă știu și consideram că ar trebui să fie onorată. Dar nu m-a mai căutat nimeni niciodată să-mi spună că nu mai aveau nevoie de mine. Mai tîrziu am aflat că nu s-a mai

lansat cartea asta, ci una de lirică feminină, în care nu figuram și bine făceam. Fiindcă a figurat, ca o figurantă, Angela Marinescu care este o poetă foarte bună și nu i-a folosit la nimic.

Cum nu mă poftise nimeni nici la cinstita adunare de la Neptun, ci m-am poftit singură, m-am gîndit să nu abuzez de ea, ci să stau, așa cum mi-a spus cîndva celebrul Dăscălescu, în banca mea și să mă bucur de întîlnirea cu cîțiva poeți tineri pe care nu-i cunoșteam și de bătrîna mare. Și nu ar fi fost puțin. Numai că, din păcate, n-am avut de lucru să mă uit la televizor, de unde am aflat ce s-ar fi întîmplat și pe la Tîrgul de carte. Am constatat astfel că, din cele cîteva pogoa-ne de volume expuse acolo, TVR-ul filmează cu încetinitorul doar unul, semnat de ilustrul Gabriel Țepelea.

M-aș fi așteptat ca, după succesul de care s-a bucurat traducerea sa în germană, TVR să filmeze măcar așa, în treacăt, și o carte a lui Gellu Naum. Între altele și pentru că arăta superb. Fiindcă făcea parte din seria celor 20 de volume bibliofile realizată cu tot sufletul și cu toți banii pe care-i aveau în pușculiță de studenții din grupa lui Mircea Dumitrescu.

Văzîndu-l pe eseistul Gabriel Țepelea lansat la tîrg cu aceeași pompă cu care a fost lansat la Uniunea Scriitorilor poetul Radu Mischiu, m-am gîndit fără să vreau că lucrurile au decăzut și mai rău decît în *anii lumină*. Pentru că atunci nici un critic care se respecta nu s-ar fi pretat, în ruptul capului, să-l lanseze pe alde Ion Dodu Bălan sau pe Nicolae Dragoș. Iar acum, cînd apare o carte agramată a unui politruc de trei parale, mai în glumă, mai în serios, se pronunță asupra ei toată floarea cea vestită.

După ce mi-am făcut păcate invidiindu-l, cînd m-am întors de la Neptun, m-am pedepsit recitînd cîteva pagini dintr-un volum al d-lui Gabriel Țepelea pe care mi la pus în brațe acum un an cîeva de la Fundația Culturală Română. Titlul său este *Insemnări de taină* și conține fel de fel de bucățele care nu se leagă între ele decît prin limba de lemn în care sînt scrise. De la pagina 117, datată la 7 VI 1977, aflăm că autorul a fost chemat la Editura Enciclopedică unde

avea depusă de patru ani o carte despre Stendhal pentru a-și aduce textul la zi. Lucru care l-a speriat mai abilit decît marele cutremur din acel an. Dar s-a decis pe loc să facă aducerea la zi cerută de editor printr-o *tablă de materii rezumativă* a lucrărilor apărute după ce și-a încheiat dînsul opul. Ca atare, s-a prezentat la Biblioteca Academiei, a luat în brațe fișierul cu Stendhal și a constatat plin de năduf că, din 1959 pînă în 1977, romanul *Roșu și Negru* a fost reeditat de cîteva ori în versiunea românească a lui Gellu Naum, schimbîndu-se doar studiul introductiv. După ce ajunge la concluzia că marele poet suprarrealist, în loc să treacă la realismul socialist, trăiește din traduceri, nu se sfiește să-și reverse furia pentru că editurile au reluat, așa cum era normal, varianta care purta gîrul acestuia, în loc să publice o traducere nouă făcută de te miri cine, și sfîrșește spunînd: *Tare aș fi curios să văd ce-ar constata niște organe financiare. Mă tem că, de fiecare dată, traducerea era plătită din nou.*

Noroc că timpul va rezolva lucrurile astfel încît d-l Țepelea să nu-l mai invidieze pe Gellu Naum pentru că își cîștigă existența din traduceri în loc să scrie cum ar vrea alții. Pentru că statul nostru creștin-democrat investește într-un politruc agramat de vreo cincizeci de ori mai mult decît în cel mai mare poet român în viață. Atîta că are și acesta satisfacțiile sale. Pentru că el poate trăi întru poezie, ca la prima tinerețe, mulțumindu-se uneori cu un măr, alături doar cu un pahar din nectarul zeilor. Ceea ce mă face să sper că, după succesul pe care l-a avut în Germania, are toate șansele să pătrundă și în țara premiului Nobel. Spun asta deși mă tem că la a patra întîlnire a scriitorilor români de pretutindenii, cînd voi ieși iar din casă pentru a mai vedea și eu lumea, aș putea afla că n-ar fi pătruns acolo altcineva fiindcă sînt eu prietenă cu el și cu... Laponia Enigel. Dar oricum îmi asum riscul de a-l felicita din toată inima pentru marele premiu al Bienalei de poezie europeană de la Münster pe optzecistul Gellu Naum.

CALENDAR

16.VI.1925 - s-a născut A.E. Baconsky (m.1977)
16.VI.1944 - s-a născut Viorel Dianu
16.VI.1947 - s-a născut Ștefan Agopian
16.VI.1947 - s-a născut Mariana Bojan
16.VI.1983 - a murit Anta Raluca Buzinschi (n.1964)
16.VI.1983 - a murit Gh. Catană (n.1924)
17.VI.1888 - s-a născut Victor Papilian (m.1956)
17.VI.1888 - s-a născut I.E. Torouțiu (m.1953)
17.VI.1908 - s-a născut Ion Th.Ilea (m.1983)
17.VI.1927 - s-a născut Sütő András
17.VI.1934 - s-a născut Valeriu Bucuroiu (m.1980)
18.VI.1908 - s-a născut Al. Călinescu (m.1937)
18.VI.1914 - s-a născut Alexandru Raicu (m.1991)
18.VI.1921 - s-a născut Ion Lungu
18.VI.1921 - s-a născut George Mihalache Buzău (m.1998)
18.VI.1941 - s-a născut Traian Olteanu
19.VI.1882 - s-a născut Ștefan Zeletin (m.1934)

19.VI.1899 - s-a născut G. Călinescu (m.1965)
19.VI.1923 - s-a născut Constantin Țoiu
19.VI.1925 - s-a născut Vitalie Cliuc
20.VI.1848 - s-a născut Miron Pompiliu (m.1897)
20.VI.1877 - s-a născut Gabriel Donat (m.1944)
20.VI.1888 - s-a născut Horia Furtună (m.1952)
20.VI.1893 - s-a născut Al. Hodoș (m.1967)
20.VI.1913 - s-a născut Aurel Baranga (m.1979)
20.VI.1922 - s-a născut Janoshazy György
20.VI.1933 - s-a născut Valentin Șerbu (m.1994)
20.VI.1934 - s-a născut Pusztai Janos
20.VI.1975 - a murit Tiberiu Vuia (n.1900)
20.VI.1991 - a murit Constantin Papadopol-Calimach (n.1905)
21.VI.1915 - s-a născut A.I.I. Ștefănescu (m.1984)
21.VI.1917 - s-a născut Silviu Iosifescu
21.VI.1919 - a murit P.P.Carp (n.1837)
21.VI.1921 - s-a născut Eugen B.Marian

21.VI.1932 - s-a născut Erika Hübner-Barth
21.VI.1934 - s-a născut Mihail Gheorghe Cibotaru
21.VI.1994 - a murit Valentin Raus (n.1918)
22.VI.1882 - s-a născut Tiberiu Crudu (m.1952)
22.VI.1912 - a murit I.L.Caragiale (n.1852)
22.VI.1913 - a murit Șt.O.Iosif (n.1875)
22.VI.1913 - s-a născut Petru Rezuș (m.1995)
22.VI.1925 - s-a născut Ion Oarcăsu
22.VI.1930 - s-a născut Argentina Cupcea-Josu
22.VI.1930 - s-a născut Oltea Alexandru (Epu-reanu) (m.1991)
22.VI.1932 - s-a născut Mircea Palaghiu (m.1978)
22.VI.1936 - s-a născut Vladimir Rusnac
22.VI.1938 - s-a născut Alexandru Negri
22.VI.1941 - s-a născut Lidia Istrati
22.VI.1948 - a murit Horia Bottea (n.1891)
22.VI.1950 - s-a născut Valeria Grosu
22.VI.1952 - s-a născut Bianca Marcovici
22.VI.1964 - s-a născut Emilian Galaicu-Păun

23.VI.1834 - s-a născut Alexandru Odobescu (m.1895)
23.VI.1909 - s-a născut Ovidiu Papadima (m.1996)
23.VI.1913 - a murit Ilarie Chendi (n.1871)
23.VI.1972 - a murit Marin Iorda (n.1901)
23.VI.1996 - a murit Aurel Chirescu (n.1911)
23.VI.1996 - a murit Ion Roșu (n.1945)
24.VI.1917 - s-a născut Ana Ioniță
24.VI.1932 - s-a născut Petrache Dima
24.VI.1939 - s-a născut Sânziana Pop
24.VI.1947 - s-a născut Dinu Flămînd
24.VI.1988 - a murit Mihai Beniuc (n.1907)
25.VI.1920 - s-a născut Bogdan Căuș
25.VI.1922 - s-a născut Ion Stan Arieșanu (m.1945)
25.VI.1972 - a murit Marin Iorda (n.1901)
25.VI.1988 - a murit Șerban Cioculescu (n.1902)
25.VI.1998 - a murit George Mihalache-Buzău (n.1921)

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Știință vă invităm să ascultați:

● Miercuri 16 iunie pe Canalul România Cultural (CRC) la ora 9.50 - *Poezie românească*. A.E.Baconsky. Versuri în interpretarea actorului Ștefan Sileanu. *Redactor: Ioana Diaconescu*. La ora 21.30 pe CRC - *Portrete și evocări literare*. Centenar G.Călinescu. Colaborează Cornelia Ștefănescu și Geo Șerban. *Redactor: Anca Mateescu*.

● Joi 17 iunie pe CRC la ora 9.50 - *Poezie românească*. Din lirica aromână. Versuri în interpretarea actorului Ion Caramitru. La ora 18.03 pe CRC - *Invitatul special. Literatură, critică*. Anul 2000. Anul Eminescu. *Realizator: Nicolae Breb Popescu*.

● Vineri 18 iunie pe CRC la 21.30 - *Dicționar de literatură universală*. Proiecții românești în universal: G.Călinescu (100 de ani de la nașterea marelui critic și istoric literar). *Redactor: Titus Vijeu*.

● Sâmbătă 19 iunie pe CRC la ora 9.50 - *Poezie românească*. G.Călinescu. Versuri în interpretarea actorului Iurie Darie. La 11.30 pe CRC - *Cultură și civilizație*. Argenteul-sur-mer - lumină și culoare sau capodoperele sale impresioniste și neompressioniste, înainte de avangardă. *Redactor: Costin Nastac*.

● Duminică 28 iunie pe CRC la ora 17.15 - *Revista literară radio*. Ediție specială: Centenar G.Călinescu. *Redactor: Georgeta Drăghici*.

● Luni 21 iunie pe CRC la ora 21.30 - *Cărți, idei, manuscrise*. Din sumar: Eveniment editorial. Pavel Chihaia: "Artă medievală" (editura Albatros); Colaborează Șerban Papacostea și Barbu Cioculescu. *Redactor: Ileana Corbea*. La ora 23.50 pe CRC - *Poezie universală*. Versuri de Paul Claudel, în traducerea și lectura lui Nicolae Ionescu. *Redactor: Dan Verona*.

● Marți 22 iunie pe CRC la ora 12.30 - *Sfârșit de veac și de mileniu*. Generații ale romanului românesc. Participă Nicolae Breban și Cătălin Țârlea. *Redactor: Eugen Lucan*. La 21.30 pe CRC - *Zări și etape*. Centenar G.Călinescu. *Redactor: Cornelia Marian*.

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI PIAȚA UNIVE'SITĂȚI

(III)

BUNĂ parte a presei românești continuă să se îndoiască de calitatea clasei politice autohtone, ba consideră chiar că nu avem de a face cu o asemenea clasă, ci doar cu o mînă de oameni politici autentici rătăciți într-un ocean de politicieni veroși și incapabili să accepte că interesele țării se află mai departe de vârful propriului nas. Din păcate, tragedia balcanică e pe cale să probeze că nici presa românească nu e mai brează decît clasa noastră politică. Oamenii care consideră necesar să repete, de dimineață pînă seara, că ei aparțin celei de a patra puteri în stat ar avea, cred eu, suficiente greutăți în a numi celelalte (prime) trei puteri ale aceluiași stat. Noroc că cei care semnează în gazete sau relatează la radio ori televiziune nu sînt subiecții unor asemenea sondaje.

Era de așteptat ca noua și prospera familie a analiștilor politici, familie care crește într-o zi cît altele într-un deceniu, să aducă un spor de echilibru pe această piață atît de diversă a datului cu părerea despre orice, oricînd și oricum. Lucrurile nu stau chiar așa. Pușini din cei sub al căror nume pe micile ecrane scrie *analist politic* au inspirat în aceste ultime luni mai multă încredere decît semnatarii de știri senzaționale rătăciți în pădurea deasă a politicului. Cu atît mai mult, prezența mai puțin întîmplătoare în emisiuni de televiziune a unor profesioniști ca dl Cornel Codîță a dovedit că atunci cînd cineva dispune cu adevărat de instrumentarul necesar abordării unor asemenea chestiuni, atunci cînd există puterea de a te obiectiva chiar sub dogoarea teribilă a clipei, analiza rămîne limpede, devine cu adevărat utilă celor ce vor să înțeleagă ce, cum și de ce se întîmplă. Că ești ori nu de acord cu ideile exprimate de o asemenea analiza devine mai puțin frustrant și, oricum, ar trebui să evite drumul spre hărmălaia iscată din coliziunile unor orgolii inflamate.

În contexte de felul celui de acum, deziluziile, fie ele și doar de moment, capătă un caracter mai acut. Îl cunosc și îl prețuiesc pe dl Dan Pavel. Ca editor de reviste, l-am publicat cu o consecvență care a iritat pe cei care nu-l iartă pentru nîu știu ce fleacuri

biografice sau nu-i împărtășesc în nici un chip opiniile. Ani la rînd am împărtășit îngrijorarea ce străbate analizele sale privind situația precară a democrației românești postdecembriste, neliniștile referitoare la fragilitatea progreselor acestei democrații. De aceea, cînd l-am văzut declarînd, după discursul rostit de premierul britanic Tony Blair în Parlamentul României, că explicația acelui *speech* află de flant și a promisiunilor de fermă susținere a integrării României în Uniunea Europeană și NATO cît mai curînd o constituie faptul că Londra ar fi înțeles, în sfîrșit, că România este o bună exportatoare de "stabilitate și securitate" am rămas mai mult decît contrariat. Pentru mine constituie încă un mister cum, pe de-o parte, consideri fragil ceea ce produce democrația (conservatoare, după opinia mea) românească de azi, iar, pe de altă parte, susții că poate exporta stabilitate și securitate.

Împărtășesc fără nici un fel de reținere opinia celor care cred că vizita premierului britanic la București și angajamentul său de a susține eforturile românești de integrare euro-atlantică pot constitui o șansă extraordinară, cu adevărat cea mai semnificativă pentru România de după decembrie 1989. Indiferent de motivele din care s-a născut această șansă, ea trebuie jucată pînă la capăt cu atenție și consecvență. Argumentele sînt prea evidente și suficient de puternice pentru a invoca explicații parazitare. Altfel, provocăm ridicolul. Căci, lucru bine știut, pînă de foarte curînd, Londra a fost una din capitalele politice majore care au considerat România insuficient pregătită – economic și militar – pentru a i se deschide ușa de intrare în Uniunea Europeană și NATO. Și nimeni nu poate, fără a trezi zîmbete ori suspiciuni, să pretindă că, dintr-o dată, România a depășit catastrofa criză economică sau că armata ei a devenit peste noapte alta decît cea despre care, nu chiar foarte de mult, la Cluj, un general român declara că, în cazul declanșării unor evenimente nefericite, i-ar trebui săptămîni bune spre a se umi, spre a-și pune în mișcare mecanismele.

Criza kosovară și decizia NATO-ului de a bombarda Serbia au constituit un examen major nu doar pentru clasa politică românească, ci și pentru membrii presei – de la

"O să vii la înmormîntarea mea?"

tacticoși analiști politici la editorialiști viforoși. Se înregistrează repetenții spectaculoase și un apetit crescînd de desființare a celui cu opinii diferite. Dacă, într-o bună măsură, în cazul politicienilor o asemenea foamă de distrugere nu poate surprinde, în cazul membrilor celei de a patra puteri în stat constituie un spectacol degradant. Tragedia balcanică a fost transformată, de prea mulți, într-un bun prilej de plătere a unor polițe ce nu au nimic de a face cu nenorocirea din vecinătatea României. Intoleranța aiuritoare pare să fie adevărata plasmă a presei românești. Se scrie ca și cum se luptă la baionetă, se acuză ca și cum se urmărește condamnări la moarte, se arată cu degetul ca și cum se caută anihilarea definitivă a celui cu păreri deosebite. Cei care se îndoiesc că bombardarea Serbiei era soluția sînt acuzați de ceaușism, miloșevism, panslavism și o irepresibilă nostalgie după gheara expansionismului rus. Cei care consideră că, din nefericire, bombardarea Serbiei devenise, datorită lui Miloșevici, inevitabilă sînt considerați agenți CIA, ai Mossadului, vînduți Londrei și Washingtonului. Din cauza acestei frenezii a învinuirilor aberante, părțile nu observă un lucru simplu – că, în țările direct implicate în bombardarea Serbiei, oricît de divergente sînt pozițiile, exprimarea lor nu se face pe un asemenea ton exterminator, că opinii dintre cele mai tranșante nu conduc la acuze inchizitoriale.

Dacă lucrurile ar sta și în astfel de țări cum stau în România, atunci Secretarul de Stat american, dna Madeleine Albright, ar fi trebuit pînă acum să acuze de miloșevism bună parte din înalții ofițeri ai armatei americane, să eticheteze de comunism deghizat bună parte din foștii colegi de catedră, să deschidă citeva mii, chiar sute de mii de procese de calomnie și lezare a onoarei. Iată, într-o optică românească, posibile ținte ale unei astfel de cruciade. Peter Krogh, prieten apropiat și mentor al dnei Albright, fost decan al facultății în cadrul căreia se afla catedra dnei Albright la Universitatea Georgetown din Washington, D.C., scria în "Wall Street Journal": "Nu-mi pot aminti o vreme cînd politica noastră externă s-a aflat în mîini mai incompetente." Tot el, despre actuala politică externă americană, pe care o consi-

deră una de admonestare, o serie de perdafuri trase mai tuturor de către dna Albright și colegii Domniei sale: "Le dau lecții rușilor și japonezilor despre economia lor, chinezilor despre politica lor, irakienilor despre armata lor, sîrbilor despre provinciile lor, latino-americanilor despre droguri și Organizației Națiunilor Unite despre reformă... Este o politică externă bazată pe predici și ipocrizie acompaniată de amenințarea cu (rachete) Tomahawks."

Nici în rîndul înalților ofițeri ai armatei americane decizia de bombardare a Serbiei nu s-a bucurat de o mormîntală unanimitate. Revista "Time" citează declarația unui astfel de ofițer: "Sîntem împinși să devenim poliștii lumii, dar nu avem voința sau structura militară să o facem cum trebuie. Cum nu avem nici o metodă rațională de a alege unde ne vom implica. Dați-ne o sarcină clară și, de obicei, putem să o îndeplinim – ca dovadă Bosnia și Coreea. Dar trebuie să stabiliți priorități. China și Rusia se află în clasa A. Kosovo ar fi fost în clasa C. Dar am făcut din el un test al credibilității noastre." Ce să mai spun despre reacția generalului Colin Powell, care mărturisea că "Am crezut că voi avea un anevrism", cînd, în 1993, pe atunci ambasador la ONU, dna Albright îl întreba: "De ce mai avem această armată superbă, despre care vorbiți mereu, dacă nu o putem folosi?" Și atunci dna Albright era în favoarea unei intervenții militare în vreme ce așa numita doctrină Powell considera că "armata trebuie folosită numai după ce a fost stabilită o țintă politică limpede; și folosită numai cu o forță decisivă."

Presa americană care spijină poziția dnei Albright nu i-a crucificat pe criticii ministrului de externe american. Deși mai mult decît iritată de anumite critici, cu un orgoliu profund rînit, hăituită de suspiciunea că și-ar fi ascuns așteptarea decenii originea evreiască, dna Albright nu și-a acuzat criticii de miloșevism, de subminare a intereselor naționale, de antisemitism etc. Întrebată de ce în Kosovo da și în Rwanda ba, răspunde: "Nu cred că putem produce un model foarte simplu. Trebuie să privești la imensitatea celor ce se petrec. Se întîmplă ca eu să cred, și am ple-dat pentru asta la timpul potrivit, că ar fi trebuit să facem mai mult în Rwanda. Ne implicăm acolo unde crima este de mari proporții, unde este comisă într-o regiune ce afectează stabilitatea noastră (stabilitatea Europei este ceva ce este esențial Statelor Unite în ultimii două sute de ani) și unde există o organizație capabilă să se ocupe de asta. Faptul că nu poți să acționezi pretutindeni nu înseamnă să nu acționezi nicăieri. Dezvoltăm aceste reguli. Nu există încă o doctrină care să stabilească cu adevărat aceste lucruri într-o manieră organizată." Acuza-tă că bombardarea Serbiei reprezintă un război propriu, dna Albright spune: "Ei bine, nu cred că este doar al meu. Dar simt că noi am făcut ceea ce trebuia făcut și sînt mîndra de rolul pe care l-am jucat."

Mai devreme sau mai tîrziu, vom înțelege cine și cîtă dreptate a avut. Mai devreme sau mai tîrziu, se vor împărți laurii și se vor plăti erorile. Pînă atunci, dar și după aceea, crizele de canibalism înregistrate în presa românească vor sta mărturie că iraționalul nu bîntuie doar protagoniștii unei tragedii, ci și comportamentul celor ce, transformînd-o într-un pretext, își plătesc tot felul de polițe mărunte. Nu există ipostază mai dezonorantă pentru presa scrisă și celelalte mijloace de informare.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

Realmente, fatalmente

ADVERBELE în *-mente* pot fi considerate ca formînd o clasă mai curînd marginală în sistemul limbii române. Ele au atras totuși, de mai multă vreme, atenția specialiștilor; în afara observațiilor fundamentale ale lui Iorgu Iordan, există un studiu de sinteză foarte detaliat și documentat, publicat în 1960 de Ion Dănăilă, în *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. II: "Sufixul *-mente* în limba română", p. 185-198. Marcă a occidentalizării romanice masive petrecute în secolul trecut, sufixul (dez-voltat de celelalte limbi romanice dintr-un element lexical latin – ablativul lui *mens*, *-tis*) a fost preluat de română deopotrivă din franceză și din italiană; sursele s-au suprapus adesea, uneori franceza oferind modelul lexical, iar italiana – structura fonetică. În articolul citat, Ion Dănăilă includea o listă impresionantă de cuvinte (229), majoritatea culese din publicistica de la jumătatea secolului trecut, din scrierile lui Heliade Rădulescu, Hasdeu, Filimon, Ghica ș.a. Unele par azi simple ciudățenii, complet ieșite din circulație: *afirmativamente*, *catagoricamente*, *diplomaticamente*, *neproductivamente*, *preliminariamente* etc. Deoarece sufixul apare atașat doar unor teme neologice, nu se poate face de obicei distincția clară între împrumut și creație internă a limbii; oricum, domină împrumutul. Și *Dicționarul invers* (1957) a înregistrat destul de multe adverbale în *-mente*: *dialecticament*, *necesaricament*, *eminamente*, *pertinamente*, *sinceramente*, *imperiosamente*, *directamente*, *succesivamente*, *exclusivamente*, *productivamente*, *precizamente*, *realmente*, *legalmente*, *specialmente*, *artificialmente*, *socialmente*, *principalmente*, *materialmente*, *esențialmente*, *penalmente*, *generalmente*, *literalmente*, *moralmente* ș.a. După aproape o jumătate de secol, constatăm că principalele tendințe observate în folosirea sufixului rămîn valabile: acesta caracterizează în continuare limbajul cult și nu este cu adevărat productiv – probabil și pentru că româna dispune de procedeul simplu al conversiei, care îi permite să transforme în mod elegant și economic, fără adăugare de sufixe, adjectivele în adverbale. S-au păstrat însă unele cuvinte perfect stabile, în care sufixul *-mente* se recunoaște ușor și prin care el rămîne încă foarte prezent în limbă. Înregistrările recente mi se par a dovedi în primul rînd persistența acelor adverbale în *-mente* care pot fi echivalate printr-o construcție prepozițională (cu statut de locuțiune): *actualmente* "în prezent", *finalmente* "în final", *realmente* "într-adevăr": "*actualmente* membru în comisia SIE"

("Academia Cațavencu" 37, 1998, 3); "*finalmente*, poporul va decide" ("Evenimentul zilei" 1678, 1998, 1); "o componentă transilvană, pentru care linia greco-catolică era *realmente* importantă" ("Dilema" 269, 1998). Indispensabil se dovedește și *literalmente*, al cărui sens propriu ar cere altminteri parafraze prea lungi: "în adevăratul înțeles al cuvîntului, în sens strict" - DEX: "o parte din bulevardele orașului au fost inundate *literalmente*, în cursul zilei de joi (...), de mii de ori" ("România liberă" = RL 2174, 1997, 1). O altă direcție a uzului este cea pe care o remarcă de acum o jumătate de secol Iorgu Iordan – preferința pentru unele adverbale în *-mente* în limbajul juridic și administrativ: "am cerut ca Ministerul Apărării Naționale să fie introdus în cauză, ca parte responsabilă *civilmente*" (RL 2588, 1998, 24). În fine, la intersecția dintre modelele interne și influențele străine, se pot înregistra chiar noi apariții, marcate, voit artificiale și desigur efemere: "*Practicamente*, nu există să existe poem de Eminescu, supra-solicitat, ce să nu-și posedeze clonările" ("Viața românească", 9-10, 1998, 97); "e un artist *mondialmente* cunoscut" ("22", 8, 1999, supliment literar, VIII). Se mai poate, cred, observa încă o nuanță stilistică în uzul actual al acestei categorii de adverbale: ca elemente culte, livrestii, ele se asociază adesea tonului ironic; *eminamente*, dar parcă și *fatalmente*, trimit la lumea lui Caragiale (ultimul, poate, prin toposul fatalității, pe jumătate serios, pe jumătate minimalizat parodic: "Fatalitate! Madam Georgescu lipsește de pe bancă"). O statistică improvizată, pe versiunea din Internet a unui număr din revista "Dilema" (nr. 269, 1998) oferă următoarele date (evident, prea puține pentru a ne permite concluzii, dar totuși semnificative): sufixul apare de șapte ori, în patru cuvinte: *fatalmente*, *eminamente*, *realmente*, *moralmente*. Dintre acestea, singurul repetat (la autori diferiți) e *fatalmente*. "Jurnalul televiziunii centrale este și azi (...) un organ de stat și, *fatalmente*, de partid"; "se va observa lesne un ton *fatalmente* defensiv și dedicat lamentației"; "în mod firesc, după citirea unor asemenea lucrări (ai caror autori, *fatalmente*, nu au ajuns studenți) trebuie să ne uităm și către manualele acelor ani"; "cu asemenea probleme se confruntă profesionistul și cînd i se cere să explice concepte al căror conținut semantic este *fatalmente* vag". Suficient de complex din punct de vedere semantic și stilistic (presupunînd oare și o autoironică aluzie la toposul mioritic?), *fatalmente* poate candida, cel puțin în anumite registre ale limbii, la statutul unui cuvînt la modă.

G. CĂLINESCU, L

(Urmare din pag. 3)

FUNCȚIONEAZĂ, la G. Călinescu, ceea ce am numi un paradox al "totalității". Nu citesc cărți, ci autori, nu citesc autori, ci literaturi, declara cu superbie Divinul, a cărui aspirație spre integrare, spre exhaustiv, spre totalitatea tangibilă a cercetării sale l-a condus la o concepție "clasică", menită a-i corecta tumultul romantic funciar, a-i dompta barochismul proliferant. Postură vădit bovarică. Idealul său este, în raza acesteia, confesiunea impersonală: "M. Sadoveanu era, trăind încă, un clasic. Tot ce putea să-ți împărtășească între patru ochi constituiau adevăruri și simțiri bune pentru toată lumea, de mult înscrise în opera lui. Autobiograficul, confidențialul lipsesc din opera sa, cea mai obiectivă din câte se pot închipui". Jurnalul nu-l interesează, repudiindu-l pe cel al lui André Gide. Dar tocmai din această tentativă de "chirurgie morală", menită a-i schimba fizionomia prin asumarea totalității supraindividuale, clasicizante, ies la iveală limitele inalienabile ale individualității sale: absența tragicului, lipsa de antene pentru abisal, pentru complexitatea psihologică, pentru metafizică. Schema supremă a totalității funcționează ca un reactiv ce scoate în evidență structura fatală a delimitării, a imanenței personale. La fel se întâmplă cu "enciclopedismul", de altminteri stimabil și util, al lui Adrian Marino, călinescian "disident", în materia căruia, "urieșească" după exemplul, rămas în penumbră, al magistrului, sint statuate antispiritualismul și... antiliteratura actualului teoretician, în numele unui raționalism acut, ce refuză mitul, misticismul, stilul, metafora, misterul în genere, în favoarea unui discurs teoretic sterilizat, de un cartezianism *sui generis* (excluzând credința religioasă a lui Descartes!). În ambele cazuri, ambiția clasică a globalității se izbește de structurile parțiale, limitative, ale personalității, care se manifestă aidoma unui reflex de respingere fiziologică, unei regurgitații a intelectului de-o anume conformație.

CĂDEM oare în greșală prezumind un complex de inferioritate al lui G. Călinescu, ce izvora din copilăria sa obscură, din relațiile frustrante ce par a-i fi pecetluit începuturile de viață? Întoarcerea spre zorii existenței nu-i suride, socotind că, pe atunci, era încă subuman: "Cineva mi-a adus, când eram bolnav, câteva publicații pentru copii, gen *Les belles images*, de altă dată. Așa, ca să-mi odihnesc spiritul, zicea. Ei bine, aceste istorii în imagini, cu căini, cotoi, cocoși, detectivi, oameni infernali nu m-au distrat, ci, dimpotrivă, m-au plictisit. Mi s-au părut «puerile». Sint oare bătrîn, ca să uzez de o vorbă ce mi s-a părut totdeauna urită? Nu, sint abia matur. N-am ajuns acolo, și cred că nu voi ajunge niciodată să-mi placă ceea ce mă amuza cu lacrimi cînd nu eram încă om". Spiritul său se declară într-o veghe crispată, într-o cerebralitate ireductibilă ce suspectează "copilul": "Așa cum pasărea răpitoare, chiar împușcată mortal, pîndește mereu cu ciocul teribil mina omului ce se întinde spre ea, spiritul meu rămîne, iremediabil, analitic și risul e interior, hohotind în adîncurile sufletului. Naivitatea, «copilul», de care au vorbit atîția de la Sf. Francisc încoace, sint altceva decît sufletul autentic infantil". Poate că de aci derivă nevoia Divinului de protecție, tradusă în admirația autorității, a puterii mundane, sub pavăza căreia încearcă mereu a se pune, nu doar prin glorificări adulatoare, ci și într-o manieră stupefiant contradictorie, de la o conjunctură la alta. Lipsa unui cadru familial multumitor l-a condus, probabil, la acte de

sumisiune politică exagerată, aparent incompatibile cu egolatria care-l distingea, cu marile sale ambiții creatoare ce-și conțineau independența. Iată un crîmpei din ditirambii închinăți, în 1940, regelui Carol II: "A făcut mai mult ca oricare altul, poate spune scriitorul român onest și clarvăzător despre Majestatea-Sa regele Carol al II-lea. Nicăieri ca în cultură nu e mai nimerit ca interesele mulțimii să fie îndeplinite prin prerogative, înălțurîndu-se oarba judecată a opiniei publice imediate". Ca și, entuziast-comparativ: "Aici nu este o întreprindere editorială, cum ar crede profanul (este vorba de Fundațiile Regale - n.n.). Este Curtea de la Versailles pusă la dispoziția lui Racine. Scriitorul nu mai are să se preocupe de puțința publicării operei sale, nu se mai gîndește la compromisuri. Ba, dimpotrivă, cu cît o operă e mai sustrasă popularității, cu atît e mai încredințat de imediata ei tipărire. Marile catedrale nu se fac după numărul credincioșilor, probabil, ci ca un omagiu cerului. Pentru înția oară la noi se inaugurează cultura în mod regal, în care lucrurile se fac pentru simpla bucurie de a fi". Ulterior, G. Călinescu și-a împins cultul închinat, la polul opus, lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, nu numai pînă la a-i încadra cu venerație citatele în textele sale, ci și pînă la a-i propune chipul drept model marilor artiști plastici, pe fundalul unui imaginar belșug și al unei la fel de imaginare "suveranități" a "patriei socialiste": "Numai un orb la suflet n-ar putea să vadă, căci orbul obișnuit simte cu palmele, marmora care a înlocuit lutul bordeielor și aude pretutindeni ecourile flăcărilor din cuptoare... Fericit acela care se naște în acest an (1964, cînd se împlineau două decenii de la "eliberare" - n.n.). Căci el va vedea, pregătit de oamenii muncii de azi, o Romînie frumoasă ca Parthenonul, grandioasă ca piramidele Egiptului, bogată în miere și lapte ca străvechiul Canaan, o Romînie socialistă care a topit spada și a frînt arcul... Și vor saluta Partidul Muncitoresc

Român și pe conducătorii lui de azi care din lanțul suferințelor lor au turnat pluguri și au apărut cu dîrzenie suveranitatea patriei, în frunte cu acela care merită bronzuri de Donatello sau de Michelangelo".

CURIOASĂ această apreciere a lui G. Călinescu la adresa evreilor, în *Istoria sa*, socotită alternativ (duș scoțian critic!) filosemită și antisemită: "Gherea este incapabil, ca mulți evrei, să contemple idei. Singura lui preocupare este schimbarea ordinii sociale. Cu această mentalitate violent practică, el nu vede în artă decît un mijloc de propagandă politică". În realitate, ni se pare că, prin universalismul lor, implicînd o anume transpersonalizare, evreii - rasă veche - au propensiunea contemplăției în sine, a gratuității (cel puțin în măsura în care o au pe cea a pragmatismului comercial, a "intermedierii", adnotată de Hermann Von Keyserling). Nu reprezintă oare marxismul o utopie, fie și una cu aplicații criminale, nu e freudismul un sistem "fantast" (cum îl apreciază undeva Lacan), nu e avangarda o erupție a unei vitalități sieși suficiente a eului creator, ce-și tatonează confiniile de obscuritate, precum, așa cum se rostea un reprezentant al ei, un soi de "mulaj al absolutului"? Așadar era o vreme cînd Divinul pune tendenționismul, ce urma a-l cultiva el însuși cu zel, în circa singelui iudaic...

Dincolo de tot ce reprezintă oportunism, adaptare voită, servitute vinovată, poate că atitudinea colaboraționistă a lui G. Călinescu trădează și o oboseală de sine, nevoia unei pauze a personalității sale orgolioase, încordate, efervescente. Un fel de "uniformă" pe care și-a impus-o, în felul în care unele demondene intră, la o anume vîrstă, la minăstire. Un plictis față de concretul existențial, pe care l-a aspirat prin toți porii și l-a instru-

mentat estetic prin mijlocirea a mai tuturor speciilor literaturii. O inapetență la nou, ivită pe traseul creator, astfel cum unii avangardiști se reîntorc în albia tradițională, precum bunăoară, De Chirico: "Forța ideologiei și sprijină și pe lipsa de curiozitate a oamenilor față de fapte. Atunci cînd primim o informație nouă, ne întrebăm imediat dacă ea va întări ori va șubrezi sistemul nostru obișnuit de gîndire: preponderența ideologică s-a putea explica însă dacă am fi într-adevăr animați de nevoia de a cunoaște ceva nou, de a explora alte posibilități și unghiuri de vedere, de a ne abate cît de cît de la confortul organizării noastre psihice. Nevoia de liniște și de siguranță mentală este foarte puternică. Ideile care ne interesează cel mai mult nu sint ideile noi, ci ideile cu care ne-am obișnuit" (Jean-François Revel: *La Connaissance inutile*). Natura, o "liniște" și o "siguranță amăgitoare, o "obișnuință" specioasă. De coroborat cu următoarele: "În raport cu zei, ideologiile sint teribil de abstracte pentru ele n-au caracter biomorf și antropomorf, cu atît mai remarcabil că ele ni se impun în credință și că atunci noi le servim în măsură în care ne servim de ele (...) Trebuie de asemenea să observăm cum sistemele ideologice, în calitate de sisteme, se apără singure contraatacă, atacă" (Edgar Morin: *Pour sortir du XX-e siècle*). Altfel spus, o mecanizare prin contextul ingrat, o suspendare a personalității, ce l-a împins pe G. Călinescu la renegare, la o acrobație chinuită pe trapezul ideologic, care îl scutea, vai, atît de jenant, de u efort filosofic propriu. Or, încă mai exact, u repaos necesar în urma cheltuirii de energie în compromis, a sforțării de-a fi culpabil, trudei de-a se macula...

Deși inzestrat cu o structură romantică, Călinescu practica o precaută distanțare față de inovație, evident în temeiul filtrului clasicist ce și l-a însușit ca o a doua naștere.

În amfiteatrul "Odobescu" la începutul anilor '60

CENTENAR

roducțiile dadaist-suprarealiste, existențiasmul, arta abstractă, nici măcar Proust nu-i puneau mare lucru. Creației suprarealiste i e refuză cetățenia estetică în baza normativului marxist-leninist: "Din punctul de vedere al realismului socialist, critica e simplă. Ea fiind ideologie, oglindire în zonă superioară, cu conlucrarea fantaziei, fantasticul absolut, irațional se respinge. În fenomenalismul oniric, fără concepte, lipsește tocmai generalul pe care îl reclamau Marx și Lenin și, e altfel, orice om cu gândirea solidă". Brânuși e contestat la modul disprețului rece, în confortabilă consonanță cu vederile cîrmuirii comuniste, care prigonea nu doar "decadensmul" artei "burghezo-moșierești", ci și pe n celebru artist al diasporei. Rezervat pentru iteva "mari ghilotinări", Divinul se rostea astfel cu privire la autorul Porții Sărutului: Aceste monumete pricinuiesc un sentiment tranziu de dezolare. Nu sînt nici măcar arheologice și n-au nici un raport cu geografia locului. Par aduse din Oceania, de undeva unde munitatea lustruiește încă monoliturile ce se propie de figurile geometrice. Arcul, masa i bizarele scaune sînt opera lui Brâncuși. Orice s-ar spune, astfel de producții, dacă oartă pecetea talentului, nu aparțin totuși rtei plastice propriu-zise". Așadar, clasicismul călinescian se oprește, pedant, înainte le-a sesiza vechimea spiritului, adîncimile cestuia, arhetipurile. Chiar filosofia lui Blaga îi apare Divinului subminată de un joc de cuvinte ce și-a avut în publicistică un efect egal hermetismului suprarealistic", ugerind o... "beție de cuvinte". (În treacăt fie is, asemenea formule îi provocau lui Blaga, upă cum ne amintim din convorbirile noastre, repetate momente de amuzament iritat) Nu ne putem reține a nu pune această opinie n paralelă cu considerațiile lui Cioran asupra ui Heidegger: "Heidegger a crezut prea mult n cuvinte.(...) Dificultățile nu le-a rezolvat ci e-a depășit cu ajutorul creării de cuvinte. Consider aceasta că o necinste vădită. Nu c... st că Heidegger a fost un geniu, dar îl onsider de asemenea un escroc. În loc să ezolve problemele, el s-a mulțumit să le puia, să creeze cuvinte, să deplaseze problemele, să le răspundă - cum să zic? - printr-o producție de vocabular.(...) Pentru mine Heidegger era într-adevăr prea naiv, cu toate că în același timp șiret ca un țaran.(...) Era un om, aș îndrăzni să spun, șmecher în mod inconștient". Ne putem întreba doar dacă teama le inovația lexicală, explicabilă la Cioran, nsă mai puțin la G. Călinescu, nu ascunde ea nsăși o "șmecherie", fie și "inconștientă". Simularea, din partea Divinului, a unei "țărănii" conservatoare, care se apără, chiar treută prin cultură, de mobilitatea și inavuțirea, nustind de primejdii, a vorbirii citadine, prin umare tocmai din partea unuia din marii xponenți ai acestei vorbiri, din partea unui odigios novator al vocabularului românesc, rin adevărate regaturi neologistice...

Între G. Călinescu și Cioran se cascadează falia mensă a sincerității. Cel dintîi și-a schimbat le nenumărate ori fața, în funcție de conjuncturile politice și administrative, ajungînd nu numai a servi stăpînitori eterogeni, ci și - fapt nsă mai grav - a-și abjura credința estetică de emelie, "gratuitatea artei", pe care ajunge a o fla autopersiflîndu-se, precum un histriion al partidului unic: "Este(...) de prisos a mai demonstra absurditatea izolării artistului și a purității artei. Foarte adesea abstragerea rtistului este o ipocrizie, căci nu există vreunul care să nu dorească a fi cunoscut de cît mai mulți semeni. Abstracțiunea e un scandal, prin care ratatul încearcă a atrage atenția asupra sa". Dimpotrivă, autorul *Tratatului de descompunere* putea declara cu dezarmantă

seninătate: "Am spus întotdeauna că trebuie să se scrie ceea ce pe moment este trăit ca un adevăr, chiar ceea ce nu ar trebui să se spună, ceea ce ar putea fi penibil, frivol sau insolent. Cînd scriu ceva sau cînd reflectez, nu pun nici o limită expresiei, sentimentului de adevăr. Nu m-am gîndit niciodată, dar niciodată la consecințe". Din păcate, Divinul s-a gîndit la consecințele imediate și nu la cele mai îndepărtate, care dăinuie. Filosofia sa, care e una a oportunismului, se opune filosofiei lui Cioran, care e una a spontaneității, cu toate riscurile aferente.

Adoptînd *mitul* marxist (astfel califica Blaga, stînd de vorbă cu subsemnatul, materialismul dialectic și materialismul istoric), G. Călinescu osîndea filosofia blagiană drept un dubios mit platonician, prin procedeul unei amalgamări a domeniului metafizic cu cel științific: "Metafizica platonizantă pe baza unui demiurg cu numele Marele Anonim, care-și mutilează propria creație spre a nu fi concurat de ea (vechea concepție idealistă a degradării prototipului căzut în concret), e un basm curat și poetul însuși o califică *mit*. Blaga adopta intuiția intelectuală, urmînd ca experiența să confirme construcțiile sale, ieșite din fantazie. Deci nici el nu cuteza să se pună în conflict cu experimentul". Atît de înspăimîntat era Divinul de orice posibilă învinuire de intruziune idealistă în scrisul său, încît se străduia a-l despuia pe Blaga de orice transcendență, spre a-l reduce la un materialism liric, pandant al celor două, oficializate, în calitate de unic tipar gnoseologic admis, de unică "învățătură": "Cîteva vorbe mari, și sub raport poetic sonore: Marele Anonim, timp-havuz, timp-casacă, luciferic, mioritic dădeau aer mistic acestei poezii vitaliste în esența ei, care, fie în decor dacic, fie cu o pseudoaurărie ortodoxistă, era o poezie păgînă, evocînd marile relații cosmice din sinul materiei". Fricos, G. Călinescu (el, care scrisese odinioară eseu, înfiorat de elan mistic, *De apparitione angelorum*) contesta, cu orice ocazie, elementul religios sau metafizic. Anticreștinismul devenise un punct de program, respectat cu scrupulozitate: "În treacăt fie zis, concluzia nu-i tocmai marxistă. Autorul (Brecht, în *Der gute Mensch von Sezuan* - n.n.) pare a admira dezarmarea și umilitatea (creștin într-asta), cu o relativă reacțiune practică în vederea conservării personale. Antinomia socială puternic-slab rămîne ea însăși condiția revelării bunătății". Ori: "Ceea ce Molière osîndea (dacă nu era și el un ipocrit: imperturbabilitatea în fața oricărui fenomen supranatural. Don Juan e un «esprit fort», care, jurînd numai în natură, în știință («je crois que deux et deux font quatre») și pe legile onoarei, respinge orice legămint mistic, înfruntînd dogmele cu o aspră seninătate. Nu zic «păgînă», fiindcă anticii aveau totuși superstiții". Notînd, cu regret, absența "păgînismului", G. Călinescu exprimă o nostalgie ideologică.

O închistare tot mai pronunțată a reflecției estetice călinesciene are loc sub zodia "progresistă". Nu doar stagnare, ci regres, în înșeși conceptele artei. Pentru a vorbi fără ocol, o decadentă, cuvînt ce l-ar fi oripilat pe autorul lui *Șun*, întrucît îl aplica doar unidirecțional, în scopul propagandei "realist-socialiste". Un mare pictor acordă o privire furtivă pînzelor ilustre clasice și contemporane, începînd, eventual, prin a copia și ai imita, apoi își vede de treabă, spune - cu alte cuvinte - ce are de spus. La început, poate să producă scandal la cei încăpățînați cu maniera veche sau, mai de grabă, paralizați de respect pentru ce e vechi, apoi ochii încep să

se obișnuiască și sfîrșesc prin a fi mirați de simplitatea viziunii, de clasicitatea ei. Piesa trece de la Luxembourg la Louvre, căutătorul de noutate se sperie de orice contaminație, vrea să facă «altfel», disimulează și falsifică desenul, așează pasta în formele cele mai disperat studiate. Devine, maniacal, estet. Cézanne e un pictor major, totuși anxietatea estetică sare în ochi. Ce strădanie pentru a te întoarce la școala flamandă, la Chardin și, uneori, la Manet și chiar la Puvis de Chavannes!". Într-adevăr, ce strădanie, să recunoaștem, dibace, de a bloca perspectiva evoluției în pictură, de a compromite modernismul! Următoarea propoziție, neîndoios justă, sună deja în gol: "Noutatea e o valoare de concentrație asupra obiectului, contribuția eternă a personalității în redescoperirea universului". Deoarece tocmai "concentrația asupra obiectului", "contribuția eternă a personalității", deranja producția de prefabricate ideologice și formale ale atelierelor totalitare. Deși pretindea a trăi frenetic în prezent ("Surprinde esența prezentului, singura prin care vei depăși ziua de astăzi și curiozitatea blazată a cîtorva esteți"), Divinul se plasa în intemporalitatea artificului. Conservatorismul său factice, placat pe "îndrumările partidului", alcătua un fenomen utopic și ucronic, ca orice contrafacere.

De fapt, deruta lui G. Călinescu oglindește mutilarea gravă a conștiinței critice. Condamnarea ei la falsitate. Divinul a parafat acest act abominabil, așa cum se spune că Sadoveanu ar fi semnat sentința de condamnare la moarte a unor țărani ce s-au împotrivit colectivizării. (André Gide: "O critică sănătoasă, în același timp creatoare, animatoare și ocrotitoare, însoțește neapărat cele mai înalte producții spirituale, în epocile cele mai prospere. Iar cei ce încearcă să minimalizeze critica, din nu știu ce spaimă panicardă, sînt niște proști".) Dimpotrivă, în epocile de decădere și abuz, critica e suferindă pînă la anihilare. Deturnînd critica de la finalitățile sale imanente, genialul G. Călinescu n-a dat dovadă de inteligență, căci asumarea oricărui conjuncturalism implică o reducere a inteligenței. Destinul lui G. Călinescu reprezintă un *memento* și pentru intelectualii români actuali, care, uneori foarte dotați și ajunși, în carieră, pe creasta valului, uită, bizar, preceptul simplu pe care l-a încălcat marele predecesor.

Fără comentarii: "Ce poate fi mai înălțător și mai frumos decît lozinca de la 23 August care începe cu aceste cuvinte: Oamenii ai literaturii și artei! Poporul cere de la voi lucrări..." (1957). " - Dintre toate caracterele, care credeți, tovarășe profesor, că e în curs de dispariție în lumea socialistă? - Ipocritul" (1957). "Ideologia este vinul meu cordial, din care beau cîte o picătură zilnic. El nu e amar, cum îți închipui, ci dulce și aromat" (1959).

"Alceste cultivă adevărul absolut și confesiunea totală, fără nici o considerație pentru contingente. Adevărul nostru e istoric și relativ, acela al lui Alceste este valabil în perspectiva eternului. Alceste îl proferă, cum s-ar spune în sinul lui Dumnezeu, preocuparea lui fiind de a se mintui. El n-are tactica luptătorului". G. Călinescu se convertise la "adevărul", chipurile istoric, al partidului comunist. În calitate de deputat în MAN, se credea luptător.

(Continuare în pag. 14)

Hulitul critic

(Urmare din pag. 1)

Aceasta, în împrejurările în care generația mea l-a iubit pe Călinescu, așa cum îl descoperea în jurul lui 1960, cînd noi ieșeam de pe băncile facultății, iar Călinescu dintr-un deceniu de marginalizare. Tocmai aici apare deosebirea de receptare între noi și cei de dinaintea noastră. Noi ne-am trezit la o viață literară pe cale de a se normaliza sub semnul revenirii lui Călinescu: în publicistica literară, prin rubrica din *Contemporanul* (am debutat în 1962 alături de el!), în roman și în critică, prin reeditări. El a devenit repede pentru noi un exemplu de libertate a expresiei și a gândirii, într-o epocă încă stăpînită de limba de lemn și de *ideile primite* ale ideologiei comuniste. *Istoria* lui (în fapt, interzisă!) ne oferea scara de valori pentru o literatură care, ea însăși, ieșea acum treptat din ceața groasă a proletcultismului. Profesorul onorific de la facultate umplea amfiteatrul cu verbul lui original, cu știința lui de a stîrni emulație, cu extravagantele și snobismele lui care ne aduceau în pragul revoluției intelectuale. Nu auzisem nimic asemanător de la nimeni. Acest lucru nu trebuie uitat. Îi sorbeam fiecare cuvînt. Cu toții, cînd am început să scriem, i-am copiat pînă și ticurile. Nu știam nimic din trecutul lui? Pentru noi, trecutul care conta, al lui Călinescu, era acela din anii '50, cînd fusese eliminat de la catedră, exilat la Institutul care astăzi îi poartă numele, scos din manuale și nereeditat o vreme deloc. Ce fusese înainte de epoca de interdicție nu ne interesa. Pur și simplu.

Aceasta se cheamă percepție de generație. Dar nu e vorba doar de naivitate sau de ignoranță: e vorba de faptul că această percepție, care a făcut din Călinescu idolul nostru, ne-a ajutat să ne dezvoltăm noi înșine. Am citit prin el literatura română. Am învățat prin el critica. Ne-am însușit prin el un stil. Generația mea a avut revelația spiritului critic prin Călinescu. Trezirea din somnul dogmatic, noi i-o datorăm lui Călinescu. Spun aceste lucruri nu fiindcă mi s-ar părea complet anormală contestația de azi și nici în ideea că adevărul, chiar dureros, ar trebui tăcut. Nu-l apăr pe Călinescu de nimeni, iar de dl. Grigurcu mai puțin decît de oricine. Vreau doar să explic că marele critic a jucat în relansarea literaturii române după colapsul proletcultist un rol excepțional. Pe care, date fiind împrejurările, îl cred mai important decît rolul negativ jucat de Călinescu în anii '44-'47. Modelul oferit nouă, criticilor din anii '60, s-a dovedit mai plin de consecințe decît decepția provocată generației de dinaintea noastră, pe care oricum comunismul ar fi înghițit-o, cu sau fără obolul călinescian. Dar noi, oare, noi cît l-am fi așteptat pe Mesia? Și ce s-ar fi înțimplat dacă nu l-am fi recunoscut - imediat, fără ezitare și cu un entuziasm uriaș - în G. Călinescu? La centenarul hulitului critic, se cade să ne punem și aceste întrebări.

G. CĂLINESCU, LA CENTENAR

(Urmare din pag. 12-13)

CONTRIBUȚIA lui G. Călinescu la lupta de clasă. Această e tratată subtil academic, cu o remarcabilă onctuozitate intelectuală: "Toți marii creatori de viață, chiar dacă nu aparțin poporului, în sensul strict al cuvântului, ca Ion Creangă, au în ei în mare măsură tendința de a vedea *«peuple»*, adică prin unghiul de vedere al masei. Întîlnim la ei obtuzități și îndrăzneli bătătoare la ochi față de viziunea claselor restrînse, rămîneri în urmă, dar și intuiții revoluționare. Ei nu inventează nimic, însă descoperă procese intime și îndelungi, de gîndire a maselor, care, cînd sînt revelate, au și început a produce în lume o răsturnare. Prin memoriile liniștite ale unui fiu de țaran, neatinș de nici un complex de inferioritate și nici de aroganță, Ion Creangă făcea cunoscută, în jurul anului 1880, prezența țărănimii române, umanismul ei tradițional, și lua parte cu ea, post-mortem, la răscoalele din 1907". Ce-ar zice paznicii templului dacă am afirma, în simetrie, că G. Călinescu a luat parte, post-mortem, la cultul delirant al lui Nicolae Ceaușescu?

Într-o lume reducționistă, pervertită și cinică, în care, sub oblăduirea pontifilor ideologiei, precum Leonte Răutu și Iosif Chișinevski, jocurile literare erau făcute de dentistul Ion Vitner, de inginerul Ov. S. Crohmalniceanu, de autodidactul Mihail Novicov (ultimul, un politruc delegat la Institutul de istorie literară și folclor), G. Călinescu făcea figura Albatrosului baudelairean. Cu deosebirea că, prin bufonerie, contribuia el însuși la efectul derizoriu al spectacolului burlesc al cărui obiect îl constituia.

O definiție a clasicului, antologică: "Ce este, dar, un clasic? Un om, care fără să se abstragă din prezent, are statornic înaintea imaginii Greciei antice, a unei culturi, care, pentru Europa reprezintă, înainte de umanismul socialist, cea mai clară și rotundă manifestare a spiritului uman" (1957).

A-l elogia compact pe un inadaptabil, pe un circumspect, pe un rebel, așa cum a fost, pînă la un punct, G. Călinescu, înseamnă din capul locului a nu-l înțelege, a te îndepărta de el. E o capcană a epigonismului, în care au căzut succesori părelnici, precum Al. Piru sau D. Micu.

Negreșit, o impuritate preliminară a Călinescului a alcătuit-o înclinația sa actoricească. Sub măștile, uneori stridente, pe care i-a plăcut a le schimba, nu se ascundea oare o nesiguranță de sine, o șovăială, o inconsistență originară, pe care egolatria, grandilocvența, afectarea clasică se străduiau a le corija? Actorul, obse-servă Paul Claudel, e un "deghizat care se jenează întotdeauna, oricare i-ar fi talentul, pentru că, în drama fictivă pe care o încorporează, amestecă un element intrus, ceva din actual și cotidian" (*Mes idées sur le théâtre*). Autorul *Bietului Ioanide* n-a putut rezista în fața acestui "element intrus", care era ideologia dominantă după 1944, în fața "actualului" care era comunismul în act. Incapabil de abstragere, de rezistență în sine, s-a livrat actualității violent deformatoare a sistemului totalitar, așa cum, după toate pro-

babilitățile, s-ar fi livrat oricărui sistem ce-ar fi monopolizat prezentul. Dar nu recunoștea oare Divinul însuși, în teoretician, imperfecțiunea histrionului? A celui "mim superior", a celui "schimbător de măști", a cărui meserie "constituie un sacrificiu în favoarea rolului și în paguba originalității lui creatoare"? O autodefiniție.

Charisma lui G. Călinescu, chiar dacă surpată în parte, e încă pătrunzător-evocatoare. Monumentul său funerar n-ar putea fi decît o coloană clasică frîntă.

Discursul lui G. Călinescu din perioada *Cronicilor optimistului* a fost apreciat, nu o dată, drept unul de contracarare a platitudinii oficiale, de redresare a nivelului intelectual și estetic, prăbușit în proletcultism. Afirmația nu e întrutotul neadevărată, deoarece sigiliul stilistic (și sofistic!) călinescian e recognoscibil cu ușurință. Uneori, Divinul introduce chiar - duh ludic cum era - și unele ironii la adresa stupidității cerințelor "realist-socialiste" (unele "șopirle", cum s-ar fi spus mai tirziu): "E adevărat ce se spune, că uneori păcătuim prin schematism. Să vedeți de ce. Scriu de pildă: *«Toată noaptea auzii dinspre mare Sirenele urlînd, iar Nereu plesnea furios din coadă peste stînci»*. - Tovarășe, îmi zice unul, aci se poate face confuzie între sirenele mitologice și cele portuare. - Tai, zic eu. - Totuși, zice altul, e prea multă mitologie și lumea n-o să știe cine e Nereu. - Tai, consimt eu, și pe Nereu. Vorba e, cine urlă și plesnește? - Marea, îmi propune iluminat altul. - Prea bine. Vasăzică: Marea urlă. Și am dat poemul la tipar. Părerea criticii a fost unanimă: banalitate, absența metaforelor, lipsa măiestriei. Din fericire, în-timplarea e închipuită și sînt încredințat că nu vom ajunge niciodată la ceva analogic". Dar, vai, Divinul nu persistă pe această linie, arătîndu-se a fi pionierul acelor încercări ce-au brăzdat întregul răstimp comunist, de amendare a ideologiei, deci de fortificare a ei prin mijloacele unei ținute scriitoricești mai apropiate de autenticitate, uneori, pentru ochiul public al vremii, greu de deosebit de inautenticitate. Nicolae Labiș, Petru Dumitriu, A.E. Baconsky, Alexandru Ivasiuc, Marin Preda etc. au parcurs acest drum ambiguu, insidios prin finalitatea sa mascată. Iată un exemplu de mistificare abilă, de "subtilitate" orientată, într-un pasaj ai cărui piloni conceptuali, ale cărui referințe par a fi de bun-simț cultural, pentru a se ajunge în punctul, prestabilit, ideologic: "Cît despre necesitatea de a-și lua motivele operelor din viață, nu vîd de unde ar putea să scoată experiența un autentic scriitor, și cu atît mai mult cel sincer convins de justetea întocmirii societății socialiste și dorind a-i fi folositor. Problema pentru un scriitor începe atunci cînd începe să se întrebe cum se cuvine să prezinte concret un eveniment ori un personaj; care este într-un cuvînt realitatea. Însă realitatea nu e o formulă, ci un dat complex, și o literatură realistă nu se poate întemeia decît pe realul din viață în esența și fluenta lui dialectică. Ceea ce e posibil este și real, iar ceea ce e real e posibil, zicea același Aristot, adică să nu învățăm noi viața cum să fie, ci s-o luăm cum este. Dar fiindcă noi sîntem în stare, în temeiul însuși al legilor naturii fizice și morale, să îmbunătățim omul avînd concepția noastră științifică de viață, *«Weltanschauung»*-ul nostru socialist, în

definitiv vom pune alături de unul mai tardiv la pași pe altul mai evoluat, totuși nu ireal de perfect". Așadar, calitățile scriiturii de excepție sînt injugate la acel tendenționism, la acel "mijloc de propagandă politică", pe care G. Călinescu îl condamnă la Ghenea. El însuși a ajuns a se comporta aidoma unui...evreu!

"Cine a îndrăznit să spună că Iorga s-a tîrît în fața brutelor, implorîndu-le mila! Iorga n-a murit de gloanțe. Cînd a văzut armele îndreptate asupra-i, a picat mort de dezgust". Astfel scria G. Călinescu, în 1946 (nu în 1940!). S-ar zice că Divinul n-a încercat nici un dezgust în fața brutelor, cărora, mai bine de două decenii, le-a făcut pe plac. Gurile rele spun că a murit mirosînd un uriaș buchet de garoafe, trimis de Gheorghe Gheorghiu-Dej.

E drept că Immanuel Kant a scris: "Retractarea și defăimarea convingerii tale intime sînt infame și nu pot fi cerute nimănui". Dar a venit o eră năpraznică, în care acest lucru a fost cerut, ce zic?, impus la proporții de masă. O eră ce părea nesfîrșită, a conștiinței obligatorii, a unei pseudoreligii de stat și de partid, căreia nu toți i-au putut rezista. Nu știm și, probabil, nu vom ști niciodată ce s-a petrecut întocmai în forul intim al lui G. Călinescu, incontestabil una din jertfele cele mai de vază ale noii Inchiziții, care și l-a afiliat, nu fără a-l prigoni și înjosi în prealabil, ca și pe întreaga durată a "colaborării". Însă, oricum, autorul *Scrinului negru* rămîne una din marile figuri ale literaturii române. Din fericire, valoarea sa a avut posibilitatea a se realiza, cu toate fluctuațiile anterioare cotiturii din 1944 și cu toate oportunitățile de care a dat îmbelsugată dovadă ulterior acelei date. Aci nu încapă nici o discuție. Între piscurile montane ale creației noastre literare, se înscrie pentru totdeauna și G. Călinescu. Deși profund regretabile, cedările lui morale, civice și estetice, șocant însoțite de un șir de interdicții, demiteri, șicane și persecuții, îi acordă statutul unui dramatism pentru care părea a nu avea îndestulătoare comprehensiune în operă. Carența tragicului, exclusivitatea gusului pentru burlesc, pe care i le-au sesizat exegeții, de la I. Negoieșcu la S. Damian, s-au compensat, iată, în substanța biografiei sale, în traiectul fracturat al operei. Părintele *Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent* e, pentru noi, o efigie obiectiv dramatică. Să ne deprindem a-l înțelege și a-l simți astfel. Să-l considerăm ca pe o victimă a epocii la intersecția cu propria sa slăbiciune, ce i-a acompaniat strălucirea solară a creației precum o umbră fatală.

Am putea fi întrebați de ce ne ocupăm, în însemnările prezente, aproape exclusiv de aspectele deficitare, "negative", ale lui G. Călinescu, de ce - nesocotind protocolul festiv al unui centenar - rîndurile noastre au un caracter precumpănitor polemic. În prefața la volumul său, *Oceanografie* (nu-l am acum la îndemînă, cu toate că a fost una din cărțile de căpătii ale adolescenței mele), Mircea Eliade spunea cam așa, adresîndu-se cititorilor, potențiali producători de obiecții: credeți-mă, sînt la fel de inteligent ca și dvs! Îndrăznind a-l parafraza, m-aș putea rosti astfel: credeți-mă, îl gust și-l admir pe G. Călinescu la fel de mult ca oricare din dvs. Fac parte din rîndul celor bucu-

roși a-i acorda atributul genialității. Am cunoscut și eu, din anii fragezi, magia sa subjugatoare, sînt conștient de covîrșitoarea sa importanță, și dacă azi mă ocup de laturile umbroase, de defecțiunile acestei personalități, o fac și dintr-o iubire dezamăgită. Un atare examen e însă strict actual, strict necesar. De ce? a) Autorul *Principiilor de estetică* n-a putut fi comentat - se înțelege - sub unghiul compromisiurilor sale ideologice, nici cît timp a trăit (aceste compromisuri acoperă aproape o jumătate din perioada activității sale!), nici un sfert de veac după aceea, pînă în decembrie 1989. S-a acumulat astfel un depozit de reziduuri ale spiritului care se cuvin reciclate. b) Grație marii sale vocații pluriforme șei a operei sale monumentale, Divinul critic reprezintă un caz dintre cele mai frapante ale "trădării clericilor", în România, un exemplar de excepție pe care se poate studia, cu un maximum de relevanță instructivă, fiziologia acesteia. c) G. Călinescu s-a stins, pentru a spune astfel, nemîntuit, nemaiavînd prilejul, ce i s-ar fi oferit după 1965, de a-și scutura coama de zgura realist-socialistă, de-a se explica, de-a reveni la linia de plutire a ceea ce putem presupune că erau convingerile sale intime. Ne revine nouă misiunea de a-i face un examen de conștiință, din exterior. d) Socotind comunismul drept o demonie ce ia în posesie o conștiință și o înzestrare creatoare, pe care le alienează, nu se impune oare, ca în cazul oricărei demonizări, o exorcizare? Nu ni-l putem apropia pe G. Călinescu, cel, la un moment dat, ideologizat, decît în urma unui proces de dezideologizare. Nu-l putem percepe drept "contemporanul nostru" - sintagma, ce a făcut o mare carieră, a lui Jan Kott - fără a-l supune unei dezbateri complete libere, care s-ar putea institui într-o paradigmă a dezbaterilor de acest tip, închinată creatorilor noștri de seamă. e) Ne situăm încă pe un teren accidentat, contradictoriu, pe care revizuirile nu se pot desfășura nestingherit, așa cum ar fi fost de așteptat, subminate fiind de puternice forțe conservatoare. Prezente, într-o manieră deseori autoritară și excomunicativă, la Academie, la Universitate, în mediile învățămîntului românesc în genere, ele nu reprezintă, *de facto*, decît o prelungire, desigur distilată și cu destulă iscusință mascată, a acelei mentalități dogmatice care și l-a subordonat pe G. Călinescu, distorsionîndu-i conștiința estetică. "Estetismul" pseudolovinescian, ca și "apolitismul" ipocrit, nu formează decît paravanele derutante ale unei mîșteniri ideologice, trecute prin diverse etape, autoritariste, dirijiste, intolerante, nereceptive la înnoire. Avem a face cu un baraj al reacționarismului în fața evoluției literaturii și a criticii, evoluție care poate fi întîrziată, dar nu poate fi nicidecum oprită. Conservatorismul postideologic invocă - nici nu s-ar putea altfel - numele unor mari înaintași, precum E. Lovinescu și G. Călinescu, pentru a se legitima în postura sa ingrată, fetișizîndu-le, forțîndu-se a le sustrage controverselor. În consecință, le desubstanțiază, le mortifică opunîndu-se discuției neconvenționale, interzicînd revizuirile, le depune cu pompă în cripta prejudecăților, a truismelor, a reflexelor didactice. Dar G. Călinescu cel viu, cel adevărat, nu izvorăște din discursul laudelor stereotipe, ci din condeiele hulite ale "contestatarilor", "negativștilor", "demolatorilor". Singurele în stare a ni-l restitui, a-i asigura, la ceasul de față, supraviețuirea ideală.

G. Călinescu la "Jurnalul literar"

PERSONALITATEA proteică a lui G. Călinescu s-a manifestat și în conducerea unor ziare și reviste. După ce a colaborat la o serie de reviste interbelice, a întemeiat și condus publicații proprii: *Capricorn* (1930); *Jurnal literar* seria I (1939 - și seria a II-a 1947-1948); *Tribuna poporului* (1944-1945); *Națiunea* (1945-1946); *La Roumanie nouvelle* și *Stadii și cercetări de istorie literară și folclor*.

Dintre acestea cea mai importantă pentru literatura română este *Jurnalul literar*. Apariția acestui hebdomad literar este legată de scurta perioadă ieșeană a lui Călinescu. După ce obține în vechea capitală a Moldovei un strălucit doctorat cu o teză despre opera lui Eminescu (*Avatarii faraonului Tlă*) și devenise conferențiar la Facultatea de Litere din memorabila urbe, G. Călinescu s-a gândit să întemeieze și o publicație literară care să revitalizeze energiile creatoare ale Iașului. Se gândea la o "nouă Junime", programul literar (*Cuvânt pentru început*) amintește de celebra *Introducere* de la "Dacia literară" și prin delimitarea față de restul revuisticii românești și prin înțelegerea deosebită a restului formativ al criticii literare: "Deocamdată avem reviste foarte frumoase, dar una vie încă nu, lăsând pe cele greoaie de literatură de volum, unele sunt publicații de direcție politică ce primesc literatura numai ca un accesoriu, altele sunt revistele, desigur simpatice, de solidaritate între bătrânii nemulțumiți și tinerii grăbiți... Vom face o revistă de critică generală, nu un magazin de literatură indoelnică. Și fiindcă mai toate publicațiile actuale păcătuiesc printr-un spirit de tabără, vestim că vom recenza toate operele ce ni se vor trimite fără deosebire. Jurnalul nostru va da o iconă integrală a literaturii noastre. Primim colaborarea oricui în spiritul nostru mai degrabă informativ și critic, iar în locul poștei redacției cu ironii ieftine, aducem aici rubrica întemeiată de noi *Primii pași* în care vom publica numai extrase din manuscrisele începătorilor."

Seria I a *Jurnalului literar* (Iași 1 ian. 1939 și 31 dec. 1939) cuprinde 53 de numere. Așa cum era de așteptat, revista era asaltată mai ales de încercări poetice. G. Călinescu nu-i descurajează, în general, pe veleitari, dar după câteva poezii publicate în paginile *Jurnalului* le cere să se încerce în eseuri pe diferite teme literare, argumentând că talentul poetic trebuie hrănit printr-o întinsă cultură literară. Literatura *Jurnalului literar*, poezii și proză, nu se impune prin nume deosebite. Chiar i s-a reproșat acest lucru directorului revistei și, în felul său, paradoxal, Călinescu răspunde că deși literatura publicată în coloanele *Jurnalului* e slabă, revista e bună. G. Călinescu arată că revista are mai ales rostul pregătirii apariției unor mari talente prin însușirea unei culturi temeinice. Partea de rezistență a publicației este eseul în care s-au remarcat, sub îndrumarea lui G. Călinescu, G. Ivașcu (o vreme secretar de redacție al *Jurnalului literar*), Al. Piru, Adrian Marino, Viorel Alecu ș.a.

Deși, programatic, a refuzat formula de magazin a publicației, Călinescu a introdus rubrici de "Indiscreții și anecdote" din lumea literară (un fel de isto-

rie literară anecdotică), ocultism, gastronomie, artă, modă și viață etc. Remarcabilă este prin scânteierea polemică, și susținută mai ales de G. Călinescu rubrica *Prostologhicon*, "nume iconic, nu în total răutăcios, inventat de G. Călinescu, era o rubrică ce discuta literar, cu nuanțe polemice, înfățișarea literaturii române la acea dată, angajând publicistica, reviste și ziare, scriitori și instituții culturale" (p. 35).

S-a crezut că revista și-a încetat apariția la sfârșitul anului 1939 din cauza cenzurii. Dl Nae Antonescu argumentează că revista n-a mai apărut din cauza dezamăgirii pe care a încercat-o G. Călinescu în privința vieții literare ieșene a acelor ani: "Cauza suspendării revistei - spune G. Călinescu într-o scrisoare din 29 ianuarie 1940, adresată lui Camil Petrescu - este în primul rând de ordin moral", pentru că tot greul redactării revistei a căzut în sarcina lui, constatând cu regret că "tinerii nu știu decât să compună poezii proaste și sunt lipsiți de o temeinică învățatură intelectuală. (pag. 80). În intenția lui G. Călinescu era însă numai o suspendare provizorie a apariției: "După un an de apariție - scrie G. Călinescu în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941) - încheindu-și bilanțul moral, *Jurnalul literar* și-a suspendat provizoriu apariția întrucât din cauza evenimentelor tinerii nu aveau răgaz să studieze și revista urmarea nu apariția în orice condiții, ci pregătirea de tineri critici și literați altfel educați; Ea își rezervă ca îndată ce vor apărea pe băncile Universității serii noi, ele să fie chemate cu vechea echipă să ducă experiența mai departe."

Seria a doua a apărut între 1947-1948, în total cinci numere, ultimul fiind dublu. Și-a schimbat și aspectul grafic, optându-se pentru formatul de carte. Revista este acum o publicație de tip universitar, academic, asemănătoare cu *Studii literare* apărute în aceeași perioadă, la Cluj, sub îndrumarea lui D. Popovici și prefigurează viitorul buletin al Institutului condus G. Călinescu, *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*. Pe lângă studiile și eseurile lui G. Călinescu (*Istoria ca știință inefabilă și sinteză epică; Universul poeziei, Domina bona, Poezia realelor*), se cuvin amintite colaborările lui Al. Piru, Adrian Marino, Ovidiu Papadima, Dinu Pillat, Valeriu Ciobanu.

Dl Nae Antonescu un bun cunoscător al revuisticii literare interbelice și un împătimit colecționar al acestora, ne-a dat un temeinic studiu monografic al revistei și un indice bibliografic exhaustiv și analitic. Pe temeiul lecturii integrale și atente a revistei este îndreptățit să concluzioneze "Jurnalul literar este un mare și stufos roman al cărui protagonist a fost G. Călinescu... Printre revistele literare săptămânale ale perioadei interbelice, *Jurnalul literar* strălucește ca o cometă și ocupă primul loc fiind o publicație destinată preocupărilor literare, redactată pe baza unui program auster formulat, cu intenție de a săvârși o revoluție în conștiința scriitorilor tineri, cei care ar putea inaugura mult visată epocă de clasicități; o mutație valorică în atitudinea lor estetică, de la care G. Călinescu așteaptă revitalizarea puterii creatoare a literaturii române contemporane.

Acesta este sensul apariției și strădaniilor *Jurnalului literar*" (pag. 82).

Nae Antonescu, *Revista "Jurnalul literar"*, Editura "Timpul", Iași, 1999.

Ion Buzăși

Editura Allfa

Eyvind Johnson, *Vise despre trandafiri și flăcări*, Trad. de Maria-Alice Botez, Prefață și schiță bio-bibliografică de Dan-Silviu Boerescu, 374 p.

LAUREAT al Premiului Nobel pentru Literatură în 1974, prozatorul suedez Eyvind Johnson (1900-1976) a debutat sub influența realismului psihologic, a scris mai apoi proză psihanalitică și s-a impus cu tetralogia autobiografică *Romanul lui Olof*, publicat între 1934-1937. *Vise despre tranda-*

firi și flăcări (*Drömmar om rosor och eld*) apare în 1949 și are un subiect mereu actual în istoria omenirii: lupta dintre fanatism și toleranță. Pretextul este un proces de erezie din secolul al XVII-lea (mai precis din 1634), iar (ne)vinovatul care ajunge pe rug este Urbain Grainier, personaj real, a cărui condamnare este consemnată de documente istorice. Parfumul romanului este cu toate acestea extrem de proaspăt, nu are nimic din mirosul documentului mucegăit, iar cititorul nu simte nevoia să șteargă nici măcar o dată de praf pagina. Perspectivele multiple (pe principiul oglinzilor de circ) din care se poate reconstitui portretul „vrăjitorului” U.G., ludicul narativ, ironia cvasi-permanentă a prezentării micilor lumi închise (mănăstirea de călugărițe, circiuma, sala de judecată etc.) colcăind de prejudecăți precum și lejeritatea tonului poveștii ascund abil tragismul de fond al acestui roman. Prezentat încă din titlul primului capitol drept un „personaj secundar născut în 1592”, Daniel Drouin, asesor pe lângă judecătorul districtual, prieten vechi cu „personajul principal”, viitorul condamnat, este, estetic vorbind, inima romanului. Jurnalul său, rapoartele și protocoalele pe care le întocmește în timpul evenimentelor sînt de o naivitate „exemplară”. Dar în tensiunea dintre prostia lui prea-omenească și sentimentele de admirație și prietenie spontană pe care le simte față de cel despre care scrie (lui îi aparține perspectiva narativă principală) nu învinge prostia. Cel ale cărui lacrimi se amestecă, în final, cu fumul regelui este altul decît cel de la început: conștiința lui s-a trezit și lumea a început, cu tot absurdul întîmplării, să-i devină inteligibilă.

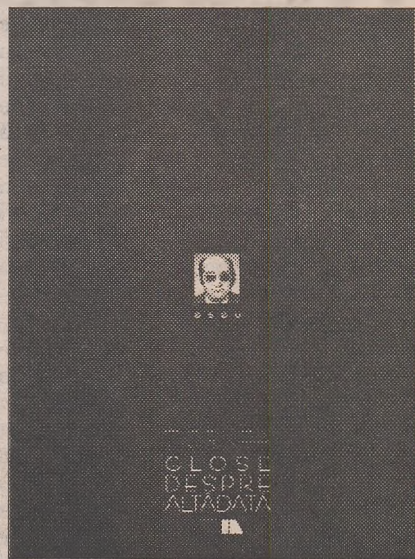
În mod ciudat, deși romanul lui Eyvind Johnson are părți și capitole,

lipsește din această ediție un Cuprins, ceea ce îngreunează revenirea cititorului la un fragment sau altul. Cît despre „Schița bio-bibliografică”, aceasta putea cu siguranță lipsi, într-atît este de jenantă sărăcia ei (de altfel cele cîteva repere sînt incluse într-o prefață, concisă și ea, dar cu miez).

Z. Ornea, *Glose despre altădată*, Prefață de Dan-Silviu Boerescu, 248 p.

RUBRICILE săptămânale ale lui Z. Ornea din *România literară* și *Dilema* sînt dintre cele mai citite. Ele și-au format un public care gustă pe de o parte firescul tonului și lipsa oricărei încrîncenări și pe de altă parte uriașa informație care e depozitată în laboratorul istoricului literar. Dl Z. Ornea este unul dintre cei mai buni cunoscători ai presei noastre interbelice. În anecdota literară, cea care asigură farmecul vieții scriitoricești, circulă o glumă pe care, fie că domnia sa a pus-o în circulație, fie că a acceptat-o, bonom, ca destinatar: „Ce e mai bine, să ai soție sau să ai amantă? Cel mai bine e să ai și soție și amantă: soția te crede plecat la amantă, amanta te crede la soție, iar tu stai liniștit la Biblioteca Academiei”.

Glose pentru altădată, carte apărută în colecția „Eseu” a Editurii Allfa într-o prezentare pe cît de sobră pe atît de elegantă, cuprinde articole publicate între 1993 și 1996 în revista *Dilema*. Împărțite acum în trei secțiuni: I. *Parlamentarismul interbelic, un mit în discuție*, II. *Tradiție și modernitate: istoria unei confruntări de idei* și III. *Politice*, articolele își redobîndesc omogenitatea și-și arată coordonatele esențiale, politice, istorice și literare. În prima secvență, de pildă, se evocă, pe rînd, consultările pentru alegerile parlamentare din România între mai 1920 și decembrie 1937, zece la număr. Concluzia este

atent formulată: „Din acest sistem al consultărilor electorale, mereu uzînd de aceleași mijloace vexatorii și falsificatoare, ar reieși absența dimensiunii democrației în România. Ar fi, de s-ar trage această încheiere, o judecată pripită și neadevărată. Democrația și libertățile individuale erau realități indubitabile dar, aș spune relativizant, imperfecte.” (p. 61) Că se pot învăța multe din această carte și într-un mod cît se poate de plăcut aproape că nu mai e nevoie să adaug.

Al. Ioanide

E o crimă să ai idei

UN DRAMATURG apărut bine după '90, lansat și impus nu numai pe piața dramaturgiei românești, ci și pe aceea a spectacolului este Vlad Zografi. Fizician de profesie, cu o teză de doctorat susținută în 1994 la Universitatea Paris XI (Orsay), Vlad Zografi este atras de scris încă din 1990. Debutul său literar are loc în *România literară*, iar în 1993 îi apare la Editura Eminescu volumul de povestiri *Genunchiul stîng sau genunchiul drept*. În teatru debutează în 1996 cu volumul *Isabella, dragostea mea* publicat de Editura UNITEXT. Piesa care l-a adus în mijlocul oamenilor de teatru este *Petru sau pe-tele din soare*, un text pe o temă istorică cu dimensiune filosofică, morală, cu probleme umane universale abordate cu anvergură, pe un ton dinamic, cu replică alertă. Aproape ca o excepție în teatrul nostru actual, excluzându-l, desigur, pe Matei Vișniec, recordman-ul în materie de piese montate, Vlad Zografi a fost pus în scenă imediat. Premiera absolută a avut loc la Satu-Mare, în regia lui Cristian Ioan, apoi Cătălina Buzoianu s-a oprit asupra textului - regizoare cu foarte mult simț dramatic și cu nerv în dramatizările făcute - și l-a ridicat pe scena Izvor a Teatrului Bulandra, cu o distribuție coplesitoare: Victor Rebengiuc, Mariana Mihailescu, Cornel Scripcaru, Virgil Ogășanu, Răzvan Vasilescu ș.a.m.d. Pentru orice dramaturg, mai vechi sau mai nou, un asemenea debut și o asemenea ascensiune sînt de invidiat. În 1997 îi apare la Editura Humanitas, din nou un lucru prețios pentru orice autor, volumul cu o singură piesă, *Oedip la Delphi*, o temă

antică tratată ca pre-text pentru un subiect de actualitate. În 1998, Editura ALL publică în Colecția de teatru GODOT, piesa *Regele și cadavrul*, o piesă în două acte după Somadeva, un fel de dramatizare după una dintre meditațiile lui Heinrich Zimmer. Incursiunea aceasta în fabulosul indian, fermecătoare la lectură, dar un pariu cu miză mare pentru un regizor, o atrage totuși pe regizoarea Andreea Vulpe care montează textul la Teatrul Național din București.

De curînd, Editura Humanitas scoate din nou pe piață, cu foarte puțin timp înaintea deschiderii Tîrgului de carte, un nou volum de teatru Vlad Zografi, intitulat *Viitorul e maculatură*, un titlu ionescian să spunem (*Viitorul e-n ouă*), care însumează trei piese; cea dintîi dă și titlul cărții, *Sărută-mă și Creierul*. Așadar, din 1996 lui Vlad Zografi i se publică anual o carte de teatru. Recentă apariție de la Humanitas părăsește filonul istoric, antic sau mitic și dezvoltă mai degrabă presiunea actualității imediate sau tratarea unor idei, deja emblematice pentru autor, într-un text parabolă. Toate cele trei piese sînt traversate, în veșminte diferite, de aceleași obsesii auctoriale sesizabile încă din povestiri: figura intelectualului, eșecul moral, raționalul și iraționalul, știința și filosofia, rigoarea și fantezia. Nu știu dacă vreuna dintre aceste piese reușește să-l elibereze pe cititorul cunoscător al operei dramatice a lui Vlad Zografi din prizonieratul lui *Petru*. Marea calitate a acelui text este respirația amplă, de deschidere europeană pe care o are, plimbarea ideilor universal-valabile într-o mișcare de anvergură, desprinsă de ob-

sesiile spațiului nostru carpato-dunăreano-pontic. Putem spune, cu alte cuvinte, că este un text occidental, perfect traducibil, tentant pentru orice regizor, de orice proveniență culturală. *Viitorul e maculatură*, deși are un consistent sim-bure moralo-filosofic, este învelit în veșminte românești actuale, uneori prea contextuale. România de azi, cu titlurile aiuritoare din ziare, cu crime și întîmplări abominabile, cu false Instituții de binefacere, cu calculatoare, statistici, hoți și cerșetori este vizitată de o echipă de elvețieni - români fugiți în scopul de a face un film. Pe coperta a IV-a Vlad Zografi își sintetizează, devoalînd-o, singur piesa într-un mod ingenios: "să zicem că diavolul în persoană se hotărăște să viziteze România. Și vine sub înfățișarea unui jurnalist elvețian de origine română. Nu-i trebuie mult timp să descopere că aici se simte ca acasă. Misiunea lui e deja îndeplinită, n-are pe cine să mai prăbusească, n-are ce să surpe. Și-atunci, pentru că se teme să lenească, începe să țină lecții de morală". Inadaptatul, victima sigură este intelectualul: David, informatician, captiv mai întîi al lumii virtuale a calculatorului este ispitit de "diavolul" elvețian să coboare pe pămînt, printre oameni, să comunice cu ei. Impactul dur cu realitatea îl aruncă pe un pat de spital de nebuni. *Viitorul e maculatură* este, fără îndoială, piesa de rezistență a volumului. Extrem de interesante și ofertante pentru o montare sînt relațiile pe cupluri: David - Rougier, inocentul și diavolul; Cleo și Cezar, cerșetori; Primul hoț și Al doilea hoț. Replicile sînt decupate bine mai ales la nivelul cuplurilor

care, orice ar fi și orice ar face, sînt atinse de filosofie, de morală, de credință. *Sărută-mă* este practic un monolog, o piesă de teatru scurt, de teatru de cameră, *kammerspiel* cum îi spun germanii. Un om bolnăvicios de mic devine tarat pentru ceilalți, și tratat ca atare în orice context, chiar și în acela marital. Abia îmbolnăvirea cu adevărat permite eliberarea leproșului printr-o confesiune monolog, cu accente și tensiuni bine plasate. *Creierul*, o piesă în trei personaje, îmbracă în parabolă disputa dintre rațional și irațional, concret și abstract. Ființa umană este o alcătuire ciudată, la limita perfecțiunii cu imperfecțiunea care contrazice clipa de clipă cercetarea riguroasă de laborator. Această piesă îmi pare cel mai puțin teatrală. Salutăm această apariție editorială și așteptăm să vedem pe scenă o interpretare regizorală pe unul dintre textele semnate Vlad Zografi.

Marina Constantinescu

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

George Tzipoia sau nostalgia spiritului clasic

MULȚI dintre artiștii români stabiliți în străinătate înainte de 1989 și care, într-un fel sau altul, se resemnaseră la gîndul că regimul comunist le-a blocat definitiv accesul la istoria artei românești, s-au întors, după 1990, în țară. Unii definitiv, integrîndu-se chiar profesional în diferite instituții, cum este cazul pictorului Henry Mavrodin, alții doar prin vizite repetate care au inclus și organizarea unor expoziții de o mai mică sau de o mai mare anvergură. În această situație sînt sculptorii Paul Neagu din Anglia, Ingo Glass, Peter Jacobi, Bata Marianov din Germania și Doru Covrig din Franța, pictorii Roman Cotoșman din S.U.A., Cristian Parasciv din Franța, Diet Seiler din Germania și alții; evident, fără să-i mai punem la socoteală pe nenumărații veleitari care s-au bucurat de spații muzeale greu accesibile, inclusiv de acelea ale Muzeului Național de Artă. Exemplul lui Emil Ciocoiu, rezident în Germania, este unul pe cît de convingător, pe aît de jenant.

Alături de artiștii deja amintiți, un loc special prin conținutul relațiilor sale cu fenomenul artistic românesc și prin implicarea directă în dinamica acestuia, îl are pictorul George Tzipoia, stabilit de șaptesprezece ani în Elveția, la Geneva. El a revenit în România de nenumărate ori după 1989, aînt pentru a se racorda din nou la un spațiu artistic de care ultimele două decenii ale comunismului l-au despărțit în mod brutal, cît și pentru a iniția un act de justiție în istoria artei noastre contemporane. Fiu al pictorului Alexandru Țipoia - unul dintre cei mai importanți și mai demni artiști din generația lui, maturizată deplin după

cel de-al doilea război, aproape ignorat în-să în ultimii săi ani de viață și complet necunoscut de către generațiile mai tinere-, George Tzipoia a pornit și o acțiune complexă de readucere în actualitate a operei și a personalității tatălui său. Înființarea Fundației Alexandru ȚIPOIA, editarea unui important album și, mai ales, organizarea la Muzeul Național de Artă a unei mari retrospectivă Alexandru Țipoia sînt doar cîteva repere ale unei activități de promovare publică a unei complexe personalități artistice, activitate în care devoțiunea filială nu este decît o componentă a unui mai cuprinzător și mai riguros proiect cultural. Iar dacă punem la socoteală și faptul că Fundația Alexandru ȚIPOIA acordă anual cîte un premiu pentru cea mai bună expoziție a anului și ca în cele două ediții de pînă acum el a fost acordat pictoriței Ioana Bătrînu și ceramistei Daniela Făiniș, anvergura acțiunii lui George Tzipoia se definește cu o și mai mare claritate. Însă această acțiune este și una de creație propriu-zisă și ea se sprijină pe o prezență nemijlocită a pictorului în actualitatea fenomenului artistic din Elveția și din România.

Ca prim moment al constituirii Fundației, George Tzipoia a deschis, în anul 1995, și prima sa expoziție de pictură în țară după o absență de treisprezece ani. Lucrările sale, alături de cîteva lucrări ale lui Alexandru Țipoia, au fost atunci expuse la Galeria Simeza din București. Această expoziție a avut, în context, un dublu obiectiv: pe de o parte, a marcat revenirea în țară a pictorului George Tzipoia, iar, pe de altă parte, a pfațat curajoasa decizie de

repunere în circulație a lui Alexandru Țipoia.

Dacă opera lui Alexandru Țipoia a fost, însă, reactualizată prin cele două mari momente amintite deja - retrospectiva și albumul -, George Tzipoia avea să mai aștepte încă patru ani pînă la organizarea unei noi expoziții personale. Și aceasta a avut loc în luna mai, într-o continuitate directă cu cea de la București, însă evenimentul s-a petrecut la Geneva, la *Villa du Jardin Alpin*, o elegantă sală de expoziții a Societății Elvețiene de Arte Frumoase. Expoziția s-a deschis în prezența d-lui Radu Boroianu, ambasadorul României la Berna, și în fața unui public numeros, în mare parte aparținînd comunității românești din Geneva, din alte orașe elvețiene și chiar din Germania. Într-un anumit fel, această expoziție este o prelungire a celei organizate cu patru ani în urmă la *Simeza*. Ceea ce atunci George Tzipoia enunța doar printr-un număr mai restrîns de lucrări, precizează acum pe un spațiu mai larg, însă cu lucrări din aceeași perioadă. De fapt, prin cele două expoziții, artistul definește o vîrstă unică a picturii sale și demonstrează o viziune și o stilistică perfect unitare, chiar dacă între momentele demonstrației s-a interpus un interval de patru ani. Modern fără a părăsi convenția tabloului, diversificat fără a trăda continuitatea unor motive, riguros în construcția imaginii fără a neglija forța de seducție a culorii, exact ca un geometru în reprezentare, dar de o mare sensibilitate în realizarea propriuzisă, George Tzipoia este un spirit clasic transplantat în plină agitație preapocaliptică. Echilibrul compozițiilor, seninătatea

atemporală a desenului și a construcției cromatice, absența oricărui artificiu decorativ și căutarea unei exprimări laconice și definitive îl apropie de modelele gîndirii grecești, după cum extrema codificare a imaginii, absența oricărui retorism, încercarea spirituală a semnului și puritatea abstractă a culorilor îl apropie de imaginea-hieroglifa, de lumea în epură din viziunea bizantină și postbizantină. Pînă la un punct, George Tzipoia preia mesajul purist și gîndirea de tip constructivist ale lui Alexandru Țipoia din ultima sa perioadă, dar este solidar în mod direct și cu experiențele bidimensionalului de factură modernistă, în general, cu tendințele de opacizare a imaginii și cu dematerializarea acesteia ca alternativă la retorica nenumăratelor naturalisme. Însă George Tzipoia nu ajunge la aceste reprezentări prin retrospectie culturală, prin citat sau prin colaj de motive, ci printr-o decantare lentă a propriei sale gîndiri și printr-un proces continuu de negare a anecdoticului. Perfect unitare ca discurs, proaspete prin permanenta schimbare a unghiului de privire, profunde prin aspirație și mereu vii prin topica semnelor, lucrările pe care Tzipoia le-a expus la *Villa du Jardin Alpin* se organizează impecabil în circuitul expoziției și comunică perfect cu sculptura lui Jean Zund, cel de-al doilea expozant. Pietrele și bronzurile acestuia, sobre și riguros motivate în ele însele, creează un pandant în ordine tridimensională pentru pictură, dar asigură și extensia acesteia din imponderabila culorii în sonoritătea frustă a materiei.

Pluralism stilistic

IDEEA creării unui festival internațional de muzică contemporană anual, în România anului 1991, idee aparținând compozitorului Ștefan Niculescu, corespundea atunci (și și-a perpetuat semnificația până la actuala ediție) unei vitale necesități a deschiderii compoziției românești spre lume. Directorul fondator iniția de asemenea și perspectiva drumului invers, al valorilor universale din muzica nouă, spre noi. Ajunsă la a 9-a sa ediție, *Săptămîna Internațională a Muzicii Noi* face eforturi pentru a supraviețui financiar - din motive lesne de înțeles, atîta timp cît este dependentă de fondurile Ministerului Culturii.

Dar nu vom proiecta aici în prim-plan aspectul organizatoric, ci *impresii fragmentare la mijloc de festival*. Ascultînd în majoritate prime audiții, așadar muzică de ultimă oră, pluralismul stilistic al creației pare mai pregnant ca oricînd pus în evidență în programe. Iar intoleranța trebuie lăsată deoparte atunci cînd, în vastitatea confuză a conceptului de "muzică nouă", "(post)modernă", "contemporană", se pot înscrie piese de avangardă, cu tehnici mai mult sau mai puțin sofisticate (precum majoritatea celor cuprinse în repertoriile de concert), lucrări (neo)clasice din secolul 20 (Stravinski, Vaughan-Williams) și partituri actuale, declarate accesibile - folclorice sau tonale (semnate bunăoară de Ionel Petroi sau Felicia Donceanu). În schimb, poate fi valorizat demersul (ne)profesionist al unui compozitor, indiferent de opțiunea sa estetică.

Criteriul geografic devine, la rîndu-i, generator de comparații sau ierarhii: compozitori români (George Balint, Adrian Iorgulescu, Octavian Nemescu, Tiberiu Olah, Fred Popovici, Doina Rotaru, Petru Stoianov, Aurel Stroe, Cornel Țăranu, Anatol Vieru) vis-à-vis de cei din diasporă (Dieter Acker, Costin Cazaban, Mihai Mițrea-Celarianu, Horațiu Rădulescu, Vladimir Scolnic), noi orientări din muzica franceză (François Bouché, Daniel Teruggi), japoneză (Joji Yuasa) ș.a.m.d. Măsura celebrității nu este nici ea de neglijat, putîndu-se aprecia sau critica fie nume consacrate (Luciano Berio), fie unele descoperite pentru prima oară în București (Klaus Ager, Andrzej Dziadek, Agustin Fernandez sau Marlos Nobre). Și, de ce nu, locul jazz-ului experimental într-un astfel de festival apare perfect justificat, mai cu seamă practicat de un saxofonist remarcabil, ca Nicolas Simion.

De la acest gen de graniță între creație/improvizație/interpretare, putem aluneca ușor spre evaluarea interpreților, cu necesară distincție între cameral și simfonic. În primele patru zile ale "Săptămînei" am ascultat deja trei orchestre - cea de suflători a Filarmonicii "G. Enescu" (compusă în principal din instrumentiști străluciți, poate nu suficient de "puși împreună"), "Concerto" de la Universitatea de Muzică bucureșteană (ansamblu studentesc a cărui seriozitate a scăzut progresiv pe parcursul ultimilor ani) și Orchestra de cameră Radio (aflată într-unul din cele mai bune momente ale sale). Particularitatea fiecărui tip de ansamblu a beneficiat de experiența dirijorilor Aurelian Octav Popa, Dorel Pașcu-Rădulescu și Horia Andreescu, avînd puțin obișnuita calitate a muzicienilor autentici care înțeleg, studiază și interpretează cu aceeași profunzime un text clasic și unul contemporan. Din acest punct de vedere, compatibilitatea cu soliștii concertelor simfonice - în special cu Marius Ungureanu, Dorin Gliga, Anca Vartolomei, Andrei Tănăsescu, Bianca Manolescu - nu a fost dificil de stabilit.

Compartimentul cameral a oferit de asemenea trei variante, toate remarcabile pentru finisajul de detaliu al omogenizării în ansamblu, fie că era vorba de unul mai amplu (*Erwartung*), de un trio (*Aperto*) sau de un duo (Thierry Miroglia și Ancuza Aprod), diferențierile intervenind în perimetrul forței de persuasiune a interpretării; însă nuanțările ce se pot face comparativ pornesc de la un nivel de "meșteșug" incontestabil.

Ca de obicei, bogăția ofertei Festivalului devine ușor obositoare: alături de cele două concerte zilnice intervin simpozionul de muzicologie (anul acesta omagînd personalitatea lui Anatol Vieru, de curînd dispărut dintre noi) sau conferințe ale unor compozitori străini invitați (Joji Yuasa, Andrzej Dziadek, Francis Burt), evenimente necesare pentru a alătura teoreticului practicii, dar prea puțin vizitate de public. Un public care rămîne în general insuficient, alcătuit în majoritate din muzicieni și studenți, intelectualul român rămînînd încă fie indiferent la, fie speriat de contactul cu muzica nouă, fără a afla așadar că o poate percepe de multe ori afectiv, că nu este nevoie întotdeauna de vreo pregătire prealabilă.

Tocmai o sondare în memoria subiectivă, afectivă a participării mele la SIMN între 23 și 26 mai îmi scoate la iveală preferințe (discutabile, probabil): emoția unei parțiale retrospective Vieru, încântarea pentru o primă audiție absolută a lui Aurel Stroe - *Preludii lirice*, magistral înțelese de Horia Andreescu -, buna dispoziție provocată de un soi de "bolero ravelian" provenit din Voievodina al lui Ionel Petroi. La jurnalul acesta se vor adăuga cu siguranță alte file, pentru că am încă în față patru zile de festival.

Valentina Sandu-Dediu

Tot despre pluralism

ULTIMELE patru zile ale "Săptămînei" au avut accente oarecum diferite față de primele: între 23 și 26 mai au avut loc mai multe concerte cu orchestră sau formații mari, între 27 și 31 mai, au predominat cameralul, recitalurile individuale și unele formule noi față de edițiile anterioare.

Preiau și eu ideea "pluralismului stilistic" care a determinat interesul acestui excurs prin creația ultimelor decenii dar aș vrea să o extind și asupra altor parametri: structura sonoră a programelor a fost și ea alcătuită pe principiul diversității de la flaut solo la formații complexe, de la combinații tradiționale (vioară sau violoncel și pian) la altele instrumentate original (un flaut și un fagot de pildă). Arcul vîrștelor celor cântați a fost și el foarte larg de la decanul György Ligeti la studenți aflați în primii ani de studii (excelentă, ideea concertului studentesc româno-german).

Cît despre muzicile ascultate, ele au avut un numitor comun: aproape toate au fost prime audiții, ceea ce a dat un plus de interes manifestării chiar dacă au existat inegalități de substanță. Unele au fost colecții de efecte menite a pune în valoare calitățile expresive ale instrumentului - solitar sau în grup (Jos Zwanenburg, Liviu Marinescu), altele, dialog exploziv sau amical (Nicolae Brînduș, Daniel Kessner), portretistică muzicală în tușe subtile (Gheorghe Costinescu), muzici colorate condensînd tente pastelate sau violente (Massimo Lauricello, Viktor Ekimovsky), transfigurări ale unor arhetipuri folclorice (Liana Alexandra, Aaron Rabushka), neoclasicism, blînd ilustrativ (Dinos Constantinides), parodie și umor fin (Dan Dediu), joc de simetrii temporale (Mihaela Vosganian, Sorin Lerescu), explorări în zona infinitesimalului (György Kurtág, Tore Takemitsu), forme tradiționale abil improspătate (Vasile Timiș), eclecticism stilistic programat (Mauricio Kagel, Bernd Alois Zimmermann) muzici de o înaltă spiritualitate (Sofia Gubaidulina, Olivier Messiaen, Ștefan Niculescu) și o singură piesă integral electronică (Maia Ciobanu). Și cu aceasta nu am epuizat toate posibilele panoramări.

Pentru a prinde viață textele și-au găsit interpreții dedicați dotați cu tehnică solidă și cu muzicalitate pe măsură. Și aici a intervenit principiul diversității: în concertele-maraton s-au succedat formații și maniere interpretative diferite: abstracției rezervate a lui "Archaeus" i-a urmat exuberanța Trio-ului "Contraste". Ansamblul "Schönberg" din Olanda s-a definit prin precizia extremă

Zilele filmului italian

DESFAȘURATA sub auspiciile

Oficiului Național al Cinematografiei, Ambasadei Italiei în România, Institutului Italian de Comerț Exterior și Institutului Italian de Cultură din București, manifestarea a fost organizată din inițiativa ini-moasei Veronica Lazar. Aparițiile sale fulgurante pe ecran în chip de profesoară examinatoare sau trecătoare interogată asupra fericirii au stîmuit aplauze, meritate în primul rînd pentru extraordinara selecție. Afinitățile "lazar"-iene i-au permis distinsei actrițe de origine română să adune laolaltă mari cineaști cu importante opere recente.

Inevitabil, inaugurarea s-a făcut cu *Viața e frumoasă* (importat pentru rețeaua autohtonă de către New Films International - România), Roberto Benigni trimițînd o scrisoare cineaștilor români care l-au îndrăgit dintr-o manifestare similară a anului 1990 cînd a fost neuitatul lunatic feli-nian. De la maestrul dispărut modernul clown a moștenit cu siguranță respectul pentru spiritul ludic pe care-l glorifică de fapt multipremiatul său film unde risul înfruntă oroarea. Actualitatea mesajului acestei pelicule se verifică indirect printr-o alta care alătură Holocaustului de ieri Balcanii de azi, zguduitorul *Lamerica* a lui Gianni Amelio. Stupiditatea sloganului nazist al "superiorității rasiale" persiflat burlesc de eroul lui Benigni revine enunțată ca "diferență congenitală": indivizii sînt precum părțile corpului, inferiori și superiori. "Teoria" absurdă aparține unui personaj detestabil ce vrea să lansez o afacere profitabilă într-o Albanie la pămînt. Debutînd cu secvențe documentare ce recapitulează istoria, filmul demonstrează că "Albania sîntem noi", toți cei ce disprețuim sau ignorăm realitatea incredibilă, neasumîndu-ne culpabilitatea, răs-punzînd cu ingratitudine la spectacolul atroce desfășurat în proxima vecinătate. O structură complexă ce se refuză neorealismului face ca prezentul să reverbereze trecutul prin reiterarea aceluiași vechi mit al unui Eldorado ce ucide în masă.

În acest context, Marco Bellocchio cu virulența redusă la zero a dezamăgit în ecranizarea *Prințului de Homburg*, după Kleist, o modestă tentativă de figurare operatică a demonismului unei conștiințe la limita patologicului.

Păstrîndu-se în nota obișnuitului său umorism autoironizat ce echivalează cu tribulațiile unui Woody Allen, Nanni Moretti își execută vultele temerare prin propria existență perorînd pe teme urbanistice sau familiare, despre pasiuni, idiosincrazii ori suferințe. Dar *Jurnalul intim* vizează prin acest soliloc maladiei sociale universale.

a expresiei iar virtuozitatea inteligentă a pianistului Aladar Racz s-a sustras oricărui compromis. Cât despre arta Christinei Ascher de a-și folosi vocea amplă de mezzosoprană pentru a muzicaliza uluitor orice sunet emis de aparatul fonator, *One-woman show*-ul ei a fost fascinant, chiar dacă nu toate muzicile prezentate o merită pe ea.

Singurul concert simfonic din acest cîmp de zile a beneficiat de aplecarea deosebită spre descifrarea adevărului artistic esențial din partituri a dirijorului Corneliu Dumbrăveanu. El a ridicat catedrala sonoră grandioasă a lui Olivier Messiaen, a schițat cu tușe fine lumea magică, ușor impresionistă, a lui Francis Burt și a construit migălos traseul în înalt al Simfoniei a V-a "Litaniile la plinirea vremii" de Ștefan Niculescu. A fost o reușită plenară a Orchestrei Naționale Radio.

Vorbeam la început despre formule noi, una a fost și spectacolul *coupé* cu operele: "Telefonul" de Gian-Carlo Menotti și "Ultimul cuvînt" de Mildred Kayden, bijuterii

Thandie Newton în *Asediul*

Intîlnindu-se undeva *Dincolo de nori* pe aceeași lungime de undă a laitmotivului solitudinii alienante, Wim Wenders și Michelangelo Antonioni își certifică fiecare propria individualitate artistică într-o insolită tetralogie a amorului - deopotrivă atracție carnală și tandrețe cerebrală, concepută *en abyme* (vezi și filmul filmului *Fare un film e' per me vivere* de Enrica Antonioni).

Posibil motto general, proverbul "Cine încearcă să se salveze piere, cine se dăruiește se salvează" constituie argumentul unei pelicule de mare virtuozitate datorate lui Bernardo Bertolucci, care a fost inspirat de scenariul soției sale Clare People, care la rîndu-i a preluat subiectul de la James Lasdun. Glisînd din inima unei țări africane sub dictatură în inima unei Rome pitoresc cosmopolizată, *Asediul* armonizează incompatibilități afro-europene într-o orchestrare de subtil rafinament: iubirea imposibilă dintre o senzuală medicinistă de culoare și un excentric pianist englez. O poveste cu un prolog infernal și un epilog erotic irezistibil, capabil să topească orice reticențe, anticipînd - după dorința cineaștilor - concordia metropolelor viitorului.

Concordie izbutită deja în lumea filmului - oglindă mai mult sau mai puțin idealizată a mediului înconjurător ori a fanteziilor vechi și noi, materializate prin jocul actorilor din patru zări: Nicoletta Braschi, delicata tovarășă de viață a *globe-trotterului* Benigni, și Horst Buchholz, ofițer neamț cretinizat de atmosfera lagărului de exterminare; Michele Placido și Enrico Lo Verso, cel dintîi într-un *contre-emploi* de antipatic fără scrupule, cel de-al doilea inocent "hoț" de identități prădat și abandonat neantului; Andrea di Stefano, fragilă marionetă pe scena istoriei avînd ca parteneră de suferință o gin-gașă Barbora Bobulova; Moretti însuși intersectîndu-și pașii cu Jennifer Beals și Alexander Rockwell; veteranii Jeanne Moreau și Marcello Mastroianni amfitrioni pentru mai tinerii colegi Fanny Ardant, Sophie Marceau, Irene Jacob, Chiara Caselli, Ines Sastre și Jean Reno, Peter Weller, Vincent Perez, Kim Rossi Stuart într-un voiaj de-a dreptul inițiat coordonat de John Malkovich, un dublu *alter-ego* regizoral și - bineînțeles - Thandie Newton și David Thewlis care-și animă personajele înflăcărâte de iubire în acorduri mixte - iscate de Mozart, Grieg, Scriabin, Beethoven și Papa Wemba, Salif Keita, Caro Bondeko - aduse la unison de un Alessio Vlad...

Irina Coroiu

realizate cu talent și farmec de studenți de la Universitatea de Muzică.

Și în fine, o reîntoarcere la surse cu lăutari din Gherla și o fanfară moldovenească. Ei au cântat cu o insufleție contagioasă muzică autentic țărănească. După o săptămîna de discursuri supersofisticate, unele reflectînd întreaga angoasă a lumii contemporane, contactul cu aceste valori în care candoarea arhaicului se întîlnește cu un extrem rafinament (dar altfel) a fost binevenită.

În concluzie, un festival viu, înnoit în spirit, cu idei atractive. (Director fondator Ștefan Niculescu, director artistic Dan Dediu). Deși dens (3 manifestări pe zi), impresia generală a fost de aerisit și chiar dacă în plan artistic revelații nu au fost multe - sau percepute subiectiv de fiecare altfel - nivelul general a demonstrat, pe de o parte valabilitatea școlii muzicale românești și pe de alta necesitatea stringentă a circulației valorilor ei.

Elena Zottovici

PREPELEAC

de Constantin Toiu

MIXTUM COMPOSITUM

IMPORTANT, 1969. *Obturatorul*. Autorul, ca un fotograf amărât, cu aparatul său vechi, cu mâneacă neagră, și care stă cu capul ascuns în această mâneacă neagră, cu mâna pe *obturator*, gata să-l ridice și să ia imaginea ochită. El stă dincoace de limita reală a lumii, și, cu ochiul său veșnic la pândă, și drăcesc de precis, caută să prindă imaginea, fizionomia cea mai semnificativă. Asta m-a urmărit totdeauna, în copilărie: fotografii ambulante, cu trepiedul și cutia drep-tunghiulară de deasupra, și capul lui ciufulit, pitit în aceeași și aceeași mâneacă neagră, în același tunel obscur, în care viața...se transformă în întuneric.

Fotografii ambulante din parcuri sau din ateliere improvizate mi se păreau niște artiști mai mari decât poezii sau pictorii, numai pentru că, ridicând brusc, de pe ochiul aparatului, dopul, *obturatorul*, ei lăsa realitatea, într-o clipă, două, să se întipărească înăuntrul, pe placa fumurie...

Fuga aviatorilor germani, lăsați de camarazii lor de război români să fugă, să decoleze, rapid, după 23 august 1944, când, fostelor trupe aliate, trupelor germane, li se acordase un răgaz de 48 de ore, ca să părăsească țara. Un neamț, neavând loc, se legase cu niște curele de aripa unui *Messerschmitt*. Gest cavaleresc din partea ofițerilor români, foști aliați, deși regele rupsesse cu ei. Germanii au fost primii care n-au respectat răgazul de 48 de ore, bombardând imediat capitala. Astfel, încât, înțelegerea celor 48 de ore a fost anulată.

Mă aflu în acel moment, de relativ armistițiu, ca elev militar, cu unitatea mea, pe marginea șoselei naționale de lângă Turda. Stăteam pe un dâmb, privind camioanele germane, care se retrăgeau grăbite spre Ungaria. Treceau și motocicletele, cu sau fără ataș. Lângă mine, se afla un camarad pe care n-am să-l uit. La un moment dat, cum se dea pe dâmbul înalt, dominând un cot al șoselei asfaltat, și având asupra noastră câte o carabină, el mi-a propus, pe tonul cel mai simplu, să așteptăm să apară un motociclist, sau doi, la cotitură, și să tragem în ei, să-i doborâm și să le luăm motocicletele și să ne folosim de ele, mai târziu. M-am uitat la el, uluit. Nici măcar n-am protestat. Țin minte că uitându-mă la el urât, s-a ridicat și s-a retras, fără să mai spună nimic, cu arma în bandulieră. Nu mult după aceea, a apărut un camion cu remorcă, supraîncărcat. Abia mai urca. Acolo șoseaua era într-o pantă abruptă. Camionul a tras pe dreapta, s-a oprit. Apoi, șoferul german îmi făcu, nerăbdător, semne, prin geamul

deschis al cabinei. Nu înțelegeam de ce. Neamțul a dus degetul la gură. Atunci, am priceput. În mână țineam o sticlă de un litru, pe jumătate plină cu *ersatz*-ul cazon, primit dimineața, reglementar, împreună cu colțul de pâine neagră, tare ca piatra. M-am dumirit pe loc. Neamțul vrea să bea și el ce beam eu. M-am ridicat, cu sticla în mână, am coborât, repede, dâmbul, am traversat șoseaua, m-am dus în uniformă mea militară la șoferul german, care aștepta nerăbdător, cu mâna stângă scoasă în afara cabinei, pe geamul lăsat. I-am oferit sticla cu cea mai sinceră bună dispoziție. Neamțul a luat sticla, crezând că e alcool, rom, vin, - a dus-o la gură, lacom, și-a tras o dușcă. Deodată s-a înecat și a început să scuie, scârbit, *ersatz*-ul, produs de ei, la urma urmei. N-am să-l uit niciodată pe acel soldat. Între noi, în plin război, avusese loc o scurtă amicitie, complet neimplinită, măcar ca dorință.

1944. Avionul german *Junkers 54*, avionul de transport german, care a aterizat pe aerodromul din Buzău, refugiindu-se, tocmai din Crimeea. Mă aflu, ca elev de aviație, pe aerodromul Flotei III Informații. Aterizarea lui fusese un eveniment.

Aterizase în pripă, și cu un fel de disperare, parcă. Câteva secunde bune, după ce aparatul s-a oprit, el a rămas nemișcat, fără ca pe ușa deschisă lui să iasă cineva.

Pe urmă, după o pauză mai lungă, au ieșit vreo treizeci, patruzeci de nemți tineri, blonzi, niște băieți, în capul gol, fără rucsaci, fără nici un armament asupra lor. Apoi, printre ei, și după ei, au apărut doi soldați români, maturi, doi vânători de munte, complet deosebiți de ceilalți, doi caporali, cu cască, mască, rucsac, lopată *Lineman*, carabină pe umăr, baionetă la șold, în dreapta, gamelă și bidon în stânga. Mergând, ei zornăiau de atâtea echipament pe ei. M-am uitat la ei cu multă simpatie, apropiindu-mă de toți cei coborâți, scăpați din luptele din Crimeea.

M-am dat și mai aproape de cei doi vânători de munte, țărani, după aparență, bărbați impliniți, împovărați de atâtea arme și unelte. Erau ca niște "fortărețe vii", inexpugnabile, cu zăngănelile armelor și bagajelor lor, gârboviți de atâtea greutate, când, deodată la un metru de mine, pe iarba aerodromului, așteptând mai întâi să treacă nemții, au îngenuchiat, s-au aplecat cu un zgomot colosal spre pământ, au sărutat amândoi pământul neamului lor, s-au ridicat, au făcut drepti, unul lângă altul, tot zăngănind, și au trântit fiecare câte o cruce pravoslavnică peste carabină, de la creștet la buric, apoi, în dreapta și în stânga, unde inima le bătea repede în piept.

OCHEAN

de Paul Miron

Schimbări de identitate

"A FOST un moment sărbătoresc", jubila domnul Nelu îmbujorat la față, "păcat că n-ai venit. Lanțului existenței mele s-a adăugat după o ceremonie sobră o nouă verigă." N-am putut să-i răspund imediat fiindcă așa cum vorbea îmi provoca dureroase crampe la stomac. "Cine ar fi crezut acum zece ani că feciorul lui nenea Tache o să ajungă cetățean francez, ca de Gaulle, Jeanne d'Arc, ca..." Se poticni. Încerca să găsească un nume care să-mi facă mie plăcere, "...ca bătrînul Jean-Jacques." - "Rousseau era elvețian." - "Ce contează?" Eu mă refer la limba sa! A supt el la sinul mamei sale lapte franțuzesc au ba?" Aș fi avut eu multe de spus în legătură cu laptele etnic, dar așteptam alte dezvăluiri.

De cînd se făcuse francez, domnul Nelu își lua totdeauna o oglindă în buzunar. Se privea într-însa preocupat de gradul franțuzesc plus sau minus al înfățișării sale. Și astăzi își cercetă atent fața, cit încăpea în pătratul strălucitor, și mă întreba brusc: "Cum arăt?" Își pipăi apoi nasul, îl trase între două degete, doritor să-l lungească. Era prea gogonat. Nemulțumit renunță. Îl tachina: "Nu ți-a mai crescut! N-ai nici un picușor de sînge din nobila stirpă romană." Nelu nu-mi răspunse, dar din privirea ce mi-o arunca, se vedea că ghicisem pricina micului său exercițiu de gimnastică.

Îl poftii să ia loc: "Assieds-toi!" Se execută scandînd școlărește: "Je m'assois." - "Sur la chaise!" - "Sur la chaise", pronunță el ca un parizian sadea. Se înșenina la față. Intrase în schema școlarității. Banii investiți în nenumărate ore de cursuri de limbă se plăteau acum.

"Ce vînt te aduce, Nelule, pe aici?" - "Mi-am dat întîlnire cu Eustratiu Sfircoagă la tine, fiindcă e un loc mai ușor de găsit. Vrea să-ți ceară niște sfaturi." - "Ce sfaturi?" - "Ai să-l ascuți și ai să știi. Românii le place sfătoșenia. Mie însă, mi-a tocit urechile cu întrebările lui. Pentru un neamț, din păcate, nu are un caracter destul de ferm." - "Bine Nelule. O să-l văd săptămîna viitoare."

Nu-mi terminasem bine vorba că o persoană îmbrăcată cu un pardesiu lung, mototolit, trecu pragul după ce făcu la ușă o mișcare scurtă, un fel de reverență întreruptă: "Mă prezint, Oîștră Sfirtschioaghe." Speriat de avalanșa fonetică, făcui doi pași înapoi: "Pardon?" Intrusul repetă droaia de sunete. "E numele meu. Așa îl pronunțăm de cînd am pașaport german." - "Felicitări!" Dar de înțeles, te înțeleg oamenii?" - "Nici o problemă."

Mă uitam la foștii mei compatrioți: unul neamț, altul franțuz. Duceau ei încă ceva din vechea lor țară?

POLIROM

NOUTĂȚI
iunie '99

Mihai Eminescu
Opera poetică

Vladimir Tismăneanu
Fantasmеle salvării
Democrație, naționalism și mit în Europa post-comunistă

Emmanuel Lévinas
Totalitate și infinit
Eseu despre exterioritate

Jacques Le Goff
Omul medieval

În pregătire:

A.S. Pușkin
Basarab Nicolescu

Talismanul
Transdisciplinaritatea. Manifest

Comenzi la: CP 266, 6600. Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

EDITURA UNIVERS

Colecția Romanul Secolului XX

Sylvie Germain
Cartea nopților

J.M.G. Le Clézio
Steaua răătăcitoare

Jack Kerouac
Pe drum

În curs de apariție:
Franz Kafka, **Opere**, volumul IV
Russell Banks, **Deriva continentelor**

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● **Actualitatea editorială** ●

PILDELE AMINTIRII

D EȘI e o cârtică de nu mai mult de șai- zeci de pagini, *Abu- zurile memoriei* a lui Tzvetan Todorov punctează câteva idei interesante și importante pentru acest sfârșit de veac măcinat de atâtea remușcări și totodată re- sentimente. Todorov pornește de la două premise aparent con- tradictorii. Prima: trăim într-o lume post-Holocaust și post- Gulag, ca atare obsedată de memorie, astfel că zilnic apare un nou muzeu, un monument, o expoziție – tot atâtea forme de a recupera trecutul. A doua: sin- tem, conștient sau nu, tentați să acționăm mai degrabă în nume- le unui principiu al uitării, sau al unei memorii capricioase și uneori nedrepte. În măsura în care ne considerăm, într-un fel sau altul, mulți dintre noi supra- viețuitori ai unui regim politic dictatorial, a ține minte repre- zintă pentru noi un mod de a protesta, de a face rezistență, fie ea și post factum. Însă nu nu- mai regimurile totalitare încear- că să monopolizeze memoria în scopul de a crea un prezent amnezic și astfel complet lesne manipulabil, ci și reflexele ex- istenței noastre cotidiene, in- vadată de o tehnologie care prin suprabundență poate falimenta capacitatea de a reține informa- ții, obligându-ne să le “ștergem” de îndată ce ne-am folosit de ele. De altfel, trăim într-o cul- tură a uitării, mai degrabă decît a amintirii, ne avertizează To- dorov, citînd, evident, celebrul mit al scrisului. În societățile occidentale știința este, de pil- dă, poate mai mult decît orice alt domeniu de manifestare a gândirii, un spațiu în care me- moria nu are multe prerogative. A face știință înseamnă, pentru cei mai mulți cercetători con- temporani, a observa, a măsura, a calcula, a emite și verifica ipoteze, operațiuni pentru care memoria, ca disponibilitate de a ține minte, de a înregistra sub o formă sau alta ceva legat de tre- cut, nu are nici o relevanță. Ace- sta este și motivul pentru care discipline relativ recent apă- rute, precum istoria științei, nu sînt de cele mai multe ori pri- vite cu ochi buni de oamenii de știință. Căci istoria înseamnă memorie, dar o memorie a eșe- cului laolaltă cu cea a succesu- lui, a înfrîngerii, nu numai a re- ușitei. Or, știința este mai de- grabă triumfalistă și uitucă față de propriile ei erori. Situația ști- inței, crede Todorov, nici nu e un fapt izolat, ci unul de-a dre- ptul simptomatic: e suficient să analizăm, susține autorul, dis- tribuția materiilor în curriculu- mul școlar. Matematicii îi va fi întotdeauna acordat mai mult

prestigiu decît geografiei, isto- riei sau științelor umaniste, dis- cipline ale memoriei. La urma urmelor, cu cît dispreț nu ne gândim cu toții la acele metode pedagogice al căror accent cade pe reținerea de informații?

Astfel prezentate, remarcile lui Tzvetan Todorov pot provo- ca, mă tem, anumite confuzii. Ce înseamnă a ține minte, sau mai precis, ce fel de ținare de minte merită a fi socotită im- portantă? Cu siguranță nu aceea echivalentă cu simple depozi- țări de informații, de genul cel- lor care exasperează orice școl- ar fără prea multă tragere de inimă pentru carte. Gramaticul latin Varro reconstitua etimo- logia cuvîntului “recordari” in- vocînd verbul “revocare” (a aduce înapoi) și substantivul “cor” (inimă), ceea ce a dus la o asociere îndelungată între memorie și inimă, încă înainte de a fi vorba de o conexiune între memorie și creier. După Aristotel, memoria are doi cen- tri, atît inima, ca receptor al impresiilor sosite din exterior, cît și creierul, ca sediu de depozitare și prelucrare a lor. Psihologia contemporană dis- tinge memoria semantică, de- finită ca reproducere corectă a unor informații stocate, de me- moria personală, capacitate de a rememora evenimente semni- ficative din trecutul personal. În fine, nu enumăr toate tipurile de distincții care pot fi făcute în studiul memoriei, mai impor- tant mi se pare să reținem ur- mătorul aspect, pe care îl pre- zintă foarte simplificat: există o memorie oarecum impersonală, o funcțiune a păstrării și repro- ducerii de informații, dar există și o memorie vie, intimă, co- nectivă, dacă pot folosi un ase- menea termen, care deși acțio- nează tot pe baza înmagazinării de informații, presupune totuși ca aceste informații să îl influ- ențeze pe cel ce le reține, și in- direct felul său de a concepe prezentul și viitorul. Matema- tica însăși e bazată masiv pe memorie, pentru că nu poți

opera calcule minimale fără a fi reținut în prealabil un număr de reguli, axiome, teoreme, formu- le. Dar e o memorie imperso- nală, în măsura în care tabla în- mulțirii, de pildă, greu ar putea determina o viziune asupra vie- ții. Altfel e memoria istoriei, sau cea a geografiei, pentru că oricît de livrescă ar fi, stabilește o co- nexiune între identitatea indi- vidului și identitatea colectivă. Problema acestor materii, așa cum sînt predate ele în școală, este că nu izbutesc să argumen- teze convingător pentru această conexiune.

Tipul de memorie care îl in- teresează pe Todorov, și despre care scrie în această carte, im- plică o combinație între cele do- uă pe care le-am descris mai sus. O dovedește opoziția pe care au- torul o stabilește, convins să ea e evidentă, nu între memorie și uitare, ci între ștergere (uitare) și păstrare. “Memoria este, mereu și necesar”, susține Todorov, “o interacțiune a celor două”. O recuperare integrală a trecutului e utopică (și nesănătoasă, a adă- ugat Nietzsche), de aceea a reț- ine un eveniment înseamnă in- evitabil a-i păstra, prin selecție organizată conform unor anu- mite criterii, numai anumite as- pecte. Pe Todorov îl nemulțu- mește utilizarea unui termen ca “memorie” în domeniul tehnol- ogic, pentru că un computer nu înregistrează selectiv, ci integral, dar mă tem că se priește aici, ignorînd, ca mai toți cei care tind să acorde o importanță vag înspăimîntată tehnicii, faptul că îndărătul unei mașini se află totuși discernămintul unui ope- rator uman.

Ceea ce ne revoltă la regimu- rile totalitare nu este atît inter- dicția pe care o pun pe trecut, în măsura în care acesta nu le satis- face pretențiile ideologice, ci voința lor de a controla amin- tirea, de a o selecta după prop- rii principii de triere. Ele nu anulează trecutul, ci îl recupe- rează interesat, în scopul unei utilizări ulterioare despre care important este să spunem nu atît

că e falsă, cît că e imorală sau nedreaptă. Nuanțarea mi se pare importantă, chiar dacă odată făcută ea pare mai curînd evidentă, nu doar pentru că ea face din Todorov un “relativist” al memoriei, spre deosebire de numeroși fanatici absolutiști (mai cu seamă cînd e vorba de memoria tragediilor colective). Ci și pentru că ea pregătește eficient terenul pentru teza cea mai importantă, și în același timp cea mai riscantă, a cărții. Brutal enunțată, și în termenii unei dispute care a animat spi- ritele în ultima vreme în presa românească, aceasta ar fi urmă- toarea: a ține minte experiența Holocaustului nu e mai impor- tant sau mai necesar decît a ține minte experiența Gulagului. Știu că astfel rezumată ideea pare abrupt introdusă, dar se va vedea de îndată că nu e. Argu- mentele lui Todorov sînt subtile și convingătoare, o spun ca una care susțineam mai degrabă teza inadecvării analogiei.

Faptul că memoria poate fi atît utilizată cît și abuzată (a se vedea recuperările trecutului făcute în totalitarism) îl con- duce pe Todorov la distincția dintre rememorarea literală și cea exemplară. Prima aspiră la păstrarea evenimentului în unicitatea și literalitatea lui, reducîndu-l astfel la statutul de fapt intrazitiv, “care nu duce dincolo de el însuși”. Memoria literală stabilește o contiguitate strictă între ce s-a întîmplat în trecut și ce se întîmple în pre- zent, identifică toate cauzele și consecințele posibile ale episo- dului și mă lansează într-un fel de campanie personală și ex- clusivistă de anihilare a tuturor celor responsabili pentru sufe- rințele mele, numai și numai ale mele. Fără să insiste prea mult, Todorov descrie explicit acest tip de memorie ca fiind una egoistă și în același timp simplificator deterministă. Amintirea exemplară însă este cea care declanșează mecanis- mul analogiei, acceptînd posibi- litatea ca evenimentul reme- morat să fie doar un element dintr-o serie mai cuprinzătoare. Întrucît aparține unei categorii, în loc să fie o instanță indivi- duală, mă pot servi de el ca mo- del pentru a înțelege situații noi, cu actori diferiți. Rezulta- tele analogiei sînt dublu-feri- cite, crede autorul: pe de o par- te ea funcționează terapeutic, dezamorsînd propria mea su- ferință prin obiectivizarea ei, pe de altă parte îmi permite să fac din evenimentul amintit pildă, și astfel sursă de cunoaștere. Numai în virtutea rememorării exemplare poate trecutul servi pentru înțelegerea prezentului,

TZVETAN TODOROV

**Abuzurile
memoriei**

editura amarcord

Tzvetan Todorov, *Abu- zurile memoriei*, traducere de Doina Lică, Editura Amar- cord, Timișoara 1999, 67 pagini, preț nementionat.

în măsura în care oferă posibili- tatea unei înțelegeri a stărilor de fapt dincolo de cauzalități și contiguități evidente ori di- recte. David Rousset, fost de- ținut politic deportat la Bu- chenwald a supraviețuit Holo- caustului, stabilindu-se ulterior în Franța. Rousset a preferat memoria exemplară celei lite- rare cînd, în 1949, a publicat un apel către foștii deportați din lagăre naziste cerîndu-le să ple- deze alături de el pentru anhe- tarea lagărelor sovietice. A pro- fita cu adevărat de experiența trecutului e posibil dacă ajun- gem la general, dacă transcen- dem nivelul factual al întîm- plării singulare pentru a o putea integra într-o categorie în care ea e norma, nu singurul candi- dat. Autentică, și totodată gra- va, tulburătoare lecție a Holo- caustului este aceea a univer- salizării suferinței, tocmai pen- tru a o putea preîntîmpina în viitor. Abia prin această univer- salizare ea va putea fi cu ade- vărât și vindecată.

Nu-mi fac iluzii că în cele- citeva zeci de pagini ale volu- mului tradus de editura Amar- cord Tzvetan Todorov ar izbuti să tranșeze dispute care altora le-au luat sute și mii de pagini. Problematika memoriei este una dintre cele mai investigate astăzi, pe toate fronturile, pen- tru că într-adevăr există un cult al memoriei care caracterizează momentul actual. În ciuda nu- meroaselor studii ce i-au fost dedicate, Todorov operează cu cîteva distincții simple (nu sim- pliste însă) și euristice, și e po- sibil ca resursele lor persuasive să fie mai degrabă limitate. To- tuși, diferența dintre memorie literală și memorie exemplară mi se pare foarte importantă și cu un potențial explicativ re- marcabil. În numărul viitor voi zăbovi asupra altor argumente, dar a aceleiași chestiuni, pre- zentînd cartea lui Alain Be- sançon, semnificativ intitulată *Nenorocirea secolului. Despre comunism, nazism și unicitatea “Șoah”-ului*.

Cărți primite la redacție

● Ivan Klima, *În așteptarea întinericului, în așteptarea luminii*, traducere de Izabela Voinea, cuvînt înainte și tabel bibliografic Daciana Branea, Editura Univers, București 1999, 207 pagini.

● Hannah Arendt, *Crizele republicii*, traducere de Ion Dur și D.-I. Cenușer, Editura Humanitas, București 1999, 242 pagini, preț nementionat.

● Alain Besançon, *Nenorocirea secolului*, traducere de Mona Antohi, Editura Humanitas, București 1999, 152 pagini, preț nementionat.

● Luigi Accatoli, *Karel Wojtyla, omul sfîrșitului de mileniu*, traducere de Laszlo Alexandru, Casa de editură Viața creștină, Cluj-Napoca, 1999, 398 pagini, preț nementionat.

Jurnalul unei călătorii

ROSELYNE CHENU a început prin a fi profesoară de matematică și științe naturale.

Din 1964 a devenit asistenta poetului Pierre Emmanuel, directorul *Asociației Internaționale pentru Libertatea Culturii*. Ulterior, ei au creat împreună *Fundația Europeană pentru înăjurare intelectuală*, al cărei scop era să ajute intelectualii care trăiau sub regimuri dictatoriale, fie prin trimitere de cărți, fie prin invitații personale la diferite manifestări culturale, care aveau loc în Vest, pentru ca astfel ei să se simtă mai puțin izolați și "să nu-și piardă curajul".

Roselyne Chenu a publicat o serie de articole în diferite reviste și a redactat și editat actele colocviilor: *Imagination creatrice*, 1971; *L'homme moderne et son image de la nature*, 1974; *Judaïsme - Christianisme - Islam*, Fondation d'Hautvilliers pour le Dialogue des cultures, Paris, 1979; *Autour de George Balandier*, 1981; *La liberté dans le judaïsme, le christianisme et l'islam* (en collaboration avec Eric Binet) 1981.

În 1994 îi apare cartea *Paul Delouvrier ou la passion d'agir* la Ed. Seuil, Paris.

În 1997 cartea *Le Desert*, Ed. Du Cerf, Paris.

ACEST jurnal de călătorie, alcătuit din note luate în grabă, zi de zi, în cursul vizitei mele din anul 1974 în România, nu era nicidecum destinat publicării. Singurul lucru care mă interesa atunci era să nu uit nimic din ceea ce vedeam, auzeam sau doar presimțeam, pentru ca, odată întoarsă în Franța, să pot împărtăși această experiență prietenilor și colegilor mei care nu erau corect - sau chiar deloc - informați în privința realităților din această țară.

Uitasem caietul într-un sertar. Pentru ca, prin 1989, când Franța începea abia să condamne megalomania dictatorului român ca pe un fenomen de dată recentă, recitindu-l, să am surpriza de a descoperi în notele mele de călătorie semne - din urmă cu cinsprezece ani! - ale delirului soților Ceaușescu. Avusesem privilegiul ca, vizitând România în regim privat, găzduită și însoțită pretutindeni de prieteni, să observ, cu o oarecare libertate, un chip mai adevărat al țării, ceea ce nu era deloc cazul în epocă pentru majoritatea vizitatorilor occidentali, care - de regulă - erau "ghidați" și nu puteau vedea decât ce li se arăta.

Mult am regretat că nu-mi făcusem îndeajuns cunoscute însemnările încă la timpul respectiv; păstrasem însă discreție din teamă pentru securitatea prietenilor mei români.

Astăzi, jurnalul acesta îmi apare ca alcătuit dintr-o serie de instantanee luate în urmă cu douăzeci și cinci de ani, pe care le-aș oferi - fără nici un fel de rețuș - nu numai spre amintire martorilor și personajelor întâlnite atunci, ci poate și tinerilor interesați de o imagine pe viu a României din anii '70.

MIEZUL zilei. Schimbare de fus orar la sosirea în România. Punctul de frontieră între Novi-Sad și Timișoara este un mare arc de beton ridicat pe o șosea ce străbate întinse câmpii.

Fie din neîncredere, fie din lipsă de distracții sau de ocupații serioase, grănicerii îmi examinează timp de aproape o oră pașaportul și valizele. Patru din cei cinci oameni care se ocupă de mine vorbind o franceză aproximativă, mă chestionează: unde merg? la cine? în ce scop? bagajele mele conțin cumva ceasuri, arme? Năucită, declar că am doar ceasul de la bunica mea și nici vorbă de pistol. Totul e scotocit cu atenție: punga cu încălțăminte, trusa de toaletă, revistele, uscătorul de păr, o coală albă de hârtie și mai cu seamă o cutie de plastic cu ciorapi. E ridicat și scaunul din spate al mașinii, mi-e răscolită geanta, controlat plicul cu cecuri de bancă, în schimb, sacoșa de papură în care puseseam câteva cărți, printre care și jurnalul lui Mircea Eliade, scapă neinspectată. Uuuf!

[...] Ajunși la Timișoara, încercăm să găsim adresa la care sunt așteptată.

Din Bulevardul 30 Decembrie traversând Bulevardul 23 August, trecătorii întrebați ne tot trimit de la o sărbătoare națională la alta. Unul dintre ei îmi oferă gentil un trandafir galben. Ajungem în cele din urmă la destinație, unde aflăm că telegrama trimisă cu o zi înainte din Novi-Sad, pentru a-mi anunța ora sosirii, nici nu fusese transmisă. Mi se pare firesc să depunem o reclamație la Poștă, sunt însă repede lămurită că: "nu e cazul". Acesta a fost primul semn al extremei prudențe - dacă poate fi numită astfel - sub semnul căreia trăiesc prietenii mei, Delia și Ovidiu Cotruș. Ei mă primesc cu un adevărat festin în micul lor apartament de două camere, dintre care una mi-e pusă la dispoziție. Totul e cochet, impecabil; câteva mobile frumoase creează o atmosferă de altădată. Pe măsură ce vor trece zilele aveam să descopăr ce gazde minunate și ce excelente bucătărese sunt româncele. [...] Conversația noastră, care se desfașoară pe diverse subiecte anodine, suferă pe parcurs ciudate fluctuații de ton și vocabular. Unele lucruri sunt spuse cu voce joasă, uneori abia șoptite, și chiar mai curând mimate decât rostite. Teamă de microfoane ascunse, de prezențe invizibile, care ar putea să capteze cea mai palidă critică la adresa regimului, mă intrigă. Să fie ceva real, sau pure fantasmă? Cum să pot înțelege ceva atât de scandalos?! Mi se explică: de doi ani iarăși s-a strâns șurubul și în ultimele șase luni încă și mai mult. E situația cea mai grea de după 1965...

Într-un parc cu arbori ce par a ne proteja de urechi indiscrete, Ovidiu Cotruș, care a făcut închisoare în anii '50, îmi mărturisește, vorbind tot cu voce joasă, cât de nesigur este de pe-reții propriului apartament, ca și de aparatul telefonic, chiar și atunci când nu e în funcțiune; multă lume a luat obiceiul să-l acopere c-o pernă, în speranța că astfel înregistrările n-ar fi posibile. E neîndoielnic că sunt "ascu-

tați": n-au venit, pe nepusă masă, să-i înlocuiască vechiul aparat telefonic cu un model mai recent, deși el refuzase? Nu i-a mărturisit un vecin, într-o seară, la un pahar, că a fost obligat să cedeze pentru două zile locuința "Cuiva"?

25 mai

Plecăm pentru un mare periplu prin țară cu un *Dauphine Gordini*, vechi de mai mulți ani și cu șaiszeci de mii de kilometri la bord, aparținând unui medic, prieten cu familia Cotruș, care e dispus să consacre două săptămâni din concediul său anual pentru a mă ajuta să descopăr România...

La Oradea luăm masa la Crăciun Bejan, redactor la revista "Familia". Pe când era corespondentul unui jurnal din Capitală, fusese obligat să redacteze informații false, de pildă să scrie primiri entuziaste făcute unor personaje politice care vizitau cooperativa agricolă. Sătul de asemenea minciuni sfruntate, a renunțat la această poziție bine remunerată, ceea ce-l costase doi ani fără lucru. [...]

26 mai

Mi-aș fi dorit mult să vizitez Maramureșul, cea mai nordică dintre provinciile României. Dar cincisprezece kilometri de drumuri impracticabile ne-au împiedicat să ajungem în profunzimea acestei țări și ne-au făcut să optăm pentru un ocol de două sute de kilometri îndreptându-ne spre Mănăstirile din Moldova. [...] După ce, timp de șapte zile străbătusem privești încântătoare și admirasem sate adevărate, rulam acum spre capitală, traversând o câmpie anostă; așezările pe lângă care treceam erau neinteresante, nerimând la nimic, neintegrându-se în peisaj.

La București sunt instalată în plin centrul orașului, în garsoniera lui Ion Negoitescu, plecat momentan într-o călătorie. Aici voi putea primi în voie pe cine doresc, dar e preferabil să evit anumite discuții, mă previne Ovidiu Cotruș: nu se știe niciodată! Sunt mai sigure plimbările.

1 iunie

[...] Primesc vizita lui Paul Dimitriu. Calm, inteligent, prudent dar cu un manifest curaj al opiniilor. Mi-a vorbit două ore fără întrerupere și fără teamă de microfoane: Economia și finanțele țării sunt într-o stare tot mai critică. Suntem conduși de imbecili sub autoritatea unui megaloman fascinat de ce a văzut în China și aspirând să obțină și el o adulație pe măsura celei pe care o au chinezii pentru Mao Tse Dun. Intelectualii de valoare au fost treptat eliminați; sfidându-se până și bunul simț, țara a fost în mod artificial industrializată, când forța ei ar fi trebuit să fie agricultura. [...] Paul Dimitriu mă asigură că *Fundația pentru Înăjurare Intelectuală Europeană* a generat un adevărat curent, chiar dacă, din prudență și neîncredere, cei care beneficiază de acțiunile ei păstrează

23 mai - 8 iunie 1974

toată discreția. Această mărturie mă reconfortează și-mi dă sentimentul că eforturile noastre și chiar dificultățile legate de acest voiaj, nu sunt cu totul în zadar.

Prudența și neîncrederea par a fi pâinea cea de toate zilele. Unui scriitor francez venit în vizită i se pune în mod amabil la dispoziție, pentru a-i facilita sejurul în România, o însoțitoare inteligentă, plină de farmec; în realitate, aceasta are misiunea de a înregistra și a raporta cu cine se vede și ce contacte stabilește. N. Tertulian, intelectual distins și cultivat, de formație filozof, e dintre foarte puținii care călătoresc mult în străinătate: în patru ani - treizeci și cinci de luni petrecute afară! El participă la tot ce se întâmplă mai interesant în Occident. E, se pare, voiajorul de serviciu al culturii române. Cu ce preț, oare? [...]

2 iunie

...Seară la Doinaș. Irinel, plină de grație, ne-a preparat o cină succulentă. Lungă conversație cu Dan Haulică, directorul revistei "Secolul XX". Membru de Partid, poate și din conformism, dar și din nevoia de a proteja revista pe care o conduce, el n-a dăunat niciodată nimănui (ceea ce pare deja meritoriu), dimpotrivă, a favorizat pe cât i-a stat în putință, actele culturale autentice.

Criza de hârtie afectează în mod grav revista "Secolul XX". Dar principala dificultate a redacției, constă în special în lipsa surselor documentare. Consacrată literaturii străine contemporane, revista se constituia, prin fiecare număr al său, într-o veritabilă carte de aproximativ două sute de pagini, trase într-un tiraj de zece mii de exemplare, care se vindeau ca pâinea caldă. De acum înainte însă, numărul paginilor trebuie să nu depășească nouăzeci și șase, iar tirajul se reduce la opt mii de exemplare. Acest gen de decizii arbitrare sunt rezultatul unor lupte de influență și al terorismului ideologic.

3 iunie

Exemplu de cum îmi petrec o zi la București; cea de azi:

- 8,45-9,15 h: telefoane pentru fixarea întâlnirilor de peste zi.

- 9,45-10,45 h: vizită lui Pavel Chihaia.

- 10,45-11,45 h: spălat și călcat (obligatoriu după zece zile de voiaj).

- 12: Ovidiu Cotruș și Eugen Simion mă însoțesc la *Cartea Românească*. (mergem pe jos, ca să văd, totuși, și eu câte ceva din București).

- 12,30 dejun cu Marin Preda.

- 16-18 h: vizită la Florica-Eugenia Condurachi.

- 18-18,30 h: Dumitru Micu mă însoțește de al Florica, pe jos până acasă (singurul moment posibil pentru a ne vedea).

- 18,45 h: Ovidiu Cotruș vine să mă ia pentru a merge să luăm împreună cina la Ioan Alexandru.

în România

- Miezul nopții: în sfârșit, "acasă"! Ce ușurare! Încep să scriu.

Pavel Chihaia, istoric, aproximativ cincizeci de ani. Pentru a se prezenta, îmi oferă un exemplar din teza sa de doctorat de ciclul trei, susținută iarna trecută la Paris, un studiu asupra monumentelor funerare intitulat *Décomposition et pérenité de la sculpture funéraire occidentale*. Comentariul său: "E o cale de a medita asupra morții". Apoi, politicos, dar răspicat, îmi reproșează că i-am anunțat venirea mea la București printr-o scrisoare circulară: "M-am simțit ca unul din cele douăzeci de capete ale unui șarpe". Îi dau dreptate.

Sub stalinism, Chihaia a făcut mai multe meserii. Când a putut ieși pentru prima oară din țară, avea aproape cincizeci de ani. La Paris, pentru a-și câștiga existența, a lucrat la o societate de construcții.

Îl întreb despre Occident, care pare să-l fi decepționat: "Văzut de aici, de la noi, Vestul pare un paradis, pleci într-acolo plin de iluzii. Primele trei zile sunt euforice, de n-ar fi decât pentru că dintr-odată totul e atât de colorat. Apoi, începi să descoperi realitatea. Mai întâi, că acolo nu aveți timp. Niciodată. Mereu alergați după timp. În al doilea rând, Occidentul nu are proiecte; e fără puncte de reper și fără valori. Ce-i drept, aveți în schimb posibilitatea de a vă exprima, ceea ce la noi e imposibil. Nouă, nu ne rămâne decât refugiul într-o specialitate. La voi e plin de nori. Aici e noapte deplină". Acest om este cu totul remarcabil. Și, ca atâția alții, e marginalizat, paralizat: soarta *celor mai buni*.

CONVORBIRILE răscolitoare, de felul acesteia, mă epuizează. De vreo patru zile mă încercă o dorință acerbă de a fugi de toată această tensiune, de a renunța și a mă întoarce frumos acasă. Mai am însă în față o săptămână întreagă în care va trebui să lupt cu această obsesie. Pe deasupra, în ciuda timpului care trece, mă dovedesc incapabilă de a mă obișnui să vorbesc cu fereală, cenzurat, să șoptesc, să evit anumite cuvinte, să fiu mereu cu gândul la microfoane și la ascultarea convorbirilor telefonice. Cum se poate trăi astfel? De unde să știu dacă aceste temeri sunt fondate, cât țin ele de realitate și cât de psihoză colectivă? [...]

Marin Preda mă primește în biroul său directorial, sub portretul lui Ceaușescu... La rândul său, îmi vorbește de recenta decizie de raționalizare a hârtiei - criză reală, sau pretext? - care afectează serios funcționarea editurii. Numărul de titluri publicate anual - o sută optzeci până la două sute - va fi redus cu patruzeci la sută. Îmi confirmă și el ceea ce mi se mai spusese, că revistele de cultură din provincie au fost suprimate, cinci mii de tipografi și două mii opt sute de jurnaliști ar fi rămas de puțină vreme fără lucru și planul prevede reducerea cu încă cinci mii a numărului de persoane angajate în industria hârtiei, imprimărie, presă

etc. În plus, această "criză de hârtie" e un mijloc perfect pentru a reduce la tăcere multe voci nedorite.[...]

Masarea de trupe sovietice la frontiera ungară nu e decât un zvon menit să întrețină frica. În schimb, este foarte adevărat că U.R.S.S. a cerut României un culoar care să-i permită acces direct spre Bulgaria, care și-ar fi exprimat dorința de a se afilia Republicilor sovietice. E ceea ce află de la Florica-Eugenia Condurachi, pe care o ascult cu o vie atenție; e o persoană inteligentă și pare bine informată.

Telefonul ei, ca și corespondența, sunt strict supravegheate, are și proba neîndoelnică: în noiembrie trecut, la întoarcerea din Franța, a fost interogată cu mare precizie exact asupra persoanelor cu care fusese în legătură la Paris. Revenise în țară convinsă că aici era locul ei; acum îi pare rău că s-a întors. "Aici nu mai e loc de nici o speranță. Nu mai e nimic de făcut". (Ce leit-motiv al disperării!) "Au fost de ajuns cinci ani pentru ca Ceaușescu să ajungă detestat de toată lumea, după ce, în 1968, toată lumea îl venerase."... Florica Condurachi are o fiică de șaptesprezece ani, ceea ce o pune în contact cu tinerii. "Ce pot ei spera în acest univers fără speranță? Visează la Occident și-și fac un refugiu din lectură". (Sorin Vieru îmi semnalase și el că liceenii citeau mult mai mult și mai selectiv decât în urmă cu zece ani). [...]

Preocupări mele dominante: cu ce putem ajuta? cum putem fi utili? i se dă același răspuns: "Trimiteți-ne cărți, încercați să multiplicați contactele și, pe cât posibil, să favorizați călătoriile intelectualilor în vest, chiar de n-ar fi decât pentru a le mai domoli unora iluziile privitoare la Occident!" [...]

4 iunie

[...] După amiaza sosește la mine, cu flori și alte atenții, Constantin Noica - distins filozof din vechea generație, având la activul său numeroși ani de închisoare comunistă. Mă ia apoi cu un taxi pentru a-mi arăta câteva mici biserică ale Bucureștiului de altădată, pe care le iubește în mod deosebit și pe care le consideră ca fiind sufletul și altarele de veghe ale cetății. Una dintre biserici, o adevărată bijuterie, e plasată chiar peste drum de sediul Comitetului Central al Partidului.

Mă bucur de acest pelerinaj la surse în compania lui Noica. E prietenos, mi se adresează cu multă sinceritate. I s-a permis, abia în 1972, să iasă din țară și putuse atunci să-și revadă copiii, care emigraseră cu multă vreme în urmă, prin anii '50, împreună cu mama lor. Revederea a fost atât de nesperată și de perfectă, că n-ar mai încerca s-o repete și, preferă să nici nu se mai gândească la o altă călătorie. "Acum pot spune că m-am resemnat. La întoarcerea mea din Franța și Anglia, speram să pot convinge autoritățile că a venit timpul să permită publicarea unor opere ale lui Ștefan Lupasco și Mircea Eliade: după luni de zile de insistențe și de tentative zadarnice, a trebuit să renunț. A fost o mare deziluzie, căci am fost

nevoit să înțeleg și să accept în cele din urmă, că - în mod definitiv - nu mai e nimic de făcut. Nu se poate face nimic pentru comunitate: n-am reușit nici măcar să-i ajut pe tineri; nu am reușit să le ofer decât cuvinte frumoase. Iar ei nu pot oricum să-și asume nici o responsabilitate. Pentru că pur și simplu ei nu sunt lăsați să fie!

Iată, deci că până și Noica e descurajat...

5 iunie

...După o îndelungă exersare a răbdării și o sumedenie de precauții până ce am reușit să-l contactez și să fixez o întâlnire, iată-mă, în sfârșit, față-n față cu Paul Goma.

Expulzat fără multe explicații și fără nici un fel de scripte din postul pe care îl ocupa în redacția *României literare*, Goma a fost pus într-o totală carantină și la ora aceasta e complet privat de resurse de subsistență. Timp de un an *Gallimard* i-a tot trimis - cu titlu de drepturi de autor - pentru cartea *La cellule des liberables*, pe care i-o publicase, câte 1000 de franci lunar, cu care Goma achiziționa de la un depozit special săpunuri și alte articole de lux, rezervate magazinelor pentru demnitarilor partidului; cu ce obținea apoi, revânzându-le, putea asigura existența familiei. Din păcate, acele drepturi s-au epuizat și acum se întreabă plin de anxietate din ce vor mai supraviețui. [...] Goma încearcă să continue să scrie și, mai ales, refuză să se lase manipulat ca o marionetă. Există vreun text de lege care să interzică deținerea unei mașini de multiplicat? Nicidecum! Drept care, el și-a îngăduit să depună cerere de a importa una, și merge chiar până acolo, încât reclamă în acest sens o autorizație direct la Ministerul Culturii! Motivul solicitării? Să-și poată reproduce manuscrisele și să le poată oferi spre lectură prietenilor și cunoștințelor sale, ceea ce de asemenea nu-i poate fi interzis, întrucât - nu-i așa? - textele i-au fost refuzate formal de către edituri nu din motive politice, ci numai din rațiuni literare!

Limitându-se la a se prevala de legile și reglementările existente, Goma încearcă, de câte ori poate, să-i înfrunte și să-i încoltească pe oficiali și să le pretindă respectarea drepturilor elementare ale fiecăruia. "Măcar atâta obțin: să le fiu ca un tânăr care-i exasperază! Încerc și eu cum pot să împiedic oprirea". La întrebarea, pe care abia îndrăznesc să o arunc: "ce s-ar fi întâmplat dacă erau zece asemenea tânări în țara dumneavoastră?", Goma îmi răspunde cu năduf: "Ah, dacă am fi fost măcar trei... Dar sunt singur, singur de tot."

Nu e posibilă o altă protecție pentru un dizident român în afară de semnalele notorietății sale în străinătate. A fi, de exemplu, membrul unei asociații

internaționale de scriitori, poate avea efectul unui "imaginar paratrăznet", care i-ar mai intimida pe zeloșii activiști: "Chiar dacă, în fapt, acest gen de apartenență este fără eficiență în planul solidarității practice, aici există temerea că voi, de acolo, ați putea acționa". Iată de ce îmi și încredințază câteva scrisori susceptibile a fi publicate în Occident, privitoare la situația sa și solicitând admiterea în P.E.N. Club.

Pe pragul ușii, în momentul despărțirii, Goma îmi atrage atenția să fiu cât se poate de prudentă cu misivele sale. Desigur, e de la sine înțeles. (*Pentru a le scăpa de controlul de la frontieră, Roselyne avea să ascundă scrisorile lui Goma sub hainele sale, la pielea!*)

MUZEUL SATULUI merita să fie vizitat, chiar dacă mulți îl consideră ca pe un fel de decor pentru turiști. Aici poți presimți sufletul (mort) al acestor țări.

Preumblarea în voie, pe sub arborii acestui sat artificial îmi permite două ore de conversație amicală cu Gina, care-mi mărturisește ce suferință teribilă e pentru ea această suspiciune generalizată. Chiar dacă, dincolo de atitudinile care se impun, în spațiul secret al opiniilor intime, al exasperărilor și revoltelor neexprimate, funcționează un sentiment de solidaritate intelectuală și de complicitate fraternă...

De la Gina Copaci, ca și de la Maria Ionescu, mai rețin această tristă implacabilă reflecție: "Trebuie să recunoaștem că suntem totuși lași. Așteptam proteste dar... de la alții! La Gdansk, de exemplu."

6 iunie

Evoc cu multă ezitare aniversarea debarcării aliaților în Normandia, în fața lui Cotruș, a cărui reacție parcă o presimt, și care nu întârzie să vie: "Pentru voi a fost eliberarea. Dar pe noi ne-ați lăsat baltă. Ce ne poate spune nouă această dată, când pentru noi ea a însemnat începutul sfârșitului?!"...

Am părăsit Bucureștiul în zori, după ce mi-am închis cu greu valizele în care înghesuisem cadourile primite și după ce am împărțit prietenilor veniți să-și ia la revedere florile primite în ajun.

Respiram ușurată că o scosesem cumva la capăt, dar eram profund melancolică și parcă stânjenită de a ști că plec lăsând în suferință atâția prieteni. Anumite legături profunde se creaseră aici. Cum aș putea uita chipurile lor încordate, atente, a căror gravitate și al căror curaj obscur dau o justificare și un sens ardent muncii mele și întregii activități a Asociației noastre?...

Prezentare și traducere
Gina Vieru

A treia întâlnire

ÎN TRE 2 și 6 iunie a.c. a avut loc (un loc paradisiac la început de vară, cu mirosul mării amestecându-se cu parfumul socului, iasomiei și caprifoiului), la Neptun, cea de *A treia întâlnire a scriitorilor români din întreaga lume*, mai precis a unor autori din țară, inclusiv din Basarabia și Bucovina de Nord, cu unii dintre scriitorii români stabiliți în Occident. Organizată de Uniunea noastră cu ajutorul generos al firmei Gelsor și al altor sponsori cu interes pentru cultură, întrunirea le-a impus în acest an invitaților o chinuitoare opțiune: sau Tîrgul de Carte de la București sau câteva zile pe gratis la mare. Deși i-am solicitat, în repetate rânduri, câteva minute lui Laurențiu Ulici, pe care voiam să-l întreb, între altele, și de ce a ales pentru această întâlnire tocmai perioada celei mai mari sărbători a cărții, președintele Uniunii Scriitorilor n-a găsit nici un pic de timp pentru *România literară* (sau nu sînt eu un *paparazzi* destul de hărțuitor). Explicația dată în discursul său inaugural că "poate e mai bine așa", ne-a lăsat nedumeriți. În sfîrșit, indiferent de motive, mulți dintre invitații care sînt și editori sau au

avut lansări la Tîrg n-au putut veni la Neptun, iar cei care ne-am aflat acolo, scriitori și jurnaliști, ne-am simțit frustrați.

Poate și asta a contribuit la faptul că ediția din acest an mi s-a părut de un nivel mai scăzut decît cele precedente, cu multă vorbărie și idei mai puține. S-a abordat o varietate de stiluri retorice, de la cel patetico-lemnos la delirul patologic, de la confesii sentimentale și laude de sine la povestiri pilduitoare, și de la excursuri profesionale la răfuiele cu unii confrăți (în general absenți). S-a discutat, firește, despre războiul din Iugoslavia, din puncte de vedere opuse, s-au făcut predicții, în general pesimiste, despre soarta literaturii în mileniul al treilea, s-a vorbit din nou despre handicapul scriitorului într-o limbă de circulație restrînsă și s-au făcut iarăși comparații cu cehii, ungurii și polonezii, ba chiar și cu albanezii, care sînt solidari în a-și face cunoscută cultura în lume. S-a vorbit din nou, cu aceleași argumente și exemple, ca și în '95 și '97, despre necesitatea înființării unui Institut Cultural Român, au fost iar aduse în discuție ex-

tremismele de dreapta și stînga și dacă sînt ele comparabile sau nu, au fost puse pe tapet, pătimaș, cele două "cazuri", Eminescu și Caraion... Aceste subiecte și altele, la fel de incitante i-au stîmplat în asemenea măsură pe vorbitori, încît moderatorii, deși au făcut apel la tot tactul, umorul și autoritatea lor politicoasă pentru a limita intervențiile, n-au prea reușit să se impună, ședințele lungindu-se peste măsură. Ca și recitalul la care s-au înscris vreo 60 de poeți.

Plăcute, dar cu mai puțin antren decît în alte dați, au fost și discuțiile prietenești de seară: împărțirea în hoteluri diferite, pe căprării, a diasporenilor, pămîntenilor și ziaristilor, vîrsta medie, ca să zicem așa, matură a participanților și un soi de oboseală-blazare au făcut ca lumea să regăsească relativ devreme televizorul din cameră, deși au fost și nopți cu lună și privighetori.

Am reușit totuși să stau de vorbă, în fața reportofonului, cu cinci dintre colegii noștri care trăiesc înafara granițelor. Iată câteva fragmente din aceste dialoguri.

Dinu Flămînd (Franța)

Între multe figuri crispate sau posomorite (e drept că azi plouă, bate vîntul,

pe mare se disting pete de petrol și cafeaua e o apă chioară), dvs. vă remarcăți printr-o bună dispoziție luminoasă. De unde vine ea?

Păi, înainte de toate, din bucuria de a-mi vedea prietenii, pe cei din țară, de care mi-a fost dor, și pe din ce în ce mai numeroșii care locuiesc în Occident. Vin pentru prima oară la acest Colocviu și mi se pare extraordinar faptul că el există. Toată lauda pentru Laurențiu Ulici și Eugen Uricaru, care au găsit bani și au energie să îl realizeze. Nu-i puțin lucru într-o lume în care totul pare să fie făcut doar spre binele oamenilor de afaceri și în folosul politicienilor.

Cum vi se pare că au decurs pînă acum sesiunile de comunicări și discuții?

Sigur că tema gravă propusă debaterilor - dacă va mai exista literatură română în mileniul în care intrăm și de ce fel - nu poate fi epuizată în luările noastre de cuvînt. Important e mai cu seamă că ne-am pus tot felul de întrebări. Și ne-am prezentat unii altora cu ceea ce ne doare, ne înspăimîntă sau ne bucură.

Sînt sigură că nu ați venit acasă cu mîna goală. Ce manuscrise ați adus spre publicare?

Am adus cu mine și am predat Editurii Fundației Culturale Române traducerea integrală din portugheză a *Jurnalului* lui Fernando Pessoa, carte ce a constituit poate cea mai mare revelație pen-

tru această a doua jumătate a veacului. Este un volum extrem de captivant, o suită de fragmente și însemnări zilnice scrise de măruntul funcționar în numele altui mărunt funcționar, Bernardo Soares, căruia Pessoa se decisese să-i cedeze nu numai aceste însemnări, dar și foarte mult din propria-i personalitate.

Cînd credeți că vom putea citi această carte?

Am promisiuni că va apărea pînă la sfîrșitul anului. Sper să aibă succes. Limba română devine astfel cea de a patra sau a cincea limbă în care e tradusă capodopera lui Pessoa.

Sanda Golopenția (S.U.A.)

Ați avut o intervenție strălucită adineauri și, pentru că cititorii noștri nu v-au putut asculta, v-aș ruga să reluați pe scurt cîteva din ideile expuse.

Vă mărturisesc, aceste idei au rezultat din comunicările pe care le-am ascultat aici. Pe mine mă stimulează discuțiile din care prind din zbor preocupările unei comunități. Prima idee care m-a atras a fost aceea a limbii române așa cum se vorbește ea departe de România: o limbă arhaică, ce a pierdut contactul cu cea vorbită curent în țară. Venind după mai mulți ani, am avut o enormă surpriză nu atît cu privire la cuvintele sau expresiile din limba vorbită acum, pe care eu nu le știu, cît la *sentimentul* ce stă în spatele lor, pe care l-aș numi un fel de *cinism tîneresc*. Am constatat că există un mod mult mai dur de a vorbi românește, decît cel care a caracterizat de pildă generația mea.

Sezisați și o schimbare de accent, de pronunție, la noile generații?

Poate să fie și un fenomen de generație, dar e clar că se petrece în primul rînd o *mutație afectivă* în atitudinea față de limbă. Există un fel de nemulțumire care transpare în aspirarea limbii, în aspirarea metaforelor, într-un fel de brutalitate a vorbelor, pe care eu nu o pot imita, fiindcă nu o am în mine, nici în cotidianul meu. Deci mă simt acum diferită ca mod de a vorbi, fiindcă rămîn la parametrii care există pentru mine din trecut.

Nu cumva limba străzii, care v-a surprins prin brutalitate, e rezultatul lipsei de educație și de cultură?

Nu m-aș grăbi să spun asta, fiindcă acest limbaj a pătruns și în literatura de ficțiune, dar și în critica și teoria literară. Citesc cu surprindere texte de critică și

teorie în care figurează un mod de a spune pe care nu mi l-aș fi închipuit niciodată compatibil cu un critic sau un teoretician. Mi se pare foarte interesant. Pe de o parte îmi descopăr limitele, fiindcă sînt incapabilă să scriu în acest fel, pe de altă parte mă bucur că există, iată, o nouă lingvistică pe care să o pot analiza, să zicem, în calitate de cercetător al limbii române actuale. E clar că afectivitatea lingvistică s-a modificat substanțial.

Dar limba română vorbită în străinătate nu poate fi un la fel de interesant subiect de studiu?

Desigur, căci ea conservă, ca într-un chihlimbar, metafore, sau comparații, sau momente de viață trecute, care sînt foarte frumoase. Exemple din acest mod de a vorbi am auzit chiar aici, la scriitorii din Basarabia și la cei plecați mai de

mult din țară. În afară de caracterul arhaic, există o istorie a limbii în fiecare dintre noi. Biografia lingvistică a exilaților sau a emigranților are în comun faptul că, fără doar și poate, limba română moare în ei, într-o măsură mai mică sau mai mare. Și moartea asta parțială se manifestă în multe feluri.

Dar dumneavoastră vorbiți perfect, nuanțat, fără urmă de accent străin!

Și totuși, sînt zile întregi cînd eu și soțul meu, Constantin Eretescu, căutăm împreună în memorie cîte un cuvînt românesc anume și nu-l găsim, ceea ce ne provoacă o reală suferință. Am citit cu enormă plăcere ultimul text scris de Nathalie Sarraute, la 94 de ani, *Ici*, în care descrie exact dibuirea asta în memorie după cîte un cuvînt, care se configurează

ca o siluetă, dar nu-l poți prinde. Scriitoarea vorbește despre strategiile întreprinse prin care încearcă să ajungă la un asemenea cuvînt uitat. Eu am numit uitările de acest tip *senilizare lingvistică*.

În cazul emigranților, presupun că senilizarea lingvistică n-are nici o legătură cu vîrsta.

Și e cu atît mai dramatică. Dar e explicabilă, atunci cînd în cotidian vorbești o altă limbă. Cu franceza e mai simplu, fiindcă are același tip de metafore de bază, iar spațiul semantic e înrudit. Dar cu engleza lucrurile se complică; există, de exemplu, o groază de metafore din navigație, la tot pasul întîlnești corăbii, vapoare, termeni marinărești în limbajul curent. La început mi se părea absurd, eram incapabilă să vorbesc așa. Ce vreau să spun? Că întîlnirea dintre română și alte limbi dă o anumită suplețe de gîndire, e o permanentă gimnastică mentală. Și mai e ceva: românul devine, în America cel puțin, modest în raport cu limba sa maternă, practică gimnastica de care vorbeam pentru a-și transforma româna într-o limbă capabilă să exprime și ceea ce exprimă engleza, fiindcă are nevoie de asta. Pe de altă parte, modestia e o caracteristică a intelectualului în America unde, dacă stăm să ne gîndim la reușita materială, el e pe o poziție inferioară, ceea ce îl obligă să își mențină o prospețime a minții, să fie tot timpul în reciclare, fiindcă nu are șanse de a se fossiliza în superioritate...

Observațiile acestea s-ar putea transforma într-un eseu pe care am fi încîntați să-l publicăm în revista noastră.

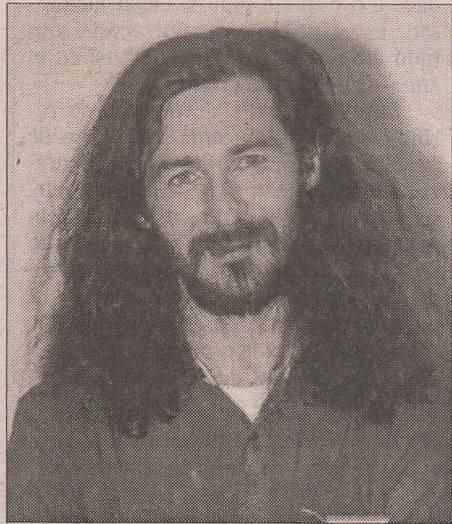
Să știți că mi s-a deschis o mare poftă să îl scriu.

Emilian Galaicu Păun (Republica Moldova)

Sînteți printre puținii tineri de aici. Cum vi se pare ediția din acest an față de celelalte două?

Nu văd mare diferență, fiindcă sînt cam tot aceiași oameni și au spus, în fond, cam tot aceleași lucruri. Cei în vîrstă - și îi înțeleg foarte bine - își proiectează aici problemele trecutului lor, nostalgiile, frustrările. Cred că literatura română e mult mai vie decît o văd ei. Prin neparticiparea la colocviu a generațiilor tinere, ultimele două, să zicem, s-a ajuns la acest ton cam pesimist în majoritatea discursurilor. Vedeți, tinerii din generația mea n-au chef să discute ge-

de la Neptun

neralități, despre panorame, sau să proiecteze un viitor abstract. Pe noi ne interesează lucruri mai practice în legătură cu scrisul nostru: posibilități de a fi editat, tradus, reviste etc. De fapt, avem și realizări concrete: în reviste de bună calitate care apar acum în țară, *Euphorion*, *Vatra* și altele, au fost atrași colaboratori stabiliți în multe țări, sînt publicații frecvent scriitori de valoare din Basarabia, deci problema integrării lor în literatura română a fost în acest fel realizată.

Să înțeleg că, pentru dvs., aceste colocvii de la Neptun au ca scop mai ales să se întâlnească scriitorii între ei, să stea de vorbă, să se cunoască?

Nu cred că doar acesta e scopul, deși e foarte important să ne cunoaștem. Eu cred că ne citim mult mai bine, sîntem mai interesați unii de alții cînd ne și cunoaștem, avem altă curiozitate pentru cartea unei persoane pe care am văzut-o, am ascultat-o, ne-am vorbit. Dar și mai importante sînt, cum spuneam, urmările practice ale acestor întâlniri, și ele există, se văd deja.

De exemplu?

Dacă țin bine minte, la prima ediție, din '95, s-a vorbit despre necesitatea de a fi mai bine cunoscuți în țară scriitorii din diaspora. Între timp, editurile Cartea Românească, Eminescu, Albatros, DU Stil, Editura Fundației și altele au tipărit multe cărți ale autorilor români din afara granițelor, au umplut acest gol. Ei au fost cuprinși și în antologii, au fost puși la locul ce li se cuvenea în literatura română.

Dar în sens invers, ce știți că au făcut scriitorii aceștia pentru literatura română în țările în care s-au stabilit?

Unii dintre ei, care au mici edituri, au publicat cărți românești, au tradus... Dar, cum s-a insistat aici, nu ei trebuie să traducă, și nici cei din țară care știu limbi străine, ci oameni care au limba străină ca limbă maternă. Colegii din diaspora ar putea să-i influențeze, prin relațiile lor, să atragă atenția asupra valorilor literaturii române. Pot apela, dacă le cunosc, la personalități cu influență în mediile culturale ale țării de adopție, le pot stîrni acestora interesul pentru valorile culturii noastre, îi pot "molipsi". Numai așa cred că se poate întîmpla o ieșire a literaturii române din spațiul lingvistic restrîns și o introducere a ei în circuit universal.

Dan Șafran (Suedia)

Ați venit pentru prima oară la "Întîlnire". Ce credeți acum, în ultima zi, despre discuțiile la care ați luat parte?

Sînt convinși că e bine că scriitorii din România să ia legătura cu colegii lor stabiliți în străinătate sau cu cei din Basarabia și Bucovina de Nord, să discute

împreună probleme profesionale și despre soarta culturii române. M-aș fi așteptat însă să se vorbească mai mult despre condiția scriitorului în exil. Acest scriitor are o situație specială: îi e greu să pătrundă în literatura țării de adopție, atîta timp cît continuă să scrie în românește, iar dacă nu a apucat să se afirme în România înainte de plecare, cu greu o mai poate face scriind în străinătate. Deci, într-un fel el e un out-sider.

Nu e cazul dvs., care v-ați făcut cunoscut în Suedia prin traduceri din literatura română. Multe și valoroase. Cum au fost primite?

De un mare succes s-a bucurat traducerea cărții lui Andrei Pleșu, *Minima moralia*, și convorbirile lui Gabriel Liiceanu cu Cioran. Trebuie să spun că un traducător care transpune dintr-o limbă de mică circulație, cum este româna, are o mare responsabilitate: el nu numai că traduce dar și introduce scriitori la care

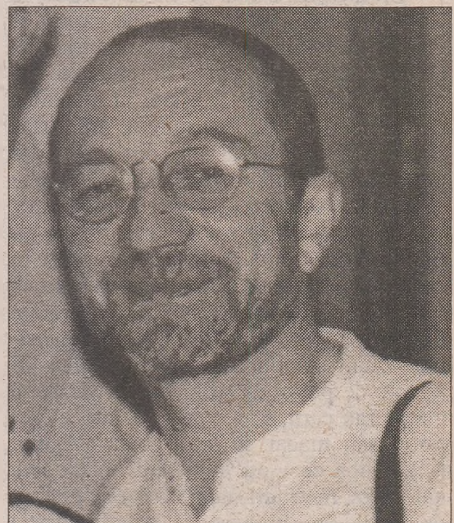
îndemina cititorilor din țara în care trăiesc partea românească a operei unor scriitori români universal cunoscuți - Cioran, Tristan Tzara, Eugène Ionesco, Paul Celan, Benjamin Fondane. Interesul este mare tocmai pentru că voi prezenta creațiile lor ignorate, scrise în românește. Publicul suedez crede că Ionesco, Cioran și Tzara au scris numai în franceză, Celan numai în germană, așa că e foarte important să le arăt și perioada lor românească. Cît despre Benjamin Fondane, am ambiția să-l fac cunoscut pe acest mare poet despre care suedezii nu au auzit. Cînd am publicat, cu ocazia centenarului, cîteva poeme ale lui într-o revistă, am primit multe telefoane de la oameni care citeau pentru prima oară numele său și aveau o revelație. Urmează să-mi apară în curînd traducerea studiului său despre Brîncuși și intenționez să scot și o culegere de poeme de Benjamin Fondane. Acestea îmi sînt planurile în perspectivă apropiată.

Dumitru Radu Popa (S.U.A.)

Ați obișnuit auditoriul acestor întîlniri cu intervenții mai degrabă caustice, care provocau zîmbete și aplauze "la scenă deschisă". La această a treia ediție, tonalitatea discursului dvs. a fost mai gravă, fiindcă v-ați oprit la o serie de paradoxuri neliniștitoare ce persistă în cultura română actuală. Care ar fi acestea?

În primul rînd mi se pare paradoxal că nu reușim să ne dezbărăm - constat asta cu mîhnire, pentru a treia oară aici -, de un anume exclusivism extrem, cînd la un capăt, cînd la celălalt. Extremismul este un semn de provincialism și de bornare. Extremistul e, prin forța lucrurilor, un procustian, el vrea cu orice preț să lungască tot ce-i prea scurt pentru măsura lui ori să scurteze tot ce-i prea lung. Un recent exemplu ce-mi vine în minte e, ca să ne menținem fie și măcar formal în zona paradoxurilor, tratamentul de care s-a "bucurat", la o anume parte a criticii, cartea lui Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*. Eu am citit-o ca pe o remarcabilă culegere de eseuri politico-istorice. Dar această carte de eseuri - nu un tratat, o bi-

blie impusă ca unica valoare în materie - a stîrmit reacții virulent polarizate. Același text a fost acuzat, pe de o parte, de naționalism, antisemitism etc., pe de alta de cosmopolitism, anti-românism etc. Îmi vine aproape să spun că, peșemne,

nimic din toate acestea nu sînt în text, ci mai degrabă în conștiința - sau mai ales subconștientul! - comentatorilor.

Comentatorii despre care vorbiți sînt totuși niște radicali "de bine"...

Păi cei "de rău" se numesc, de pildă, Vadim Tudor, o veritabilă rușine națională, ori Ion Coja, autorul, între altele, al unei cărți pe cît de penibilă, pe atît de periculoasă prin minciună, diversiune și ultra național-comunism, intitulată imbecil: *Marele Manipulator: Asasinarea lui Culișanu, Ceaușescu, Iorga*. Paradoxal, n-am văzut reacții virulente la această mizerabilă carte! A, îmi vor spune unii - ba chiar mi-au și spus-o -, ce nevoie ai să mai combați pe Coja, Vadim sau Păunescu sau Funar, sînt niște lepre binecunoscute! Se petrece acest, iarăși, paradoxal fenomen de acceptare a mizerabililor ca un fel de meteahnă zilnică și binecunoscută, dar de rejecție violentă a unor intelectuali valoroși de care ne deosebesc fie și numai nuanțe. Ce să spun? Că e paradoxal cum intelectuali pe care tot numai nuanțe îi deosebeau în timpul odiosului au știut să facă într-un fel corp comun atunci și nu mai știu cum să o facă acum?

În aceeași ordine de idei, aș fi interesată să știu dacă ați urmărit acuzele de antisemitism și "rinocerizare" aduse lui Dorin Tudoran și Nicolae Manolescu și ce părere aveți despre polemica declanșată?

E, iarăși, paradoxal că intelectuali extrem de deschiși la minte și care au avut de pățimit pentru asta, fiecare în felul său, precum Liiceanu, Dorin Tudoran sau Nicolae Manolescu, sînt ostracizați și arătați cu degetul drept "antisemiți" sau "negaționisti" numai pentru că au îndrăznit, ca atîția alții în Occident și Statele Unite, să se întrebe, în mod firesc, dacă procesul Holocaustului n-ar putea fi paralelizat de procesul Comunismului, cele două cancebre ale acestui secol. Cum vrem să fim europeni, occidentali, dacă nu învățăm să renunțăm la extremism? Și asta e valabil, deopotrivă, pentru românii de aici și de acolo! Cui îi folosește, în fond, să pună în aceeași oală pe Manolescu, Tudoran, Liiceanu cu Vadim, Funar, Păunescu și să transforme toată cultura românească într-o adunătură de troglodiți periculoși? Iată un lucru pe care nu îl înțeleg și aș fi foarte bucuros dacă cineva ar fi în stare să-mi-l deslușească.

Pagini alcătuite de
Adriana Bittel

Bianca Marcovici (Israel)

poem pentru noul mileniu restanțier

motto: magia lehamitei

zile și zile
lungi și aceleași.
nici o durere
doar plictis astringent.
afară se stinge încă o zi
încă o absență.
cercurile de rugină de pe frunze
se măresc ca o plagă.
doar o globă autentică
se plimbă pe faleză.
eu urmăresc
cum soarele se aruncă în apă
ca un om insolat.

revelație cu scaune neocupate
vinovăția se perindă printre
scaieți și paragrafe de lege.
striviri teritoriale în casa comună.
regenerarea așteaptă supusă la ușă.

nu răspund la singura mea șansă -
dobîndesc zilnic culoarea
cameleonului
și glasul israelianului versat.
optimismul meu mă calcă pe nervi
ca și cifra 9.
doar poetul "pur sânge" își mai dă
obolul.

Neptun, iunie 1999

Revista revuistelor

De prin Tîrg colecționate

Cronicarul a fost și el la Tîrgul de Carte, cu inima mare, plină (de patimi livrești), deschisă, dar cu buzunarul mic, gol și închis. Cum revista cotidiană a Tîrgului, BOOKAREST, aflată în al doilea an de apariție, a fost gratuită, am strîns pentru cititorii noștri știri din toate cele patru zile / numere. MIERCURI, 2 iunie 1999, la deschidere: „Timp de cinci zile, la Tîrg, scriitorii se vor suporta unii pe alții, editurile concurente se vor privi în ochi și toată această încordare, pentru ca voi, bookareștenilor, să vă plimbați liniștiți printre cărți. (...) Tîrgul e în expansiune - sînt standuri și la Sala Dalles. E nevoie de puțintică solidaritate. Veniți să cumpărați cărți, să-i vedeți pe autorii preferați sau măcar să luați foaia Tîrgului (...) După ce v-ați înghesuit un an prin autobuze, metrouri sau pe la vreun miting, de ce nu v-ați înghesui și în aglomerația anuală de la Teatrul Național? E cu cărți” (C. Rogozanu). Ceea ce s-a și întîmplat, sub ochii ușor blazați ai francezilor, invitații de onoare, plasați la etajul al 3-lea, lîngă intrare. Despre *Franța la Tîrg* (prezență de la care, totuși, se aștepta mai mult), un interviu cu Dl. Baptiste Coulmont, care promite cifre impresionante: 76 de edituri, 3000 de cărți (titluri?) și constată că, în mod evident, „calitatea cărților s-a îmbunătățit considerabil de la începutul anilor '90”. JOI, 3 iunie, a doua zi de Tîrg: reporterii revistei vînează personalități și impresii. Cum aerul e (ca de șapte ani încoace) sufocant, impresiile se reduc la o frază-două: *Augustin Buzura*: „Atmosfera este foarte bună, ca la orice tîrg serios”. *Gabriel Liiceanu*: „(...) editurile încearcă să se prezinte tot mai spectaculos și din asta au de cîștigat, evident, cartea și publicul”. *Nicolae Manolescu*: „E cald, îngrozitor de cald. Nu știu cum de iese afîta căldură din cărțile astea. Sau din oameni? Ar fi bine”. *Mircea Martin*: „Atmosfera mi se pare normală, adică intensă, precipitată, ten-

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediție. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

sionată, cu multe așteptări (...) atît din punctul de vedere al cititorului, cît și al editorului. Sper ca logo-ul *Ai carte, ai parte* să funcționeze în ambele sensuri”. *Costache Olăreanu*. „(...) Sufăr de lipsa unei instalații de aer condiționat și, bineînțeles că mai sufăr și din cauza coincidenței celor două manifestări, cea de la Neptun (întîlnirea scriitorilor din diasporă - n. Cronicar) și acest Tîrg de Carte”. VINERI, în miezul Tîrgului: numărul vizitatorilor, în creștere, depășește capacitatea lifturilor care nici nu mai sînt „tocmai tinere” (L.M.). Gala Premiilor Aspro, cu Premiul pentru Experiment, Șerban Foartă (*Caragialea*) și cu Marele Premiu, Dorin Tudoran pentru *Kakistocrația*. „Șerban Foartă a găsit și noima abrevierii ASPRO. Este un vocativ: Aspro!”. Ploaia alungă oamenii de pe terasa *La Motor*: „printre puținii care au scăpat - Mircea Cărtărescu - sub o imensă umbrelă neagră” (M.I). SÎMBĂTĂ și DUMINICĂ, în week-end: vizitatorii sporesc, personalitățile revin, reporterii se mișcă iute, au ochi buni și reportofone cu baterii încărcate. Semnalăm rubricile *Din tîrg culese* (la care contribuie toată floarea studențimii de la Litere), Jurnalul (de Tîrg) al Adinei Dinițoiu, observațiile Luminiței Marcu, interviurile și instantaneele lui Cristian Munteanu; Paul Cernat, Dana Gheorghe, Emilia David și „capul limpede” al lui Ion Bogdan Lefter. // Tot de la Tîrg Cronicarul a primit *Facla literară*, o revistă de 32 de pagini care costă înedobște 10.000 de lei. În paginile 10-12 se află o anchetă care consemnează răspunsurile unor scriitori la întrebarea *Cine este, în opinia dv., cel mai mare poet român de azi?* Mulți dintre confrății noștri au curajul să și răspundă la această incomodă (dacă nu hazardată) întrebare: Emil Manu crede că e Ion Caraion, mai ales după ce i-a citit postumele, Marin Mincu e convins că e Nichita Stănescu, „orice ar spune toate grupulețele sau găștile sau grupările”, Mihail Gălățanu spune că „desigur, Eminescu”, Alex. Ștefănescu opitează cu îndrăzneală pentru un necunoscut care se numește Mircea Bîrsilă, Simona-Grazia Dima iubește poezia lui Adrian Popescu, Dan-Silviu Boerescu se eschivează într-un nume generic, nouăzecistul, Gheorghe Izbășescu spune de trei ori mai multe nume decît i s-au cerut: Gellu Naum, Nichita Stănescu, Marin Sorescu. Poate că la ancheta anunțată pentru numărul următor al revistei bilunare a Editurii Vinea se va răspunde mai degajat. Tema ei dă de gîndit: „Credeți în prietenia literară? Cine este cel mai bun prieten al dv.?” Chiar, cine? Nu cumva cîinele?

Fotbal, coaliție, diverse prăpăstii

Dacă n-ar exista, declarația premierului Radu Vasile ar părea o glumă proastă făcută de adversarii săi politici. După meciul dintre selecționatele de fotbal ale României și Ungariei, primul-ministru a spus că victoria fotbalistilor români e cea mai mare realizare a guvernului pe care îl conduce. Să recunoaștem totuși că Radu Vasile putea aluneca pe uriașul val de entuziasm de după victoria „istorică” a naționalei de fotbal a României asupra Ungariei. Meciul a stîrmit poeme în proză în mai multe ziare, ca și cum această victorie ar fi putut aduce și creșteri de tiraj. Astfel că mai tot ceea ce era pe rolul ști-

LA MICROSCOP

Rușinea de ai tăi

DIN CÎND ÎN CÎND apare la noi în presă cite o mărturisire pe, să-i zic, tema rușinii de a fi român. Nu mă voi opri aici asupra unei mărturisiri anume. Ceea ce mi se pare mai interesant e mecanismul care duce la un asemenea tip de rușine.

Din cite am observat, această rușine vine de la o generalizare forțată. În '90, după mineriada din iunie, am citit sau auzit asemenea mărturisiri care porneau de la observarea acțiunii minerilor, a unor persoane aflate atunci la putere și a unei mulțimi care a aclamat isprăvile minerilor. Mi se pare foarte normal să-ți iei distanță față de anumite acțiuni cu care nu ești de acord și e chiar important ca în împrejurări în care majoritatea e de partea unor acțiuni dezonorante să îți faci public punctul de vedere. E important nu numai pentru tine ca individ, ci și pentru poporul din care faci parte. Dar una e să condamnîi ce fac sau susțin unii dintre concetățenii tăi, fie ei și o majoritate, și mult alta să declari că îți e rușine că ești român.

Imediat după procesul Ceaușescilor, compatrioți ai noștri din exil, care au văzut faimoasa casetă în întregime, cu tot cu scena legării mîinilor celor doi, și-au declarat rușinea că sînt români, din cauza „tratamentului barbar” și a simulacrului de proces care a precedat execuția. Firește că e amărîtor să vezi că un asemenea proces, prezentat ca o manifestare a voinței populare, a fost un pretext pentru împușcarea Ceaușescilor. Dar mi se pare superficial să declari că ți-e rușine că ești român din cauză că văzînd o casetă video cu un număr redus de persoane și diverse reportaje ale TVR despre revoluția din România în direct, să ți se pară, de la distanță, că acesta e poporul român.

Mai recent, această mărturisire a rușinii e legată de conflictul din Iugoslavia, cu intenția de culpabilizare a celor care nu condamna atacurile forțelor

NATO împotriva Iugoslaviei. Aici, însă, rușinea are și conotații politice vizibile, care pot ține de un anumit tip de opțiune, pe care cei ce se rușinează că sînt români nu îl decriptează pînă la capăt, dacă e o opțiune pînă la capăt lucidă - sau, iarăși posibil, capătul acestei opțiuni are nevoie de un rest, constînd în amintita declarație de rușine.

Lăsînd deoparte declarațiile de rușine care țin de prezența gunoaielor de pe străzile Capitalei, despre copiii străzii, despre mîncătorii de lebede și altele, importante și ele pentru mecanismul în discuție, ba chiar definitorii, pînă la un punct, al conștiinței autohtone, rușinea de a fi român se manifestă în următoarele mari împrejurări:

- apartenența la o minoritate de opinie la un moment dat, de unde generalizarea că poporul român nu e decît majoritatea din acel moment;

- rolul de vîrf de lance al unei majorități a cărei existență depinde de acțiunile pregătitoare ale celui care ulterior joacă rolul de vîrf de lance și în care sentimentul rușinii e folosit pentru culpabilizarea unei minorități alcătuite din lideri de opinie, cu excesul invers, al rușinii de a fi român majoritar față de o minoritate foarte expresivă, care nu poate fi învinsă decît cu argumente sentimentale;

- conștiința de român unic, dacă pot spune așa, în care românului unic i se face rușine de ai săi fiindcă își permit să contrazică punctul său de vedere despre români.

Care ar fi elementul comun al acestor ipostaze ale rușinii?

Paradoxal, dar tocmai o anumită inconsistență a conștiinței de reprezentant al celor de care îți este rușine, nu o profundă și lipsită de replică stăpînire a motivelor pentru care ai tăi ar avea motive să roșească privindu-se ca popor în oglindă.

Cristian Teodorescu

rilor importante de la începutul săptămîinii trecute a coborît sub victoria fotbalistilor români asupra celor unguri. E mai curînd trist că un cîștig la fotbal ne poate ajuta să ne închipuim că i-am bătut pe unguri, cînd, în realitate, încă zece asemenea victorii nu vor ajuta României să prindă trenul în care se află Ungaria. Chiar poate că ar merita să ne întrebăm de ce Ungaria, care e în NATO și care deține investiții străine la un nivel la care România încă nici nu poate visa, a venit la București cu o echipă perdantă. În timp ce în țara noastră victoria Naționalei a fost zeificată, în Ungaria înfrîngerea n-a fost privită drept o mare pierdere, ci ca un meci în care, după mai multe decenii, au cîștigat adversarii. Ungurii aveau de unde pierde și e de presupus că nu și-ar fi făcut ca pitigoiul din pricina înfrîngerii, nici măcar înainte de meci, ca promisiune pentru momentul final al partidei. Din acest punct de vedere Cornel Nistorescu, editorialistul *EVENIMENTULUI ZILEI*, toarnă cu temei apă peste entuziasmele victoriei în care fotbalul poate stîrni mulțumiri total nepotrivite. Acest meci de fotbal cîștigat de reprezentativa României nu schimbă situația știută în care țara noastră are talentul de a se înfrînge singură în competiția cu Ungaria. ♦ Ultimul barometru de opinie realizat la comanda Fundației pentru o Societate Deschisă pare a reproduce, la noi, cu o precizie dată și de sondajele anterioare, modelul verificat al unei societăți cu alternanță la conducere. Altfel, spus, PDSR e într-o tot mai semnificativă creștere, ca partid principal al opoziției, în vreme ce partidele care alcătuiesc coaliția la putere scad sau stagnează. Dar dacă disputa eternizată

între CDR și PD părea pînă de curînd singura hîbă a coaliției, iată că și în Convenție au apărut mari dispute, deși, se pare, spectacolul lor nu aduce voturi nici țărăniștilor, nici liberalilor, dar nici PD-ului. ♦ Aflat se pare tot în căutare de voturi, președintele Constantinescu a făcut mari declarații împotriva unei declarații autonomisto-federaliste care mai curînd nu exista la ora cînd președintele s-a supărat împotriva ei. Intelectuali transilvăneni care s-au trezit semnați pe o listă despre care nu aveau știință sau care nu voiau să semneze un proiect de federalizare, ci o discuție despre chestiunea federalizării României, au ajuns vedetele reacției prezidențiale pe litera Constituției, deși, în sine, faptul unei dezbateri despre situația Transilvaniei de azi ar putea aduce în prim-plan că chestiunea economică națională a început să producă serioase nemulțumiri regionale. Foarte neta reacție a președintelui Constantinescu, aflat într-o vizibilă vinătoare de procente, are un singur merit, acela de a sufla în iaurt de dragul Constituției. Dar dacă e de semnalat o chestiune economică importantă care are loc în ultimii ani, aceea e că în Ardeal afacerile cu parteneri străini se fac mai ușor, iar asta nu se întîmplă din motive de trădare de țară, ci deoarece relațiile dintre parteneri pornesc de la ideea de bază a cuvîntului reciproc dat. Ceea ce nu înseamnă că Ardealul e altă lume, federalizabilă din acest motiv, ci că posibilitățile de a face aici afaceri, fără ca statul să-și bage exasperant nasul în ele, sînt mai mari decît în alte zone ale țării.

Cronicar

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1999: 3 luni - 52.000 lei; 6 luni - 104.000 lei; 1 an - 208.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
C&R Graphic S.A.

24 pag - 4.000 lei
La redacție: 3.000 lei